

**ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

На правах рукопису

КАМЕНЄВ Сергій Володимирович

УДК 351.862.4:332.8(043.3)

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАСОБАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ**

25.00.02 – механізми державного управління

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня

кандидата наук з державного управління

*Ідентифіковано змісту дисертації
іншими науками та
спеціальними знаннями
засвідчую.*

Науковий керівник

Ахламов Анатолій Геннадійович,
доктор економічних наук,
професор

*Учений секретар
кафедри К 20.05.07*

А. В. Мазак

ОДЕСА – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ	
ОСНОВИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ	12
1.1. Закономірності формування природних монополій у сфері житлово-комунального господарства та засоби забезпечення життєдіяльності регіону	13
1.2. Ринок товарів та послуг у сфері житлово-комунального господарства: принципи і механізми регулювання	30
1.3. Теплоенергетична галузь як домінанта ефективності функціонування системи життєзабезпечення регіону.....	50
Висновки до першого розділу	58
РОЗДІЛ ІІ. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
ФУНКЦІОНУВАННЯМ І РОЗВИТКОМ	
ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ	62
2.1. Особливості функціонування та розвитку теплоенергетичної галузі на прикладі Одеської області.....	63
2.2. Організаційний механізм реформування і розвитку теплоенергетичної галузі регіону на засадах програмно-цільового управління.....	72
2.3. Механізми реалізації антикризової стратегії розвитку теплоенергетичної галузі	89
Висновки до другого розділу	102
РОЗДІЛ ІІІ. УПРАВЛІНСЬКА МОДЕЛЬ СТАБІЛІЗАЦІЇ	
ДІЯЛЬНОСТІ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК	
ОПТИМІЗАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	

ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ.....	105
3.1. Концептуальний конструкт стабілізації діяльності теплоенергетичної галузі: державно-управлінський аспект	106
3.2. Інформаційно-аналітична модель автоматизованої системи управління процесом теплопостачання на регіональному рівні	125
3.3. Проект програми стабілізації діяльності теплоенергетичного господарства Одеської області	145
Висновки до третього розділу	170
ВИСНОВКИ.....	172
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	177
ДОДАТКИ	200

ВСТУП

Актуальність теми. Житлово-комунальне господарство України, як об'єкт державного управління, має свої специфічні особливості: виступає як багатогалузевий комплекс, що включає підгалузі, які є природними монополіями, та конкурентні підгалузі; продуктом його життєдіяльності є, передусім, послуги, які надаються у виробничій і невиробничій сферах. На сучасному етапі розвитку економіки України, на особливу увагу заслуговують підгалузі житлово-комунального господарства, зокрема підгалузь теплоенергетики, де триває системна криза, яка поглибилась в останній час.

Теплоенергетика суттєво впливає на розвиток соціально-економічних взаємовідносин у регіонах, і країні загалом, оскільки забезпечує тепловою енергією більше половини усього житлового фонду та установ бюджетної сфери. При цьому, комунальна енергетика України є технічно відсталим сектором економіки з багатьма проблемами, що останнім часом особливо загострилися. З-поміж ключових чинників, що зумовлюють виникнення цих проблем, чільне місце посідає низька ефективність управління галуззю. Відсутність інвестицій у галузь призвела до значного погіршення технічного стану основних фондів, підвищення аварійності об'єктів житлово-комунального господарства, збільшення питомих і непродуктивних витрат матеріальних та енергетичних ресурсів.

Змінились економічні умови в державі, а система управління залишилась старою; в системі не відпрацьовані механізми і методи роботи в нових умовах і в критичних ситуаціях, що призводить до неефективних втрат в процесі експлуатації галузі та до аварій і техногенних катастроф. З перебігом часу почали накопичуватись протиріччя між об'єктом і суб'єктом управління і схемами фінансування галузі. Це призвело до фактичного

занепаду теплоенергетичної галузі. Ці характеристики зумовлюють особливий характер управління житлово-комунальним господарством взагалі, який поєднує механізми державного управління і контролю, що переважають у монополізованих підгалузях, і ринкові форми саморегулювання й самоорганізації, що набувають особливої ваги у підгалузях, які функціонують передусім на конкурентних засадах.

Теоретичні та прикладні аспекти державного і регіонального управління розвитком житлово-комунального господарства досліджено у наукових працях багатьох учених і практиків. Вагомий внесок у розвиток цієї проблематики внесли А. Борисенко, Б. Данилишин, О. Вольська, С. Денисюк, В. Дорофійенко, Т. Качала, В. Лобас, І. Осипенко, В. Пила, А. Праховник, О. Рибалко, І. Розпутенко, Д. Стеченко, Ю. Хівріч, Л. Шалабай та ін.

Незважаючи на ретельні дослідження як окремих науковців, так і наукових колективів зазначеної проблеми, системного вирішення ще не отримали питання функціонування житлово-комунального господарства саме за умов ринкової трансформації (процесу закладення фінансових, організаційних, правових засад подальшого функціонування і розвитку галузі), що негативно позначилося на системному стані галузі і продовжує стримувати її реформування сьогодні.

Існуючі результати наукових досліджень, незважаючи на їх теоретичну і практичну цінність, не пропонують конкретних шляхів підвищення ефективності державного управління теплоенергетичною галуззю регіону як домінанти його життєзабезпечення. За ринкових умов концептуальні засади та практичні механізми ефективного державного управління процесами стабілізації діяльності теплоенергетичної галузі потребують подальшого дослідження, оскільки докорінно змінилися внутрішні і зовнішні умови функціонування цієї сфери життєдіяльності регіону.

Актуальність зазначених вище проблем, недостатня розробленість теоретичних та практичних питань державного управління

теплоенергетичною галуззю України визначили вибір теми дисертаційного дослідження, зумовили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась у межах науково-дослідних робіт Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України: «Підвищення ефективності управління у сфері місцевого регіонального самоврядування в контексті запровадження адміністративно-територіальної реформи» (номер державної реєстрації 0107U004696); «Науковий аналіз поточної цінової ситуації на товарних ринках» (договір між Державною інспекцією контролю за цінами та ОРІДУ НАДУ від 12.11.08 № 15-11/08), в ході яких дисертантом було проаналізовано складові регулювання тарифів на послуги підприємств теплоенергетики в середовищі диференційованого цінового ринку та обґрунтовано концептуальні засади забезпечення стабілізації діяльності підприємств теплоенергетичного господарства регіону.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні концептуальних засад формування державно-управлінської моделі стабілізації діяльності теплоенергетичної галузі регіону та розробці інформаційно-аналітичного програмного комплексу її практичної реалізації органами публічної влади.

Відповідно до основної мети дисертаційної роботи було визначено та вирішувалися такі *завдання*:

- дослідити теоретичні та організаційно-правові основи життєзабезпечення регіону, закономірності формування природних монополій, принципи і механізми регулювання ринку товарів і послуг у сфері житлово-комунального господарства;
- виявити особливості державного управління засобами життєзабезпечення регіону в умовах розвитку ринкових відносин;
- оцінити сучасний стан функціонування та розвитку теплоенергетичної галузі на прикладі Одеської області;

- здійснити комплексний аналіз діючих механізмів реформування і реалізації антикризової стратегії розвитку теплоенергетичної галузі регіону;
- обґрунтувати концептуальні засади розвитку організаційно-правового та економічного механізмів державного управління теплоенергетичною галуззю регіону в умовах ринкових відносин;
- розробити інформаційно-аналітичну модель автоматизованої системи управління процесом теплопостачання на регіональному рівні;
- розробити проект програми стабілізації діяльності теплоенергетичного господарства регіону та практичні рекомендації щодо його реалізації органами публічної влади.

Об'єктом дослідження є система державного управління засобами життєзабезпечення регіону. *Предмет дослідження* – механізми державного управління розвитком теплоенергетичної галузі регіону.

Гіпотеза дослідження базується на теоретичних положеннях, відповідно до яких, управління теплоенергетичною галуззю є сукупністю цілеспрямованих політичних, адміністративно-правових та економічних впливів держави на розвиток теплоенергетики регіону, що базуються на основі принципів програмно-цільового управління. Автор виходить з припущення, що запровадження в практику державного управління науково-обґрунтованих концептуальних засад державного управління розвитком теплоенергетичної галузі забезпечить конкурентоспроможність цього багатофункціонального сектору економіки на регіональному рівні та забезпечить захист прав споживачів, розвиток конкурентних відносин на ринку теплової енергії.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною базою дисертаційного дослідження слугували фундаментальні положення сучасної теорії державного управління, законодавчі та нормативні акти України, зокрема, Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативні документи Кабінету Міністрів України, а також фундаментальні наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розвитку,

формування і функціонування теплоенергетичної галузі, впровадження механізмів державного управління нею.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано ряд загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які взаємопов'язані між собою та застосовувалися при написанні роботи у послідовному і логічному зв'язку: метод структурно-логічного аналізу – при побудові структури роботи в логічному взаємозв'язку між соціальною та економічною складовими розвитку теплоенергетики регіону, метод аналізу та синтезу – для вивчення предмету в цілісності, єдності та взаємозв'язку його окремих складових частин, методи економіко-статистичного та факторного аналізу – для характеристики та аналізу сучасного рівня розвитку регіональної теплоенергетики та ефективності природокористування в цьому секторі господарського комплексу регіону, графічний – для наочного відображення динаміки абсолютних і відносних показників розвитку предмету дисертаційного дослідження, метод математичного моделювання – для визначення перспектив розвитку та формування стратегічних орієнтирів розвитку теплоенергетики регіону.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становлять статистичні матеріали Державного комітету статистики України і Головного управління статистики в Одеській області, Головного управління економіки Одеської обласної державної адміністрації, інформаційні звіти міністерств та відомств, науково-дослідних інститутів, центрів і фондів, підприємств житлово-комунального господарства, які оприлюднені і не становлять службової чи комерційної таємниці, а також інформаційні матеріали, опубліковані в періодичних виданнях.

Поряд із статистичними даними, інформаційну базу дослідження складають аналітичні документи, доповіді, економічні огляди, дисертації, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів, відомчі видання, рукописи і матеріали Одеського регіонального інституту державно управління Національної академії державного управління при

Президентів України.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і розробці методичних положень, сукупність яких забезпечує формування й ефективне функціонування комплексу механізмів державного управління розвитком регіональної теплоенергетичної галузі. У результаті проведеного дослідження отримано нові наукові й практичні результати, зокрема:

вперше:

- проведено системний аналіз специфічних особливостей діяльності органів публічної влади в реалізації завдань життєзабезпечення регіону, що дозволило обґрунтувати концептуальні засади розвитку організаційно-правового та економічного механізмів державного управління теплоенергетичною галуззю регіону в умовах ринкових відносин;

- розроблено управлінську модель стабілізації діяльності теплоенергетичної галузі регіону, яка забезпечує оптимальність прийняття управлінських рішень завдяки її формалізації у форму інформаційно-аналітичної моделі автоматизованої системи управління процесом теплопостачання на регіональному рівні. Запропонована модель дозволяє змодельовати за допомогою шести змінних регуляторів, оптимальну діяльність теплоенергетичної галузі, і експлуатацію тепломереж;

удосконалено:

- понятійний апарат дослідження терміну «засоби життєзабезпечення регіону», що надало змогу через узгодження змісту дефініції визначити теплоенергетичну галузь як складну багатофункціональну систему, з визначенням її домінантної ролі у забезпеченні ефективності функціонування системи життєдіяльності регіону;

- зміст взаємозалежності механізмів державного управління теплоенергетикою при реформуванні галузі на засадах програмно-цільового управління та реалізації антикризової стратегії розвитку;

- підходи до формування тарифної політики шляхом: урахування в них

інвестиційної складової, визначення чітких часових рамок, забезпечення контролю за формуванням витратної частини тарифу;

дістало подальший розвиток:

– підходи до: визначення економічних та соціальних пріоритетів розвитку теплоенергетичної галузі на основі аналізу сучасного стану та виявлення актуальних проблем в її розвитку та управлінні; формування організаційно-економічного механізму та механізму правового регулювання суб'єкт-суб'єктних відносин на ринку товарів і послуг у сфері ЖКГ з урахуванням розвитку моделі державно-приватного партнерства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що низка авторських методичних та теоретичних положень і висновків створює основу для формування механізмів державного управління розвитком регіональної теплоенергетичної галузі і може використовуватися у подальшій науковій розробці проблем збалансованого розвитку теплоенергетики, практичній діяльності органів управління, економічно самостійних суб'єктів господарювання.

Одержані в дисертаційному дослідженні наукові та науково-практичні результати використані при розробці програмного продукту «Інформаційно-аналітична база «Громада» (довідка Одеської обласної ради від 26 лютого 2009 р. № Р-28-428 та акт про впровадження від 2 лютого 2009 р.), а також в частині визначення механізму регулювання тарифів на послуги підприємств теплоенергетики (довідка Державної інспекції з контролю за цінами від 11 березня 2009 р. № 200/1-902 та акт про впровадження від 30 грудня 2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. Усі наукові результати та науково-практичні рекомендації, що отримані під час дослідження та містяться у роботі, є авторським надбанням, відображають авторський підхід до вирішення проблем необхідності та сутності державного управління розвитком теплоенергетичної галузі регіону як функції державного управління в цілому. У дисертації не використовуються ідеї і розробки, що належать співавторам

(А. Ахламову, Л. Беляєву, Ю. Молодожен).

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорені на розширеному засіданні кафедри економічної та фінансової політики ОРІДУ НАДУ при Президентіві України (протокол № 10 від 11 березня 2011 р.), а також на науково-комунікативних заходах, зокрема на науково-практичних конференціях: «Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми, методи та актуальні проблеми реалізації» (м. Одеса, 2004 р.); «Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи» (м. Одеса, 2005 р.); «Формування та реалізація стратегії сталого економічного розвитку регіонів» (м. Одеса, 2006 р.); «Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації» (м. Одеса, 2007 р.); «Актуальні питання реформування ЖКГ в Україні» (м. Макіївка – м. Слов'янськ, 2008 р.); «Пріоритети економічного та соціального розвитку регіонів України» (м. Одеса, 2008 р.); «Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації» (м. Одеса, 2009 р.); «Державне управління та місцеве самоврядування» (м. Харків, 2009 р.); «Економічні та фінансові процеси в умовах прогнозованої невизначеності: регіональний аспект» (м. Одеса, 2010).

Публікації. Основні положення дисертації викладено автором у 15 наукових публікаціях, з яких: 1 монографія у співавторстві; 5 статей у наукових фахових виданнях України, 4 з яких без співавторів; 9 матеріалів наукових конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку, основний текст викладено на 176 сторінках. Список використаних джерел налічує 200 найменувань, з яких 5 іноземними мовами. У роботі наведено 17 рисунків, 4 таблиці (1 таблиця на 3 аркушах) та 6 додатків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ

Відповідно до Концепції Державної цільової програми модернізації комунальної теплоенергетики, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 року № 440-р [151], комунальна теплоенергетика є технічно відсталою галуззю економіки, що характеризується низькою енергоефективністю, та потребує комплексної модернізації для забезпечення її надійного функціонування. Одним із оптимальних варіантів розв'язання проблеми є розроблення та забезпечення виконання Державної цільової програми модернізації комунальної теплоенергетики, яка передбачає: створення умов для комплексної модернізації та технічного переоснащення підприємств галузі; розроблення і впровадження енергоефективних технологій та обладнання; підвищення рівня ефективності використання енергоресурсів; здійснення заходів, спрямованих на розвиток виробництва енергоефективного обладнання; зменшення обсягів викидів забруднювальних речовин.

На виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми модернізації комунальної теплоенергетики», Інститут технічної теплофізики НАН України підготував проект Державної цільової програми модернізації комунальної теплоенергетики на 2010-2014 рр. та розробив Концепцію (проект) державної науково-технічної програми «Комплексна модернізація комунальної теплоенергетики України» [84].

Постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.2009 №1216 затверджена «Державна цільова економічна програма модернізації комунальної теплоенергетики на 2010-2014 роки» [121]. Програмою

визначено роль та місце комунальної теплоенергетики в соціально-економічному житті країни, а також умови, за яких держава і підприємства різної форми власності можуть ефективно виконувати свої функції. Головне, в аспекті нашого дослідження, - вона має базуватися на регіональних програмах модернізації комунальної теплоенергетики.

Основним принципом та пріоритетом виконання програм повинні стати розроблення й реалізація регіональних програм модернізації та розвитку комунальної теплоенергетики областей України, міст Києва та Севастополя [105; 136]. Саме регіональні програми, враховуючи конкретні умови регіону, повинні передбачати механізми й умови модернізації комунальної теплоенергетики.

Закономірності формування природних монополій у сфері житлово-комунального господарства та засоби забезпечення життєдіяльності регіону

На фоні загального економічного зростання, що прогресує в Україні за останні два роки, проблемним залишається питання забезпечення ефективності функціонування сфери житлово-комунального господарства (далі по тексті ЖКГ), зокрема теплоенергетичної галузі, яка є домінантою системи життєзабезпечення будь-якого з регіонів держави.

Житлово-комунальне господарство – це галузь, від рівня розвитку якої залежить становлення ринкової, соціально орієнтованої економіки, тому що через неї реалізуються інтереси кожної людини. Ця надзвичайно важлива галузь надає фізичним та юридичним особам необхідні житлово-комунальні послуги та забезпечує життєдіяльність усього суспільного організму.

Житлово-комунальне господарство – це специфічна галузь народного господарства країни, яка характеризується як складна, багатoelementна, динамічна організаційно-економічна система. Підприємствам житлово-

комунального господарства притаманна внутрішня економічна й організаційна єдність.

Житлово-комунальне господарство за своїм змістом і структурою – складний і багатогранний об’єкт управління, який зумовлює специфічну побудову організаційної системи управління та державного регулювання для забезпечення надійності функціонування підприємств галузі, підвищення ефективності роботи комплексу.

Досвід реформування житлово-комунальної галузі переконливо свідчить, що головна причина її неефективності полягає в тому, що використання суто ринкових позицій, абстрагованих від параметрів соціальної захищеності, є нелогічним. Узагальнення результатів аналізу ресурсів, стратегії, інструментів, інституційних параметрів процесу реформування ЖКГ дало можливість кваліфікувати сучасну парадигму цього процесу як ліберально-приватизаційну, основними ознаками якої є послідовна лібералізація та вихід держави із соціальної економіки і, зокрема, з галузі ЖКГ, а також приватизація, що перетворила різні соціальні аспекти життя на особисту справу самої людини.

До періоду ринкових реформ в Україні існував механізм вертикального галузевого управління з монополією держави на житловий фонд, результатом дії якого стало руйнування системи сервісу в життєзабезпеченні людини. Тому для відновлення дії цього механізму необхідний вибір нових напрямів удосконалення механізмів державного управління реформуванням житлово-комунального господарства в Україні, які дозволять побудувати нову систему управління ЖКГ з максимальною ефективністю для населення України.

Теоретичному обґрунтуванню основних засад державної політики у сферах державного й регіонального управління розвитком житлово-комунального господарства присвячено дослідження відомих науковців-практиків: В.Бабаєв [4], Л.Беззубко [8], Г.Губерна [21], В.Дорофієнко [36-37], В.Колтун [81], С.Корнейчук [85], І.Осипенко [103], С.Поважний [112],

А.Сундаков [165], В.Цветков [188-190], Т.Чижова [191], Л.Шалабай [192], А.Шамонова [193] та □ ол.

Наукові здобутки цих та інших учених і практиків мають важливе значення. Проте проблема державної політики щодо розвитку житлово-комунального господарства потребує подальшого дослідження, оскільки докорінно змінилися внутрішні й зовнішні умови функціонування цієї галузі життєдіяльності українського суспільства.

Першочергове завдання держави полягає у створенні механізму ринкових відносин у житлово-комунальній галузі, формуванні єдиної фінансової та соціальної політики на територіях самоврядування.

Державне управління у галузі ЖКГ – це [82. с. 161]:

- цілеспрямований вплив держави, її органів на суспільство в цілому та ті чи інші його сфери на основі об'єктивних законів для виконання завдань, що стоять перед суспільством, і функцій, наданих населенню у сфері ЖКГ;
- механізм реалізації програми розвитку житлово-комунального господарства, який несе відповідальність за його стан, координує діяльність підприємств, установ та організацій галузі ЖКГ;
- формування системи заходів, спрямованих на інтенсивний розвиток житлово-комунального господарства, вдосконалення або докорінну зміну наявних форм і методів державного управління на різних рівнях, їх взаємодію.

У Законі України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 р. сформульовано основні терміни та поняття у галузі ЖКГ [52]:

- житлово-комунальні послуги – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилых приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил;
- комунальні послуги – результат господарської діяльності, спрямованої на задоволення потреб фізичної чи юридичної особи в

забезпеченні холодною та гарячою водою, водовідведенням, газо- та електропостачанням, опаленням, а також вивезення побутових відходів у порядку, встановленому законодавством;

- якість житлово-комунальної послуги – сукупність унормованих характеристик житлово-комунальної послуги, що визначає її спроможність задовольняти встановлені або передбачувані потреби споживача відповідно до законодавства.

Життєво важлива соціальна та економічна значущість комунальних послуг, економічні особливості формування і розвитку галузей житлово-комунального господарства обумовили нагальність формування адаптивної системи державного регулювання їх розвитку та функціонування у напрямку застосування ринкових механізмів забезпечення життєдіяльності регіонів.

Адже, змінилися економічні умови в державі, а система управління залишилась старою; в системі не відпрацьовані механізми і методи роботи в нових умовах і в критичних ситуаціях, що призводить до неефективних втрат в процесі експлуатації галузі та до аварій і техногенних катастроф. З перебігом часу почали накопичуватися протиріччя між об'єктом управління, суб'єктом управління і схемами фінансування галузі. Це призвело до фактичного занепаду галузі [51].

Економіка втратила такі динамічні характеристики як стійкість, збалансованість, орієнтованість на ефективне вирішення комплексу соціальних задач. Відсутність дійових та ефективних форм державного регулювання економіки і окремих її складових поглиблює кризові тенденції її розвитку. Проблеми трансформаційного періоду проявлялися у посиленні фінансової незбалансованості економіки, скорочення виробництва, загостренні соціальної напруженості, некерованості процесу регулювання [163].

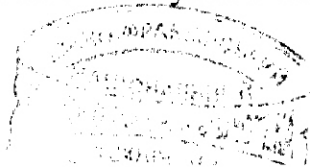
Отже, середовище для процесів ринкових перетворень виявилось не дуже сприятливим. На тлі розпаду старого механізму склалися нові ринкові інструменти, але розтягнута у часі трансформація державної регулюючої

функції, суперечливість її законодавчого забезпечення створювали умови переродження інституційних структур і появи малокерованого господарсько-правового поля.

Досвід соціально-економічних трансформацій країн з перехідною економікою показує, що перетворення господарського порядку у всіх випадках супроводжується негативною економічною динамікою [116, с. 39]. В процесі таких перетворень не вдалося повністю демонтувати інструменти командної системи на фоні одночасного формування інституціональних новоутворень, що й стало характернішою ознакою системи державного впливу на економіку.

Особливістю сучасної української економіки є дисбаланс рівня соціально-економічного розвитку в окремих регіонах країни. Економічні потенціали регіонів відмінні, як відмінні їх можливості саморозвитку у сучасних умовах. Орієнтири територій не стимулюють залучення інвестицій, створення і реалізацію нових технологій. Усе це визначає унікальність регіональних ситуацій, складність використання закордонного досвіду у їх розв'язанні. Відсутність концептуальної визначеності в державному регулюванні територіального розвитку ускладнює стан регіонів, формування ефективної територіальної структури економіки.

Необхідно взяти до уваги, що регіони України суттєво відрізняються за: 1) природними умовами (за напрямками: північ-південь, схід-захід), природно-ресурсним і біокліматичним потенціалами; 2) промислово-економічним рівнем секторів економіки південно-східних і північно-західних регіонів; 3) питомою густиною населення, господарською діяльністю, соціально-економічним рівнем розвитку (кількість продукції і доходів на одну людину); 4) показниками забруднення довкілля антропогенними викидами (так звані «екологічно кризові» території); 5) традиціями, культурою, поліетнічністю населення; 6) рівнем і ступенем використання наукового й науково-технічного потенціалу для розв'язання регіональних

проблем; 7) протяжністю кордону із сусідніми країнами і наявністю економічних взаємин із ними.

Перелічені та інші особливості регіонів можуть визначати потенційні можливості ефективного й економічно доцільного використання альтернативних джерел енергоресурсів і палива для заміни природного газу. У деяких регіонах можуть превалювати традиційні для них енергоресурси (вугілля, мазут), в інших - місцеві види палива (торф, деревина, біомаса тощо), тобто регіони повинні створити власну «енергетичну стратегію» і програму управління енергоефективністю, відходячи від «Полі реформ» природного газу (за результатами детального техніко-економічного обґрунтування заміни природного газу альтернативними енергоресурсами), враховуючи регіональні особливості. Таким чином, кожен регіон може сформувати регіональну енергетичну стратегію. Важливо, щоб її усвідомила місцева влада (незалежно від зміни керівництва і кон'юктурних міркувань), щоб вона (стратегія) була приваблива для інвесторів та власників.

Вирішення цих проблем досягається на основі розробки стратегії територіального соціально-економічного розвитку з урахуванням усього тягара емпіричних умов функціонування вітчизняної економіки. Державне управління і є тим механізмом, який забезпечує рух у напрямку, визначеному стратегією соціально-економічних трансформацій.

Отже, різні сфери життєдіяльності на території, як об'єкти державного управління, можуть виступати у вигляді системної єдності ресурсів регіону та його потенціалу, їх ефективного використання. Підвищення ефективності і результативності державних механізмів управління регіональним розвитком можуть досягатися через оптимізацію управління ресурсним чинником загального потенціалу регіону [142].

Міжнародний досвід і національні тенденції у сфері управління засобами життєзабезпечення територій збігаються у позиціях :

- необхідність інституціональних та правових реформ, спрямованих на забезпечення більш ефективного надання якісних послуг;

- децентралізація надання послуг;
- розмежування повноважень і відповідальності;
- відшкодування витрат малозабезпечених верств населення;
- залучення приватного сектора до надання послуг, підвищення інвестиційної привабливості;
- раціональне використання матеріальних та енергетичних ресурсів.

Послуги життєзабезпечення мають виключно соціальну значущість. Вирішення одного з пріоритетних завдань державної регіональної політики України - запровадження єдиних мінімальних стандартів та дієвих механізмів соціального захисту населення незалежно від економічних можливостей регіонів - за умов існуючого соціально-економічного стану країни посилює патерналістські тенденції у державному управлінні та у регулюванні процесів життєдіяльності регіону, особливо тих, що мають високий потенціал соціального впливу. Це є аргументом щодо посилення міри позитивного пояснення державного втручання у процеси регіонального розвитку.

З іншого боку, розширення і усталення ринкових відносин не дозволяє залишати і зміцнювати осередки командно-адміністративної системи управління у ринковому просторі як загрозу руйнування новонароджених ринкових механізмів і важелів регулювання соціально-економічних процесів у країні. Отже, розбудова теоретико-методологічних засад формування державних механізмів управління сферою ЖКГ, її природних монополій потребує наукового обґрунтування і розробки економічних методів, інструментів і важелів узгодження ринкових орієнтирів і соціальних наслідків розвитку засобів життєзабезпечення регіональної системи.

Однією з ключових проблем сучасного стану не результативного функціонування підгалузей ЖКГ, стала відсутність методологічної і методичної бази - місцеві органи влади володіють повноваженнями щодо реалізації функцій управління засобами життєзабезпечення регіону, однак не володіють необхідною компетентністю для прийняття відповідних управлінських рішень.

На відсутності теоретичних розробок у цій сфері наголошує вітчизняний науковець П. Бубенко [11]. Потребують подальшого дослідження проблеми територіальної організації житлово-комунального господарства через докорінну зміну внутрішніх і зовнішніх умов функціонування цієї сфери життєдіяльності українського суспільства; розвитку інфраструктури території взагалі і соціальної інфраструктури зокрема, особливо за умов зменшення інвестиційних можливостей державного і місцевих бюджетів.

Тотожні проблеми характерні і для інших країн СНД: у діяльності теплоенергетичної галузі бере участь велика кількість організацій; їх функції, обов'язки, задачі і юридичні повноваження визначені недостатньо чітко, що призводить до зниження ефективності інституціональної структури, ускладнюючи тим самим процес регулювання діяльності відповідних служб, стратегічне планування і розробку узгоджених планів розвитку галузі, особливо за відсутності теоретичного підґрунтя такої діяльності [158].

Відсутність теоретичних і прикладних розробок, присвячених особливостям функціонування галузі саме за умов ринкової трансформації (процесу закладення фінансових, організаційних, правових засад подальшого функціонування і розвитку галузі) протягом десяти років негативно позначилися на системному стані ЖКГ і продовжують стримувати його реформування сьогодні.

З початком економічних реформ в Україні і переходом управління підприємствами житлово-комунальної сфери на рівень органів місцевого самоуправління важливим етапом стало прийняття Закону України «Про місцеве самоврядування» [48]. Однак, разом з тим, позначилися і проблеми, пов'язані з реалізацією на практиці положень цього законодавчого акту.

Закон не повною мірою розподіляє владу між різними рівнями і гілками влади, що призводить до конфліктів між різними рівнями регіонального управління і місцевого самоврядування;

- в основній частині нормативних актів містяться так звані

декларативні норми, тобто такі, у яких відсутні санкції. Таким чином, права і обов'язки органів і посадових осіб не ув'язуються з наслідками їх дій;

- відсутність необхідної нормативної бази призводить до відсутності стабільної основи формування і використання бюджетів різних рівнів, що унеможлиблює цілеспрямовану реалізацію соціально-економічної політики з боку органів місцевого самоуправління.

Наведені проблеми самоуправління на місцях, безумовно, торкнулися і такої важливої сфери господарювання як житлово-комунальне господарство. Слід звернути увагу на те, що більша частина нормативних документів, які регламентують діяльність теплоенергетичного, водопровідно-каналізаційного господарства, були прийняті ще за часів Радянського Союзу. У результаті, децентралізація управління сектором істотно скоротила обов'язки центральної влади, але не визначила чітко обов'язки, повноваження та відповідальність різних посадових і юридичних осіб, не наділила їх необхідним потенціалом і ресурсами для реалізації нових повноважень і обов'язків.

Такий стан, на нашу думку, викликаний відсутністю єдиних теоретичних підходів в Україні стосовно ролі і значення різних органів і гілок державного управління у сфері житлово-комунального господарства, а також через відсутність розробок, що визначають найбільш оптимальні організаційні форми і методи господарювання у галузі.

Однією зі найскладніших задач державного управління процесами життєдіяльності регіону є регулювання діяльності природних монополій, з урахуванням їх впливу на економіку країни та регіонів.

Регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, та діяльності суб'єктів господарювання, що діють на суміжних ринках, є однією з важливих функцій держави в умовах ринкової економіки, оскільки ця діяльність має велику суспільну значимість, від її результатів залежить як

життєзабезпечення населення, так і ефективність функціонування підприємств, установ, організацій.

Частка вартості товарів (послуг) суб'єктів господарювання, які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, у собівартості продукції інших підприємств може досягати 30-70 відсотків (зокрема, транспортна і енергетична складові). Отже, значимість таких суб'єктів, ступінь їхнього впливу на суспільство, а також на темпи економічного розвитку вимагають удосконалення системи регулювання діяльності не лише суб'єктів господарювання, які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, а й діяльності суб'єктів господарювання, що діють на суміжних ринках, таким чином, щоб одночасно забезпечити інтенсивний розвиток цих суб'єктів, суспільні інтереси та інтереси держави.

В економічній теорії, як зазначає вітчизняний науковець Ю. Хівріч, виділяють дві основні форми ринку: ринок досконалої конкуренції та ринок недосконалої конкуренції [187].

Основною рисою досконалої конкуренції є наявність великої кількості продавців і покупців, що конкурують між собою за рівень цін. Головною умовою формування такого ринку є відсутність будь-яких бар'єрів або обмежень при виробництві або придбанні товарів, а також наявність інформації про ціни, попит та пропозицію як у продавців, так і у покупців.

Значно ширше представлений ринок недосконалої конкуренції, який включає у себе вісім типів ринкових відносин (Табл. 1.1).

У Законі України «Про природні монополії» [47], під цим терміном розуміють такий стан товарного ринку, за якого задоволення попиту є більш ефективним при відсутності конкуренції внаслідок технічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням виробничих витрат на одиницю товару при збільшенні обсягів виробництва), а товари (послуги), які виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому

ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги).

Таблиця 1.1

Форми ринків споживачів і покупців

Продавці	Покупці		
	Багато	Кілька	Один
Багато	Досконалий	Поліпольно-олігопсонний	Поліпольно-монопсонний
Кілька	Олігопольно-поліпсонний	Олігопольно-олігопсонний	Олігопольно-монопсонний
Один	Монопольно-поліпсонний	Монопольно-олігопсонний	Монопольно-монопсонний

Важливо зазначити, що офіційне віднесення підприємства до класу таких об'єктів означає, що його діяльність підлягає державному регулюванню. Так, згідно з Законом України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [42], суб'єкт природної монополії - суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, який провадить діяльність на ринку, що перебуває у стані природної монополії, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення і транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами.

Державне регулювання діяльності природних монополій сьогодні реалізується за основними сценаріями [187]:

- приведення монопольної ситуації до конкурентної (що реально для тих галузей, де це можливо технічно);
- жорстке регулювання органами державного управління процесів ціноутворення і якості продукції (послуг) природних монополій;
- іноземну конкуренцію, коли висота бар'єрів входження у галузь залежить від ставки імпорتنих тарифів;

- інституціональні бар'єри, такі як ліцензування, державний контроль над цінами, над рівнем доходності.

Обов'язковим елементом умов господарської діяльності, що є предметом державного регулювання, має бути забезпечення належної якості та безпеки послуг суб'єктів господарювання, які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, та суб'єктів господарювання, що діють на суміжних ринках.

Таким чином, у економічній реальності складається безліч перед посилянй як об'єктивного (силою стану, який склався на ринку на певному етапі розвитку), так і суб'єктивного характеру (цілеспрямованої поведінки суб'єктів господарської діяльності і зацікавлених кіл), які визначають чисельність і наявність тих чи інших форм ринкових відносин і форм господарювання.

Розглянуті економічні причини формування монополій будуть неповними, якщо розглядати їх ізольовано від типів господарського регулювання у певній державі - централізоване управління чи децентралізована економіка - які характеризуються різними умовами економічної влади і відповідно задають певні напрями поведінки суб'єктів господарювання.

Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців: Г.Філюка [183], А.Бутиркіна [12], Н.Розанової [146], В.Цапліна [17] та інших, які присвячені дослідженню монополізму і конкуренції в економіці Росії та України, дозволяє зробити такі узагальнення.

Розвиток процесів концентрації (збільшення розмірів виробництва), спеціалізації (обмеженості номенклатури продукції виробничих одиниць), кооперації (встановлення довготермінових виробничих зв'язків між підприємствами), комбінування (об'єднання у межах підприємств кількох технологічно відмінних, але взаємопов'язаних виробництв), які всебічно заохочувалися і використовувалися за умов планової адміністративно-

командної системи, сприяло тому, що радянська економіка стала найбільш монополізованою у світі.

Результатом об'єктивно стало формування монополій навіть у тих галузях, де конкуренція була потенційно можлива. Незважаючи на позитивну роль конкуренції для ефективного функціонування економічних систем, у ході історичного розвитку спостерігалась істотна трансформація господарських взаємин з переважанням на різних етапах або конкурентних, або монопольних форм взаємодії виробників і споживачів.

Високий рівень концентрації і централізації капіталу став можливий не тільки у ході розвитку виробничих відносин (об'єктивних перед посилянь монополізації), але й у результаті природного намагання суб'єктів господарювання максимізувати довгостроковий прибуток (суб'єктивних перед посилянь монополізації). Саме суб'єктивні передумови найбільшою мірою гальмували розвиток конкуренції і створювали бар'єри для притоку у галузь нових капіталів.

Наявність бар'єрів для входження поряд з високим рівнем концентрації виробників у галузі надавала можливість підвищення цін вище граничних витрат і отримувати економічний прибуток не тільки у короткостроковому періоді, але й у довготерміновому, що зумовлює ринкову силу таких підприємств. Там, де бар'єри для входження не існують або слабкі, підприємство навіть за високої ринкової концентрації змушені враховувати конкуренцію з боку фактичних чи потенційних суперників. Виділяють такі основні типи бар'єрів [75].

Бар'єри, створені стратегічною поведінкою підприємств, які призводять до завоювання домінуючого стану на ринку шляхом використання своїх стратегічних переваг, таких як нижчі, порівняно з конкурентами, витрати за рахунок володіння більш ефективними технологіями чи більш якісними ресурсами; наявність широкого досвіду; володіння перевагами економії на масштабах виробництва; більш висока якість продукту; можливість укласти картельну угоду між відносно невеликими підприємствами. Результатом

такого цільового використання переваг стає створення бар'єрів, що перешкоджають проникненню нових підприємств у певну галузь, а саме бар'єрів, створених об'єктивними характеристиками галузевого ринку, які пов'язані з технологією виробництва, характером переваг споживачів, динамікою попиту тощо.

До нестратегічних бар'єрів відносять:

- позитивну віддачу від масштабу і мінімально ефективний випуск, коли створюються об'єктивні бар'єри для потенційних конкурентів, завдяки перевагам великих виробників у витратах;
- вертикальну інтеграцію, яка передбачає, що підприємство є власником або ранніх стадій виробничого процесу (факторів виробництва), або останніх стадій виробництва продукції (контроль збуту кінцевої продукції);
- диверсифікацію діяльності підприємства, яка відображає розподілення випуску продукції між різними цільовими ринками;
- диференціацію продукту, яка означає різноманіття товарів, що задовольняють ту ж саму потребу і мають однакові базові характеристики;
- малу еластичність попиту, коли при повільному збільшенні масштабів ринку новим підприємствам значно складніше увійти у галузь;
- монополізованість галузей економіки залишилася досить високою як спадок старої системи господарювання і живучості усталених стереотипів у системах і принципах управління.

Реформування економіки України починалося без серйозної трансформації економічних основ монопольних структур і за умов відсутності системи антимонопольного регулювання і контролю.

Збереження монополізму за умов перехідної економіки обумовлювалося дією ряду додаткових факторів :

- існування сфер господарської діяльності, які можуть функціонувати тільки як монополії;
- об'єктивні і суспільно-необхідні процеси економічної концентрації,

коли конкуренція постійно породжує свою протилежність - монополію;

- необхідність функціонування низки виробництв на високотехнічній і високотехнологічній базі, недоступній для великої кількості суб'єктів господарювання.

Викладене дозволяє зробити висновок, що надто велике захоплення загальним антимонопольним настроєм без зміни базисних основ функціонування економіки здатне обернутися негативними наслідками. Особливо це стосується дії природних монополій, до яких належать підприємства житлово-комунального господарства і які уже сьогодні перебувають у критичному стані. Житлово-комунальне господарство України представляє собою багатогалузеву технічно оснащену сферу діяльності, яка має розвинену структуру. Вона включає у себе комплекс послуг, спрямованих на задоволення ряду першорядних життєво важливих потреб населення (рис. 1.1).

В якості ключових узагальнюючих характеристик послуг, що надаються підприємствами житлово-комунального господарства усіх підгалузей, слід виділити їх необхідність для функціонування системи життєзабезпечення території, їх соціальну значущість і практичну відсутність можливості заміни їх іншими видами послуг.

Послуги, що надаються підприємствами галузі, можуть виступати у вигляді доведення до споживачів матеріальних носіїв з певними якісними показниками (електроенергія, вода необхідного ступеня очищення і температури тощо), а також у вигляді безпосередньо робіт на об'єкті (обслуговування житлових будинків, санітарна очистка та інше).

При цьому підприємства, які надають послуги з тепло-, електро-, водопостачання і водовідведення, незважаючи на різноманітність послуг, що ними надаються, характеризуються деякими загальними ознаками:

- використання у ході технологічного процесу складної інженерної інфраструктури, жорстко адаптованої до конкретної території (мереж водопроводів, каналізації, тепломереж, устаткування для передачі

електроенергії тощо);

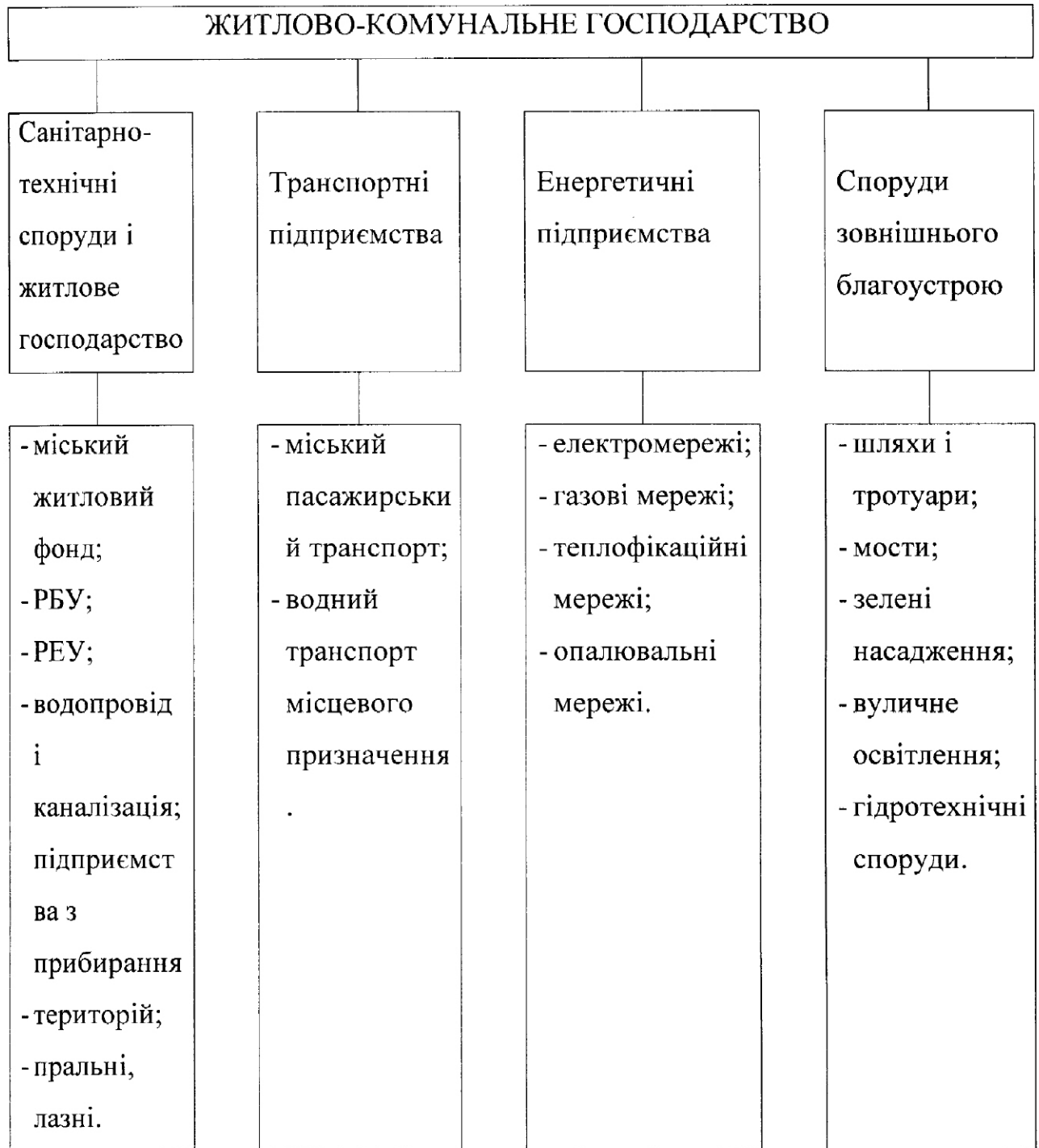

Рис. 1.1. Структурна схема житлово-комунального господарства.

- необхідність чіткого ув'язування усіх стадій виробничого процесу;
- нерозривність або суворя послідовність процесів виробництва, передачі і споживання матеріальних носіїв послуг;

- неможливість для споживача відмовитися від отримання даних видів послуг на скільки-небудь тривалий термін;
- неможливість компенсації недовиробництва послуг у один період за рахунок більш інтенсивного їх виробництва у інший;
- тісна залежність організації виробничого процесу, потреба у потужностях і конкретних інженерних рішеннях, виходячи з місцевих умов.

За ознакою можливості створення конкурентного середовища підгалузі житлово-комунального господарства можуть бути розділені на чотири групи:

- підгалузі потенційно конкурентні, де розвиток конкуренції стримується існуючою структурою управління підгалуззю (житлове господарство);
- підгалузі природних локальних монополій, як правило - організації інфраструктурного забезпечення комунальними послугами: тепло-, електро-, водопостачання і водовідведення тощо;
- підгалузі, які поєднують у собі елементи потенційно монопольних і потенційно конкурентних структур (дорожно-мостове господарство, санітарна очистка і утилізація побутових відходів, озеленення, ритуальне обслуговування);
- підгалузі з достатньо розвинутими ринковими відносинами (готельне господарство, лазні, пральні).

Виходячи з цього, можливість створення конкурентного середовища і підходи до демонополізації об'єктів комунального призначення потребує їх окремого розгляду.

Природна монополія, як і будь-яка інша, прагне максимізувати свій прибуток, зменшуючи обсяг випуску продукції та реалізуючи її за вищою ціною. У такої компанії з'являється можливість визначати характер господарських взаємин на ринку, нав'язувати дискримінаційні умови своїм споживачам.

Як свідчить світова практика недоліки, притаманні природним монополіям підлягають і значною мірою пом'якшуються за допомогою механізмів державного управління, регулятивних актів держави.

Рівень і ступінь державного втручання у функціонування галузі - складне і багатоаспектне питання. Не менш актуальне, ніж надлишкова самостійність природної монополії у питаннях свого розвитку і пристосування до оточуючого середовища без врахування інтересів суспільства, є надлишковий вплив і тиск держави, який може мати односторонній характер, не враховуючий особливостей господарського механізму у житлово-комунальній сфері. За цих умов досягти оптимізації роботи галузі не вийде, оскільки подальше погіршення умов виробництва неминуче потягне за собою погіршення якості послуг, підвищення рівня витрат, що приведе до поглиблення наявних сьогодні у галузі кризових явищ.

Отже, можна стверджувати, що державне регулювання ринку послуг у житлово-комунальній сфері повинно сприяти підтримуванню балансу інтересів споживачів, держави, органів місцевого самоврядування та надавачів послуг [41].

1.2. Ринок товарів та послуг у сфері житлово-комунального господарства: принципи і механізми регулювання

Існує невідповідність і суперечність між традиційною для України застарілою формою організації управління і надання послуг у житлово-комунальному господарстві та вимогами впровадження нових ринкових відносин.

Сучасним вимогам ефективного ринкового управління не відповідає значна частина кадрів житлово-комунальних підприємств, а також інших підприємств і організацій, що мають забезпечити підвищення якості життя населення і темпи економічного зростання регіонів України. Тому в державі необхідно запровадити не одну економічну, правову чи адміністративну

реформу, а полі реформаційно модель, а в додаток до неї - також ще й стратегію впровадження знань та управлінського досвіду.

Впровадження економічної реформи, а точніше полі реформаційної моделі потребує включення житлово-комунальних підприємств у процеси конкуренції, забезпечення високої рентабельності, застосування ефективних методів сучасного менеджменту і маркетингу, відповідного правового та адміністративного забезпечення, та залежить від якості правової бази та ефективних заходів щодо стимулювання ринкових відносин на загальнодержавному й регіональному рівнях, при умовах реального захисту прав населення і умов стабільності житлово-комунальних підприємств. В Україні до цього часу не проведена ефективна правова й адміністративна реформа, не встановлені оптимальні розміри податків. Перелік негативів можна продовжити, але простий перелік недоробок і негативів не дає відповіді на питання: як виправити ситуацію. Потрібні інновації, кошти, нові механізми управління і зміна настрою та мислення самих комунальних підприємств. Зміна їх оцінок, поглядів, методів роботи. Це перший крок до успіху. Другий – це концептуальна позиція в інтеграції різноманітних систем ЖКГ в єдиний ринковий механізм їх функціонування, взаємодії і розвитку. В цьому аспекті є сенс говорити, що ЖКГ міст має стати не адміністративно-виробничими структурами міського господарства, а економічними кластерами ринково-регіонального простору.

Досвід пробуксовки реформ також підказує, що надії треба покладати не на державні програми, а на місцеву ініціативу і активність, на самостійний пошук моделей і засобів розвитку, що і зможе привести до практичних успіхів.

Але тут виникають дві складності. Перша – це залучення інвестицій, з цим всі згодні. А про другу складність – як свідчить огляд наукових праць та розробок, більшість спеціалістів забувають. Цю другу складність можна сформулювати так – неготовність галузі ЖКГ та її підприємств до

ефективного використання цих бажаних інвестицій. На наш погляд, це дуже непроста проблема.

Проблема, пов'язана із залученням інвестицій в галузь житлово-комунального господарства, нагадує замкнуте коло. Склалася парадоксальна ситуація: галузь недофінансується, у результаті руйнується житловий фонд і інженерні комунікації. З роками, на сьогодні, ситуація покращилася не набагато. Структура дебіторської заборгованості за різними категоріями споживачів житлово-комунальних послуг свідчить, що з усієї дебіторської заборгованості 36,84 % - борг держави, 23,4 % - населення [16]. Таким чином, держава є більшим боржником, ніж населення. Може це і поодинокі випадки, і в деяких регіонах структурне співвідношення категорій боржників на користь держави – населення визначається пріоритетним боржником, але для самих підприємств ЖКГ це не є заспокоюючим фактором – борговий вузол розв'язується туго.

У той же час, витрати підприємств і тарифи на їх послуги в ЖКГ невиправдано високі. За оцінками фахівців, витрати ЖКГ можуть бути скорочені на 25-30% навіть при мінімальних інвестиціях [16]. Економія значно перекрила б недофінансування. Але зважаючи на нинішню структуру ЖКГ та неефективне використання власних коштів, ця сфера вкрай неприваблива для залучення бізнесу й інновацій, а отже, і для ефективної модернізації.

Зрозуміло, що ця проблема виникла не сьогодні, і про необхідність залучення інвестицій у галузь ЖКГ говорилося давно. Власних коштів у підприємств не вистачає, залучення інвестицій проблематичне, у тому числі через відсутність у інвесторів бажання здійснювати фінансові вкладення в галузь з низькою, часто мінусовою рентабельністю. Підвищення ж рентабельності, у свою чергу, неможливе без залучення значного обсягу інвестицій. От і виходить замкнуте коло: висока рентабельність, як необхідна умова припливу інвестицій, а залучення інвестицій, як необхідна умова підвищення рентабельності.

Розірвати його повинна була ще реформа ЖКГ, започаткована у 2004 році, програмою реформування якої визначені такі основні напрямки [50]:

- установлення договірних відносин між споживачем і виконавцями послуг;
- реформування системи житлово-комунальної галузі;
- демонополізація галузі і розвиток конкурентних відносин;
- втілення інноваційних ресурсозберігаючих технологій та залучення інвестицій.

На нашу думку найважливіші напрямки й важелі державних механізмів управління галуззю та регіональним розвитком полягають в створенні інституціональних умов для розвитку:

- вдосконалення відносин «центр-регіони», що перебуває в площині інституціонального і правового поля, потребує чіткого розподілу функцій та координування діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування;

- створення правових, економічних і організаційних умов для формування територіальних громад, які забезпечуватимуться матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в достатньому обсязі;

- вирішення проблеми кадрового забезпечення – системи підготовки, демократичного і прозорого кар'єрного росту;

- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад: більше самостійності в цьому напрямку, правова урегульованість механізму фінансово-економічного забезпечення, розширення повноважень ОМС у затвердженні і виконанні бюджету (залишити певну частку від всіх податків), удосконалення механізму сплати місцевих податків і зборів шляхом проведення податкової реформи, підняти рівень контролю за роботою ОМС зі сторони територіальної громади, запровадження програми цільового методу формування і виконання місцевих бюджетів, практики середньострокового планування на місцевому і регіональному рівні, впровадження механізму концентрації та оптимізації використання ресурсів,

законодавчо закріпити вимогу наступності дій для влади при зміні урядів, потребує вдосконалення механізм урахування пропозицій ОМС під час формування державного бюджету (кошти в регіон повинні надходити в березні – грудні, а не в жовтні – грудні, коли вже майже неможливо їх використовувати через погодні умови);

- підняття до світового рівня якості послуг страхових компаній по захисту суб'єктів господарювання, інвесторів від безвідповідальних дій влади, її представників, при яких суб'єкту відшкодовувались би збитки й розрахункові прибутки в повному обсязі;

- знизити податковий тягар на суб'єктів господарювання до оптимального рівня і підвищити відповідальність за несплату податків; привести роботу фіскальних органів до світових стандартів – до партнерських відносин з підприємцями.

На рівні відносин ОМС – підприємства сфери ЖКГ – споживачі, є необхідність чіткого договірного розподілу функцій, обов'язків та відповідальності між суб'єктами. Тарифи з надання ЖК послуг повинні покривати 100 % витрат і оптимальну рентабельність підприємства, нести інвестиційну складову. Допомога соціально-незахищеним верствам населення повинна бути адресною, своєчасною, особам, які її дійсно потребують. Вона повинна бути доступною. Категорії пільговиків повинні бути справедливо переглянуті.

Підприємство повинно отримати більше самостійності, договір з керівництвом укладати на більш тривалі терміни – 3-5 років. Апарат управління і працівники підприємства повинні мати офіційну частку в прибутку підприємства. Це підвищить мотивацію працівників.

На законодавчому рівні повинен бути впроваджений механізм стимулювання причетних з впровадження заходів з енергозбереження. Це підвищить привабливість підприємства для інвесторів. Інвестиційні кошти і прибутки повинні бути застраховані на рівні вимог передових страхових стандартів світу. Є необхідність координування бюджетів по капітальним

вкладенням по проектуванню та проведенню робіт по оптимізації роботи підприємства теплоенергетики, а саме: впровадження нових енергозберігаючих технологій на об'єктах генерації; перехід з рідкого палива на газ та альтернативні види палива; наближення об'єкта генерації до споживачів; оптимізація схем підключення та заміни застарілих тепломереж на попередньо ізольовані труби; заміна електронасосів на більш ефективні з частотним регулюванням, установка пускових насосів.

На нашу думку сукупність цих напрямів і важелів впливу дозволить удосконалити механізм державного управління сферою ЖКГ, суб'єктами господарювання галузі і регіонами в цілому, що дозволить реалізувати їх розвиток більш ефективно і динамічно.

Головною проблемою сучасного державного управління в Україні є проблема вироблення та становлення сучасних принципів державного управління. Які синтезують в собі закономірності управління та характерні риси реальної практики державного управління. Принципи – це основні правила, положення та норми поведінки, за якими діють учасники державного управління за умов, що склалися в суспільстві [29]. Принципи державного управління синтезують та відображають об'єктивність законів суспільної формації, характерні риси практики державного управління. Принципи управління визначають вимоги до системи, структури, організації і процесу державного управління, в них знаходять свій вияв основні вимоги, що ставляться до побудови органів управління та методів здійснення функцій управління, доцільний характер взаємовідносин учасників управлінського процесу.

Принципи управління відображають сутність явищ та реальних процесів управління, що підготовлюються певним законам і закономірностям. Які об'єктивні, як і закони і закономірності. Принципи управління - це керівні ідеї, основоположні засади, що відображають закономірності розвитку відносин управління.

В загальнодержавній програмі реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки зазначено, що державна політика реформування житлово-комунального господарства базується на таких основних принципах [54]:

1) спільна відповідальність держави та органів місцевого самоврядування за якісне виконання Програми, забезпечення населення житлово-комунальними послугами відповідно до державних соціальних стандартів та ефективність сфери житлово-комунального господарства в цілому;

2) доступність для всіх верств населення житлово-комунальних послуг, що відповідають вимогам державних стандартів;

3) пріоритетне спрямування державної підтримки на забезпечення соціальним житлом визначених законом категорій громадян з одночасним створенням доступної для інших верств населення системи довгострокового кредитування житла;

4) формування та дотримання державних соціальних стандартів (норм і нормативів) у сфері житлового фонду та житлово-комунального обслуговування;

5) створення умов для прозорого та незалежного державного регулювання у сфері житлово-комунальних послуг, захисту прав споживачів і налагодження зворотного зв'язку із суспільством;

6) забезпечення ефективного використання людських, грошових та матеріальних ресурсів у сфері житлово-комунального господарства;

7) відповідальність держави (щодо управління, регулювання, стимулювання і технічної підтримки) та органів місцевого самоврядування (щодо планування розвитку житлового фонду та комунальної інфраструктури, ефективного використання майна територіальних громад) за ефективність функціонування житлово-комунального господарства;

8) перехід до економічно обґрунтованих цін і тарифів за користування житлом та комунальні послуги, запровадження надання адресних субсидій

окремим категоріям громадян для компенсації витрат, пов'язаних з оплатою житла та комунальних послуг;

9) створення рівних умов для всіх суб'єктів господарювання і споживачів на ринку житла та житлово-комунальних послуг;

10) забезпечення збалансованого розвитку енерго-, тепло-, водо-, газопостачання та водовідведення під час виконання програм житлового та промислового будівництва;

11) забезпечення населення високоякісною питною водою;

12) технічне переоснащення галузі на основі широкого застосування вітчизняних і зарубіжних науково-технічних досягнень, зокрема в енерго- та ресурсозбереженні, впровадження екологічно чистих технологій;

13) стимулювання будівництва шляхом зняття адміністративних бар'єрів та розвитку конкуренції на ринку будівельних матеріалів;

14) розвиток публічно-приватного партнерства у сфері будівництва та реконструкції житлового фонду і комунальної інфраструктури;

15) гласність, громадський контроль, прозорість та участь громадян у прийнятті рішень з питань реформування та розвитку житлово-комунального господарства, інформування населення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень щодо основних принципів та завдань державної політики у сфері житлово-комунального господарства;

16) створення рівних умов для всіх суб'єктів підприємницької діяльності у сфері житлово-комунального господарства, забезпечення рівних умов для всіх інвесторів.

На наш погляд, для ефективного державного управління житлово-комунального господарства і, як приклад, теплоенергетичної галузі, є необхідність корегування задекларованих принципів, які б містили в собі соціальну безпеку, економічну безпеку, захищеність прав власності, постійність доступу тощо, реалізація яких дозволяє забезпечити ефективність системи управління і її адаптацію до зовнішніх і внутрішніх впливів.

Є необхідність сформулювати принципи державного управління в сфері житлово-комунального господарства які б відображали централізацію процесу прийняття стратегічних рішень, децентралізацію відповідальності за реалізовані рішення по рівням управління, мінімізація політичних, економічних, і соціальних ризиків від реалізації державних і регіональних програм, заснованих на постулаті підтримки балансу економічних інтересів учасників ринку житлово-комунальних послуг – держави, власників житла, споживачів житлово-комунальних послуг, ресурсопостачальних підприємств, обслуговуючих і управляючих організацій. Є необхідність використання механізмів державно-приватного партнерства в сфері житлово-комунального господарства, яке дозволить суттєво підвищити ефективність функціонування підприємств структури житлово-комунального господарства. За рахунок залучення приватного капіталу при використанні концесійних механізмів.

Тому, в основу системи управління слід розробити і покласти принципи які дозволять найбільш повно розкрити потенціал ринкових відносин і досягти цілей поставлених державою. В таблиці 1.2. представлено запропоновані нами принципи, використання яких, на нашу думку, забезпечить позитивні перетворення в сфері ЖКГ.

Таблиця 1.2

Принципи управління житлово-комунальним господарством

№ п/п	Назва принципу	Зміст принципу
1	Цілеспрямованість	Управління, спрямоване на об'єкти ЖКГ, мають чітко спрямовані цілі: забезпечення комфортних умов проживання громадян, забезпечення безпеки життєдіяльності населення, надання житлово-комунальних послуг в достатніх обсягах і високої якості.
2	Правомірність	Процес управління завжди повинен бути регламентованим правовими актами, узгоджений з законодавством. Відносини учасників ринку повинні проходити на договірних основах.

Продовження табл. 1.2.

3	Диференціювання сплати	Управління повинно базуватись на диференціювання сплати житлово-комунальних послуг на період поки держава субсидує галузь регулюючи тарифи і ціни.
4	Прибутковість	Управління діяльності підприємств ЖКГ повинно бути прибутковим.
5	Постійність доступу	Управління сферою ЖКГ повинне базуватися на постулаті постійної доступності послуг для споживачів.
6	Системний підхід	Управління складними об'єктами, якими є ЖКГ потребує системного підходу.
7	Єдність застосування	Процес управління багатоквартирним будинком як базовою одиницею ЖКГ, ефективно реалізується тільки в випадку , коли до власників житлових і не житлових приміщень застосовуються одні і ті ж вимоги і умови.
8	Компетентність керівництва	Управління діяльністю всіх підприємств сфери ЖКГ на всіх рівнях повинне виконуватися компетентними керівниками які мають досвід і відповідну освіту роботи в галузі.
9	Соціальна безпека	Управління діяльністю всіх підприємств сферою ЖКГ на всіх рівнях повинно узгоджуватися з концепцією соціального захисту мало захищених верств населення.
10	Екологічна безпека	Управління діяльністю всіх підприємств сферою ЖКГ на всіх рівнях повинно узгоджуватися з концепцією охорони навколишнього середовища.
11	Безпека життєдіяльності	Управління діяльністю всіх підприємств сферою ЖКГ на всіх рівнях повинно узгоджуватися з концепцією безпеки життєдіяльності.
12	Захищення прав власності	Управління в сфері ЖКГ повинно базуватися на розвитку приватної власності і гарантіях на її права.
13	Постійність контролю	Ефективність управління має необхідність організації постійного контролю діяльності підприємств сфери ЖКГ на всіх рівнях управління.
14	Забезпеченість ресурсами	Управління по забезпеченню енергоресурсами повинно бути спрямоване на ефективне використання в раціональному їх сполученні всіх наявних енергоресурсів.
15	Адаптивність	Процес управління повинен ефективно реалізовуватись в різних ринкових умовах.

Також є необхідність сформулювати принципи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в сфері житлово-комунального господарства, а саме нерозривності інвестиційно-інноваційної діяльності, трансфер високих промислових технологій, підвищення детермінованості прогнозування, зниження трудовитрат, мінімізація втрат, гарантування інвестицій тощо, регулюючи цю діяльність в межах інвестиційно-інноваційного процесу, які забезпечують поступальний і ефективний розвиток житлово-комунального господарства як міст, регіонів так і держави в цілому.

Науково-обґрунтована інвестиційно-інноваційна політика грає важливу роль в реформуванні житлово-комунального господарства. Без утворення структур, здатних забезпечити розробку і впровадження інноваційних технологій, інженерних рішень і матеріалів, а також без трансферу високих промислових технологій в сферу житлово-комунального господарства, - технологічний прорив в сфері житлово-комунального господарства мало вірогідний.

Тому питання комплексного і системного впровадження інноваційних розробок пропонується вирішувати за допомогою науково-випробувального осередку інноваційних розробок в житлово-комунальному господарстві [79]:

- моніторинг науково-технічних розробок як в Україні, так і за кордоном, які можуть бути використанні в системах житлово-комунального господарства України. Аналіз досвіду практичного застосування цих і інших подібних розробок в Україні і інших країнах;
- виявлення, тестування таких розробок на власній дослідницькій базі;
- вироблення рекомендацій по впровадженню цих розробок для широкого застосування на основі опрацьованої статистичної інформації і даних отриманих дослідним шляхом;
- розробка нормативно-правових актів, необхідних для впровадження признаних перспективними розробок для широкого застосування.

Всі указані структури повинні вийти до складу національної інноваційної системи держави, а використання запропонованих в роботі принципів управління інвестиційно-інноваційною діяльністю зробить їх функціонування ефективним.

Найважливішою складовою системи державного управління є механізми, за допомогою яких ця система працює. У сучасній науковій літературі з державного управління існує значна кількість тлумачень терміну «механізми державного управління» [9; 93; 138; 180].

У теорії державного управління Н. Нижник розглядає механізм управління як складову частину системи управління, що впливає на фактори, від стану яких залежить діяльність управлінського об'єкта [30].

Інші дослідники розглядають механізм управління як спосіб організації управління громадськими справами, при якому методи, способи й принципи є взаємозалежними й забезпечують ефективну реалізацію основних цілей.

Г. Атаманчук вважає, що механізм формування й реалізації державного управління – це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкт державного управління (його компоненти) «схоплює» потреби, інтереси й цілі суспільства в управлінському впливі, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях і практично втілює їх у життя, спираючись на державну владу [2].

На думку Ю. Тихомирова, механізм управління повинен повною мірою відображати взаємозв'язок різних елементів управління, які мають стійку взаємозалежність та причиново-наслідкові зв'язки. Це дозволить розглядати механізм управління як ефективний засіб пізнання реальної дійсності та науково обґрунтованого впливу на процеси, що відбуваються [169].

Російський учений М. Круглов дає таке визначення механізмів державного управління: «Механізм державного управління – це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових методів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління на їхню діяльність із забезпеченням узгодження інтересів учасників державного

управління, що взаємодіють» [87].

В. Я. Малиновський розглядає механізми державного управління як сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів, що базуються на принципах наукової обґрунтованості, об'єктивності, цілісності, узгодженості з використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління [88].

У нашому дослідженні будемо спиратися на визначення механізму державного управління, запропоноване М. І. Кругловим.

Залежно від характеру проблем, що виникають, та способів їх розв'язання із застосуванням конкретного державного механізму управління, цей процес може бути складним (комплексним) і включати в себе декілька самостійних механізмів, [10; 177]:

- економічний (механізми державного управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, інноваційною, кредитною, податковою, страховою діяльністю тощо);

- мотиваційний (сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів, що спонукають державних службовців до високоефективної роботи);

- організаційний (об'єкти, суб'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управління та організаційні структури, а також результати їх функціонування);

- політичний (механізми формування економічної, соціальної, фінансової, промислової політики тощо);

- правовий (нормативно-правове забезпечення: закони й постанови Верховної Ради України, укази Президента, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, а також методичні рекомендації та інструкції тощо).

Нажаль у сучасній літературі зустрічаються поодинокі спроби визначення понять пов'язаних з механізмами державного управління сферою

ЖКГ. В аспекті нашого дослідження, найбільш адекватним є визначення, запропоноване Г.Конєвою [82, с. 162] - механізми державного управління у сфері ЖКГ це інструментальна складова системи державного управління, що включає в себе сукупність цілеспрямованих координаційних, мотиваційних, організаційних і контролюючих методів впливу суб'єктів державного управління на діяльність сфери ЖКГ для здійснення державної політики, узгодження її інтересів і дій у напрямку досягнення поставлених стратегічних і тактичних завдань реформування ЖКГ.

Розглянемо дієвість чинних механізмів державного управління у сфері ЖКГ: правового, організаційного та економічного.

Правовий механізм державного управління у галузі ЖКГ забезпечується дією законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують галузь ЖКГ.

На сьогодні питання регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, та діяльності суб'єктів господарювання, що діють на суміжних ринках, визначено Конституцією України [83], Господарським кодексом України [20], Законами України «Про природні монополії» [47], «Про захист економічної конкуренції» [45], «Про житлово-комунальні послуги» [52] та іншими нормативно-правовими актами.

Базовим законом у галузі ЖКГ є Закон «Про житлово-комунальні послуги» [52], у якому наявне більш чітке визначення повноважень органів місцевого самоврядування у галузі ЖКГ, але закон не регулює деякі питання, тому для регулювання всього спектру житлово-комунальних послуг необхідно застосування норм інших законів та законодавчих актів: Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [42]; Закону України «Про теплопостачання» [43] (адже до теплопостачання належать три різних види діяльності: виробництво теплової енергії, її транспортування та постачання. При цьому до сфери діяльності суб'єктів природних монополій має належати виключно діяльність з транспортування

теплової енергії, а виробництво теплової енергії та її постачання належать до суміжних ринків) тощо.

Позитивною рисою Закону є максимальне врахування інтересів виробників послуг. Згідно із Законом не допускається встановлення тарифів нижчих, ніж ті, що мають економічне обґрунтування, без відповідної компенсації із відповідних бюджетів. Однак у Законі не встановлено чіткий механізм здійснення контролю та чітко не окреслені повноваження органів державної влади щодо виявлення порушень, відсутній механізм накладання відповідних санкцій.

Основним програмним документом у галузі ЖКГ є Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» [50], який визначає засади побудови нової моделі економічних відносин у галузі. Основним завданням Програми є підвищення ефективності функціонування сфери ЖКГ та задоволення потреб населення у якісних житлово-комунальних послугах. У Програмі пропонується низка стратегічних завдань, а саме: дієве управління, ефективність, беззбитковість функціонування підприємств ЖКГ, створення конкурентного середовища, технічне переоснащення сфери ЖКГ.

Проте, без встановлення чітких технічних і соціальних стандартів надання послуг, неможливо вимагати ефективних дій від регіонів, зокрема органів місцевої влади. Саме для вирішення цього завдання Законом України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [42] створено Національну комісію, що регулює ринок житлово-комунальних послуг. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, застосовує такі засоби регуляторного впливу на суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках: 1) ліцензування господарської діяльності та контроль за дотриманням ліцензійних умов; 2) встановлення тарифів на комунальні послуги для суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках; 3) встановлення для суб'єктів природних монополій, які

провадять діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, індивідуальних технологічних нормативів використання питної води; 4) інші засоби, передбачені чинним законодавством України.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини, що виникають у відповідних сферах діяльності суб'єктів господарювання, до цього часу так і не впроваджено модель регулювання, яка б повністю відповідала ідеології та принципам регулювання діяльності на ринках природних монополій та на суміжних ринках, закріпленим у Законі України «Про природні монополії» [47]. Важливим нормативно-правовим документом у цьому напрямі є Концепція вдосконалення державного регулювання природних монополій [172]. Метою регулювання діяльності на ринках природних монополій та суміжних ринках має стати забезпечення балансу інтересів споживачів, держави та вищеназваних суб'єктів господарювання, надійне забезпечення споживачів якісними товарами та послугами у необхідному обсязі та за економічно обґрунтованими цінами, а також забезпечення ефективного розвитку суб'єктів господарювання, які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, та суб'єктів господарювання, що діють на суміжних ринках.

Слід наголосити, що команда експертів Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, виконуючи Національний план дій на 2011 рік щодо здійснення програми реформ, затвердженої Президентом, розробила і подала на узгодження законопроекти з питань діяльності товариств співвласників багатоквартирних будинків, загальні принципи регіональної політики, комерційного обліку комунальних послуг і енергоефективності будівель тощо.

Велике значення в системі ЖКГ має організаційний механізм державного управління. Це сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмі управління, що мають організовувати регулювання, управління в інтересах державної влади, ефективну діяльність

державно-управлінської системи. Основне призначення організаційних елементів у складі комплексного механізму управління - формування і посилення організаційного потенціалу суб'єктів управління як складової частини системи управління [87, с. 86].

Організаційний механізм державного управління у галузі ЖКГ використовується органами виконавчої влади для регулювання відносин у сфері ЖКГ. Організаційний механізм представлено органами публічної влади, а саме: органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Центральне місце в механізмі посідає суб'єкт управління. У даному випадку суб'єктом державного управління є органи виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства, основним з яких є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства.

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у розробленні та реалізації державної політики у галузі житлово-комунальних послуг у межах своїх повноважень, визначених законами.

Центральний орган виконавчої влади з питань регулювання електроенергетики формує в межах своєї компетенції державну політику щодо встановлення цін на електроенергію і природний газ, тарифів на їх транспортування та постачання підприємствам і організаціям, які виробляють та надають житлово-комунальні послуги населенню.

Спеціально уповноваженим органом, який здійснює державне управління в цій галузі, є Державний комітет України з питань житлово-комунального господарства - головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у галузі житлово-комунального господарства - організовує в межах своїх повноважень виконання законодавчих актів і здійснює контроль за їх реалізацією, узагальнює практику застосування законодавства з питань, які входять до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення і подає їх до розгляду Кабінету Міністрів України.

Згідно з Законом України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [42], органом державного регулювання у сфері комунальних послуг є Національна комісія, яка взаємодіє:

- з національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, з питань державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють комбіноване виробництво теплової і електричної енергії та/або використовують альтернативні джерела енергії у сфері теплопостачання у процесі спільного розроблення методології (порядку) встановлення тарифів для суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках у сфері теплопостачання;

- з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями з питань державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках у процесі ліцензування їх діяльності.

Законом України «Про природні монополії» [47] встановлено, що суб'єктами державного регулювання природних монополій є національні комісії, а у випадках, установлених законом, - органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. У зв'язку з відсутністю таких комісій для деяких сфер діяльності на сьогодні певні регулюючі функції здійснюються органами виконавчої влади, в тому числі місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Зазначене свідчить про відсутність системності в існуючій моделі регулювання та не відповідає ідеології та принципам регулювання діяльності на ринках природних монополій та суміжних ринках, що закріплені зазначеним документом.

Державне управління житлово-комунальним господарством здійснюється в рамках єдиної галузевої системи з урахуванням загальнодержавних інтересів, інтересів регіонів і місцевого самоврядування, що пов'язано з розподілом державної власності (на загальнодержавну й місцеву) і закріпленням за органами місцевого самоврядування об'єктів

житлово-комунального господарства. У діяльності з управління даними сферами в сучасних умовах господарювання відповідні органи реалізують свої функції переважно шляхом координаційних, дозвільних, контрольно-наглядових повноважень. Слід враховувати також, що в управлінні житлово-комунальним господарством переплітаються інтереси не лише тих органів, які безпосередньо вирішують ці питання, але й інших суб'єктів, оскільки всі органи державного управління, місцевого самоврядування, господарські та інші суб'єкти проводять будівельні роботи, а житлово-комунальне господарство здебільшого передане в підпорядкування місцевим ланкам виконавчої системи й системи самоврядування.

Отже, проблема механізмів взаємозв'язку державних органів з місцевими органами влади в містах і представниками різних форм об'єднань населення (територіальної громади) є ключовою у процесі надання житлово-комунальних послуг населенню.

Органи державного управління житлово-комунальним господарством організовують виконання програм розвитку галузі, забезпечують діяльність житлово-комунальних об'єктів, підбір і розстановку кадрів, проводять єдину технічну політику, здійснюють заходи щодо удосконалення комунального обслуговування населення, промислових і соціально-культурних об'єктів, розробку й організаційне забезпечення управлінських рішень. Особливістю управління житлово-комунальним господарством є те, що значні повноваження з управління цією галуззю мають місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування, які, у свою чергу, приймають регіональні програми розвитку підприємств галузі й організовують їх виконання.

Реформування житлово-комунального господарства вимагає не тільки координації зусиль багатьох міністерств і відомств, але й перенесення центру реалізації проблем на місця.

Управління житлово-комунальним господарством на місцях покладено на відповідні управління і відділи місцевих державних адміністрацій, згідно з

Законом України «Про місцеві державні адміністрації» [44]. Так, при обласних державних адміністраціях діють управління житлово-комунального господарства, а в районних державних адміністраціях функцію управління забезпечують відділи житлово-комунального господарства. Ці органи створюються і діють відповідно до положень, затверджених Кабінетом Міністрів України. Вони здійснюють керівництво галуззю житлово-комунального господарства, несуть відповідальність за їхній розвиток на підвідомчій їм території, координують діяльність підприємств, установ і організацій, що відносяться до сфери управління відповідної місцевої державної адміністрації. Управління житлово-комунального господарства обласної державної адміністрації є структурним підрозділом облдержадміністрації, що утворюється її головою. Управління підзвітне і підконтрольне голові облдержадміністрації. Управління реалізує програми розвитку житлово-комунального господарства області, несе відповідальність за його стан, координує діяльність підприємств, установ та організацій галузі.

Великі повноваження у галузі житлово-комунального господарства мають органи місцевого самоврядування. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [48] органи місцевого самоврядування мають такі власні (самокеровані) повноваження у галузі житлово-комунального господарства.

У системі відносин у ЖКГ беруть участь: населення (споживачі послуг), виробники послуг, органи місцевого самоврядування, які відповідно до законодавства несуть відповідальність за рівень і якість послуг. Будь-яка з цих сторін має власні інтереси, тому потрібно постійно проводити роботу з узгодження інтересів суб'єктів цих відносин, дотримуватися єдності цілей і завдань, що вирішуються на низовому рівні житлового самоврядування, з метою і завданнями, що вирішуються на місцевому рівні самоврядування. На жаль, сьогодні існує багато проблем у досягненні єдності цілей і завдань на різних рівнях управління ЖКГ країни.

Важливу роль у державному регулюванні сфери ЖКГ відіграє

економічний механізм. Він являє собою систему елементів, до якої входять як процеси й окремі механізми, так і методи та інструменти управління, що перебувають у тісному взаємозв'язку. Детальніше економічний механізм, зокрема специфічні методи та інструменти управління, буде розглянуто у наступному параграфі та другому розділі.

1.3. Теплоенергетична галузь як домінанта ефективності функціонування системи життєзабезпечення регіону

Про вітчизняні системи життєзабезпечення говорить уся країна, причому половина заявляє про необхідність їх реформувати. Нинішній порядок денний визначає ключовим пріоритетом комфортний життєвий простір для наших громадян, розглядає місцевий розвиток у контексті забезпечення жителів країни повним спектром соціальних послуг, незалежно від місця проживання.

Усі двадцять років ми говоримо про реформу галузі, намагаємося щось робити, але ситуація не поліпшується. Держава робить боязкі спроби, а суспільство фактично не бере участі у *реформуванні житлово-комунального господарства*. З кожним роком технічний стан систем погіршується, і підготовка до чергового осінньо-зимового періоду дається дедалі важче.

Наприклад, із теплових мереж загальною довжиною майже 33 тисячі кілометрів близько 15% - ветхі. У нас майже чверть житлових будинків (24,1%) – 1961-1970 років будівництва, 25,1% - 1946-1960-х, а понад 16% - ще старіші. У житлово-комунальному побутовому комплексі України використовується майже 30% котельно-підного палива від загального обсягу його споживання галузями народного господарства. Переважна частина цього палива, а саме природний газ, імпортується, що посилює енергетичну залежність держави. Теплоенергетика комунальної власності забезпечує

тепловою енергією близько 55 % житлового фонду та установ бюджетної сфери.

За даними Держкомстату України, в комунальній теплоенергетиці на підприємствах усіх форм власності та відомчого підпорядкування експлуатується 26430 котелень, загальний технічний стан обладнання яких є критичним. Із 64726 встановлених котлів 22,2% (14331) експлуатується понад 20 років. Значна кількість котлів типу НІСТУ-5, «Універсал», «Мінськ» і т.п. є застарілими та малоефективними, з коефіцієнтом корисної дії нижче 82%.

Не відповідає вимогам технічної експлуатації технічний стан теплових мереж. Так, 4,6 тис. км їх у двотрубному обчисленні (або 11,6%) перебувають в аварійному стані, внаслідок чого щорічні втрати теплової енергії сягають 10%. Теплоізоляція на теплових мережах застаріла та неефективна. Незважаючи на поступове зменшення питомих витрат палива на вироблення теплової енергії, вони все ще надто високі і становлять понад 160 кг у.п. на 1 Гкал теплоти [51].

У соціальному плані ситуація теж не краща. Часто порушуються терміни початку і закінчення опалювального сезону, послуги з теплопостачання надаються з відхиленням від нормативних вимог. В окремих регіонах країни гаряча вода подається лише у зимовий період, а в багатьох містах взагалі відсутнє централізоване гаряче водопостачання. Тільки близько 60% населення має доступ до послуг з централізованого тепло- та гарячого водопостачання.

Отже, у житлово-комунальній теплоенергетиці України щільно переплелися техніко-технологічні, екологічні, економічні та соціальні проблеми. Тому завдання комплексної модернізації комунальної теплоенергетики є вкрай актуальним, державно важливим.

Низка складних проблем у галузі як з точки зору виробників, так і з погляду споживачів послуг свідчить, що управління житлово-комунальним господарством є недосконалим.

Про відсутність реальних зрушень та зволікання з належною реалізацією житлово-комунальної реформи яскраво свідчить статистика. Так, за станом на 1 січня 2009 року дебіторська та кредиторська заборгованість галузі становила відповідно 10,1 млрд та 9,4 млрд гривень [56]. Збитки підприємств за підсумками роботи у 2008 році склали 1,6 млрд гривень, за 2009 рік ситуація тільки погіршилась. За даними Держкомстату в ЖКГ функціонує більше 13 тис. підприємств на яких працює більше 4 млн. (6%) працездатного населення, галузь споживає 26% всіх споживаних енергоносіїв в державі, доля основних фондів в галузі складає 25% основних фондів народного господарства, але на даний час ЖКГ знаходиться у кризовому стані, його робота малоефективна. В цілому по Україні ізнос котельних сягає 70%, теплових мереж 63%, мереж водопроводів 65%, насосних станцій 65%, каналізаційних насосних станцій 57%, очисних споруд 54% що є наслідком не ефективного управління [65].

Саме тому реформа ЖКГ перетворилась в ключове питання державної соціально економічної політики, в якій повинно гармонійно співпадати прийняття і реалізація економічно-обґрунтованих, організаційних, інституційних, адміністративних, технічних, технологічних, фінансових, соціально політичних і інших рішень; яка зобов'язана зробити населення односторонніми і співучасниками процесів реформування цієї життєво важливої сфери національної економіки.

Участь споживачів і населення у процесах прийняття рішень в Україні є недостатньою, що загрожує громадській підтримці реформування галузі в цілому.

Розглядаючи галузь комунальної теплоенергетики, її підприємств, вже з вище вказаними проблемами, хочеться відмітити і такі напрями її діяльності, які зовсім не регулюються державою. Це втрати води теплоносія в межах до 30%, через що відбувається прискорене забруднення оточуючого середовища, але найбільші втрати полягають в тому що через витіки руйнуються фундаменти будівель і інфраструктуру в результаті чого будівлі

в короткі терміни руйнуються і стають небезпечними для проживання і це вже не експлуатаційні витрати а руйнування основних фондів держави і майна громадян з небезпекою для життєдіяльності.

Показники, що характеризують фінансово-економічний стан теплоенергетичної галузі свідчать про те, що дві третини підприємств збиткові і по суті – банкрути; дебіторська і кредиторська заборгованість тільки зростають. Так, на прикладі Одеської області - галузь починала опалювальний сезон 2009-2010 з заборгованістю за газ в 130 млн. грн.; на початок березня борги сягали 330 млн. грн. і це при тому, що тарифи не покривають реальної вартості послуг. Ситуація ще більш ускладнена в соціальному плані, тому що громадяни масово не в змозі сплачувати вартість комунальних послуг які сьогодні складають половини й більше їх доходів. Заборгованість за той же період на грудень 2008 р -323 млн грн.; грудень 2009 р – 493,4 млн грн., найбільшу частку становила заборгованість з центрального опалення та гарячого водопостачання – 188 млн – 38%; значними також є заборгованості за газопостачання 130 млн грн. – 26% і централізованого водопостачання 88 млн грн. -18% [163].

За роки незалежності України постійно йде трансформація умов господарювання у всіх сферах соціально-економічного життя країни. Незважаючи на наявність жорстких вертикальних зв'язків і налагоджену систему розміщення виробництва у тих чи інших регіонах, у потенційно конкурентних виробництвах відбулися істотні зміни, які наближають економіку до ринку.

Значно меншою мірою відбуваються зміни у житлово-комунальному господарстві. З одного боку, мають місце виправдані побоювання органів влади, що надання повної економічної свободи у даній сфері може привести до краху і некерованості при виробництві життєво-необхідних послуг. З іншого боку, збереження застарілих форм управління у житлово-комунальному господарстві на тлі прискорення загальних трансформаційних процесів у економіці України, веде до подальшого зниження ефективності

виробництва і порушення стійкості як підприємств, так і підгалузі у цілому [187].

Фахівці вважають, що невідкладно необхідно переходити до ринкових відносин і штучне затягування цього процесу призведе до її відриву від нових економічних законів розвитку і, як наслідок, до повного розвалу системи життєзабезпечення населення.

Отже, за даних умов, коли з одного боку, у житлово-комунальному секторі назріла необхідність у адекватних змінах відносно процесів, що відбуваються у державі, а з іншого - діють фактори, які стримують ці зміни, виникає нагальна потреба такого перегляду форм і методів управління галуззю, яка дозволило б підвищити ефективність функціонування підприємств житлово-комунального сектору за умов збереження стабільності виконуваних ними функцій.

Необхідні оцінка ефективності зрушень, які відбулися на сучасному етапі у галузі, виявлення факторів, які зумовлюють негативні тенденції, і причин, що стримують реальні і ефективні зміни.

Дослідження проблем державного регулювання функціонування галузі має включати аналіз системи управління житлово-комунальним господарством що склався на даний період.

З моменту отримання Україною незалежності і з початком економічних реформ чітко позначилася політика держави у сфері житлово-комунального господарства, спрямована на згортання державних витрат, відміну дотацій і беззбитковий характер діяльності підприємств галузі. Найбільш суттєвим моментом у цьому зв'язку стала передача у власність і управління підприємств комунальної сфери органам місцевого самоуправління.

Таким чином, галузь опинилася у ситуації, коли більш, ніж двадцятирічний період незначних капіталовкладень з централізованих джерел, відсутність ефективних муніципальних програм розвитку, обмежене залучення інвестиційних ресурсів призвели до ще більшого зменшення рівня обслуговування споживачів і експлуатації основних виробничих фондів, що

викликало новий оберт погіршення показників господарської діяльності підприємств галузі [13, с. 185].

Можна як завгодно це обговорювати й оцінювати, але така ситуація є фактом і нашою об'єктивною реальністю. Нам не треба ні на кого показувати пальцем, нам необхідно прийняти і зрозуміти необхідність змін. І, звичайно, негайно взятися за виправлення існуючої ситуації.

Розуміння необхідності реформ є у більшості. Президент їх чітко позначив і став на чолі цього непростого процесу [55]. Завдання уряду і Мінрегіону, зокрема, - власна та галузева реорганізація, вироблення концепції і стратегії, а також конкретних програм з реформування. Ключовим елементом з огляду на це буде ефективність оновленої системи.

На наш погляд, загальний процес реформування теплоенергетичної галузі слід поділити на два етапи. Перший етап - організаційний, другий - інвестиційний. На першому етапі органам місцевого самоврядування необхідно визначити й організувати оптимальну систему життєзабезпечення для кожного регіону і сучасну структуру управління цією системою. На другому, інвестиційному, - визначити напрями стратегічного розвитку та оптимальну форму залучення інвестицій, здійснити модернізацію систем, поліпшити якість надаваних послуг.

Нині ми перебуваємо у середині організаційного етапу, основним завданням якого є: зробити споживачів комунальних послуг одnodумцями з органами місцевої влади та фахівцями галузі, створити умови для ефективної праці в ринковому середовищі, де попит формує пропозицію. Адже послуги ЖКГ не можна відкласти «на потім». Усі хочуть одержати сьогодні і зараз не просто послугу, а послугу якісну і, бажано, без додаткових витрат.

Специфікою діяльності теплопостачальних підприємств є те, що послуги надаються незалежно від стану платежів за них з боку окремих споживачів. Відсутність ефективної цінової політики призвела до значного зростання заборгованості, яка є однією з найскладніших проблем галузі. Як наслідок - критичний фінансовий стан підприємств комунальної

теплоенергетики. Відомча роз'єднаність теплопостачальних підприємств, відсутність централізованих фондів для виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, невирішеність питань законодавчо-правового поля і тарифної політики, недостатній професійний рівень обслуговуючого персоналу, відсутність мотивації до економного використання паливно-енергетичних ресурсів спричиняють кризові явища в комунальній теплоенергетиці України. Ця сфера потребує вдосконаленої єдиної науково-технічної, інвестиційно-економічної та організаційно-правової політики [84].

За оцінкою фахівців Мінрегіонбуду, на реалізацію проектів з модернізації систем у сфері ЖКГ потрібно понад 700 млрд. грн. Ми маємо величезні резерви в економії енергоресурсів. Галузь має бути прибутковою, але нам необхідні величезні фінансові вливання. Ніякі бюджетні програми (хоча ми й будемо за них боротися) не зможуть забезпечити навіть 1% інвестиційної потреби комунальних підприємств. Не зможуть розв'язати цю проблему і чергові підвищення вартості комунальних послуг.

Не можна сьогоднішні проблеми вирішувати старими, учорашніми методами. Тому суть реформи ЖКГ не тільки у проведенні технічних заходів, а й у залученні всіх можливих форм фінансування в галузь. Головне - це створення сприятливих умов для бізнесу в ідеології Закону України «Про державно-приватне партнерство». Майбутнє ЖКГ - це нормальний рентабельний бізнес у сфері життєзабезпечення.

Ключову роль у підвищенні ефективності реформ в ЖКГ України буде відігравати розвиток інституту державно-комерційного партнерства, адже на сьогодні держбюджет не може виділити кошти на те, щоб програма реформування запрацювала на повну потужність, тому спільними зусиллями потрібно шукати можливості інвестувати в технологічну модернізацію житлово-комунальної інфраструктури, впровадження нових технологій і обладнання. Таку думку висловив перший заступник генерального директора Державного підприємства «Агентство розвитку житлово-комунального

господарства» Євген Радченко під час круглого столу «Розвиток державно-комерційного партнерства в сфері модернізації ЖКГ». У круглому столі, який відбувся у Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, взяли участь представники комерційних підприємств, що надають послуги у сфері ЖКГ – проектні організації, енергосервісні і консалтингові компанії, забудовники, виробники та постачальники обладнання та устаткування, фінансові організації [35].

Зрозуміло, що без залучення інвестицій, використовуючи тільки державний, місцевий бюджети та кошти комунальних підприємств не можливо вирішити існуючі проблеми галузі. Але, залучення приватних операторів та учасників ринку потребує доопрацювання нормативної та законодавчої бази, причому за їх безпосередньою участю при розробці дієвого механізму гарантованого повернення інвестицій, створення правової основи для стимулювання впровадження енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій усіма господарюючими суб'єктами незалежно від форм власності.

В умовах переходу до ринкових відносин необхідно не тільки зберегти працездатність систем, а й забезпечити зниження енерговитратності, отже, енергозалежності. У середньому Україна на виробництво 1 Гкал тепла витрачає на 50% більше палива, ніж європейські країни. Ми не можемо собі цього дозволити надалі. Зниження споживання енергоресурсів можна досягати за рахунок зменшення потреби в теплі. Країні необхідна повна теплоізоляція житлового фонду. Міжнародний досвід показує, що альтернативи цьому шляху немає. До 50% втрат тепла відбувається в житловому будинку. Сьогодні забезпечення тепlopостачанням житлового будинку нагадує спробу обігріти взимку на вулиці роздягнену людину! Якщо ми її «одягнемо», то зможемо знизити загальну потребу у виробництві тепла та забезпечимо можливість зменшення споживання енергоресурсів і, відповідно, витрат.

Відтак, найближчі роки - це робота з антикризового управління в галузі, вирішення проблем енергоефективності та імпортозаміщення.

На виконання доручення Президента України провести енергоаудит територій, Мінрегіонбуд у 2011 році розпочав роботу з інвентаризації і паспортизації систем життєзабезпечення. При цьому, на державному рівні вирішуватимуться питання технічного регулювання та нормативно-правової бази, а регіони і міста мають бути готові до створення груп управління проектами і до розробки самих проектів з модернізації систем, які держава планує фінансувати.

Якість життя людини - це наявність цивілізованих послуг і зручність комунікацій у нормальних екологічних умовах. Саме в такому єдиному ракурсі ми прагнемо розглядати це питання. У нас висока енергоемність систем життєзабезпечення і високе техногенне навантаження на екосистему. Не створено умов, у яких людям комфортно жити. Наш життєвий простір ще не організований оптимально. Усе, що зроблено на сьогодні, не гармонізоване з погляду надання соціальних послуг і зручності інфраструктури. Є депресивні території і несамодостатні громади з низьким рівнем життя. Є проблеми в оперативності прийняття управлінських рішень за викликами часу. У нас складні системи, і що вони складніші, то чутливіші до відсутності зваженого державного підходу до управління.

У будь-якій роботі все починається з оцінки ситуації та планування. Якщо ми правильно запланували свою роботу, то на початковому етапі вже можемо моделювати результат.

Висновки до першого розділу

1. Однією з ключових проблем сучасного стану не результативного функціонування підгалузей ЖКГ, стала відсутність методологічної і методичної бази - місцеві органи влади володіють повноваженнями щодо реалізації функцій управління засобами життєзабезпечення регіону, однак не

володіють необхідною компетентністю для прийняття відповідних управлінських рішень за ринкових умов. Відсутність теоретичних і прикладних розробок, присвячених особливостям функціонування галузі саме за умов ринкової трансформації (процесу закладення фінансових, організаційних, правових засад подальшого функціонування і розвитку галузі) протягом десяти років, негативно позначилося на системному стані ЖКГ і продовжують стримувати його реформування й на сьогодні.

2. Аналіз наукових джерел з проблем управління житлово-комунальним господарством виявив, що система вітчизняного житлово-комунального господарства має чітко виражений витратний характер, який не змінюється з часів адміністративно-планової економіки. Ключовими ознаками такого стану є:

- відсутність у підприємств житлово-комунального господарства стимулів до зменшення витрат матеріальних ресурсів та їх ефективного використання, до підвищення якості обслуговування споживачів послуг;
- неефективна кадрова політика, що проявляється у великій кількості недостатньо кваліфікованої робочої сили й низькій продуктивності праці;
- неефективність методів державного управління житлово-комунальним господарством, що базуються на адміністративному впливі й директивах;
- відсутність нових механізмів стимулювання інвестиційної діяльності та ефективних систем їх регіонального забезпечення;
- недосконала тарифна політика: ціноутворення все ще базується на нормативному методі, при цьому мають місце численні порушення при формуванні тарифів.

3. Визначено, що при здійсненні заходів щодо управління і підтримки процесів розвитку та реформування в сфері житлово-комунального господарства необхідно враховувати його особливості як сфери діяльності, що виконує найважливіші соціальні функції, які становлять основу життєзабезпечення регіону.

4. Крім загальних проблем житлово-комунального господарства, існують також проблеми регулювання тих підприємств, які є суб'єктами природних монополій. Вони проявляються у поєднанні державними регуляторними органами несумісних функцій. З'ясовано особливості регулювання житлово-комунального господарства як різновиду природної монополії. Виявлено, що в умовах ринкової економіки еволюціонують механізми і методи державного управління житлово-комунальним господарством і на перший план виходять питання тарифно-цінового регулювання для справедливого розподілу доходів у суспільстві і вирівнювання умов суспільного споживання.

5. Рівень і ступінь державного втручання у функціонування галузі - складне і багатоаспектне питання. Не менш актуальне, ніж надлишкова самостійність природної монополії у питаннях свого розвитку і пристосування до оточуючого середовища без врахування інтересів суспільства, є надлишковий вплив і тиск держави, який може мати односторонній характер, не враховуючий особливостей господарського механізму у житлово-комунальній сфері. За цих умов досягти оптимізації роботи галузі не вийде, оскільки подальше погіршення умов виробництва неминуче потягне за собою погіршення якості послуг, підвищення рівня витрат, що приведе до поглиблення наявних сьогодні у галузі кризових явищ. Отже, можна стверджувати, що державне регулювання ринку послуг у житлово-комунальній сфері повинно сприяти підтримуванню балансу інтересів споживачів, держави, органів місцевого самоврядування та надавачів послуг.

6. Доведено, що загальний процес реформування теплоенергетичної галузі слід поділити на два етапи. Перший етап - організаційний, другий - інвестиційний. На першому етапі органам місцевого самоврядування необхідно визначити й організувати оптимальну систему життєзабезпечення для кожного регіону і сучасну структуру управління цією системою. На другому, інвестиційному, - визначити напрями стратегічного розвитку та

оптимальну форму залучення інвестицій, здійснити модернізацію систем, поліпшити якість надаваних послуг. Нині ми перебуваємо у середині організаційного етапу, основним завданням якого є: зробити споживачів комунальних послуг односторонніми з органами місцевої влади та фахівцями галузі, створити умови для ефективної праці в ринковому середовищі, де попит формує пропозицію. Адже послуги ЖКГ не можна відкласти «на потім». Усі хочуть одержати сьогодні і зараз не просто послугу, а послугу якісну і, бажано, без додаткових витрат. Відтак, найближчі роки - це робота з антикризового управління в галузі, вирішення проблем енергоефективності та імпортозаміщення.

РОЗДІЛ II

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ І РОЗВИТКОМ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

Теплоенергетика суттєво впливає на розвиток соціально-економічних взаємовідносин у регіонах і країні загалом, оскільки забезпечує тепловою енергією більше половини усього житлового фонду та установ бюджетної сфери. При цьому комунальна теплоенергетика України є технічно відсталим сектором економіки з багатьма проблемами, що останнім часом особливо загострилися. З-поміж ключових чинників, що зумовлюють виникнення цих проблем, чільне місце посідає низька енергоефективність. Відсутність інвестицій у галузь призвела до значного погіршення технічного стану основних фондів, підвищення аварійності об'єктів житлово-комунального господарства, збільшення питомих і непродуктивних витрат матеріальних та енергетичних ресурсів.

Наявність системної кризи у сфері комунальної енергетики обумовлює зростання уваги з боку держави і суспільства та потребує комплексного підходу до впровадження енергозберігаючих технологій і засобів виробництва, постачання і споживання усіх видів енергоносіїв і енергії, що приведе до скорочення витрат на первинні енергоносії.

Першочерговим етапом комплексного вирішення складних проблем теплоенергетичної галузі має стати розробка антикризової стратегії та адаптація до ринкових умов діючих механізмів державного регулювання функціонування та розвитку теплоенергетичної галузі регіону на засадах програмно-цільового методу.

2.1. Особливості функціонування та розвитку теплоенергетичної галузі на прикладі Одеської області

Постановою КМУ від 21.07.06 № 1001 була затверджена «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року» [127]. Згідно з Постановою були розроблені й прийняті Стратегії кожного з регіонів України в тому числі й Одеської області, яка затверджена сесією обласної ради від 9.11.2007 р. Напрямок стратегічного планування розвитку вибрано правильно, але в зв'язку з тим, що розробка стратегії проходила похапцем, без достатнього залучення науковців, в період постійних змін політичних пріоритетів і кадрових перестановок, документ вийшов недосконалий і малоефективний. Ми спробуємо його розглянути більш детально, зрівняти з навколишньою дійсністю з ближчого для нас ракурсу – життєзабезпечення населення, сфери ЖКГ.

Метою нашого дослідження, як і державної стратегії, є визначення ключових проблем регіонального розвитку в сфері ЖКГ, пріоритетів регіональної політики з точки зору загальнонаціональних та регіональних потреб та інтересів з метою досягнення європейських стандартів життя населення та динамічного розвитку територіальної громади на основі консолідації зусиль влади, бізнесу і громадськості на її реалізацію.

Стан справ в галузі засобів забезпечення життєдіяльності населення (ЖКГ), управління цією сферою є критичним. Більше 70 % основних фондів галузі відпрацювали свій ресурс. Змінились економічні умови в державі, а система управління залишилася старою; в системі невідпрацьовані механізми й методи роботи в нових умовах і в критичних ситуаціях, що призводить до неефективних втрат в процесі експлуатації галузі та до аварій і техногенних катастроф. З перебігом часу почали накопичуватись протиріччя між об'єктом управління, суб'єктом управління і схемами фінансування галузі. Це призвело до фактичного занепаду галузі. Деякі спроби стабілізувати становище не приводять до бажаних результатів, так як в державі не

відпрацьований системний підхід до вирішення подібних проблем, а якщо зважати на те, що подібні проблеми є слабо структурованими, то є складним в використанні системного підходу і його практичного вирішення. Для вирішення подібних проблем необхідно на рівні з економічними і правовими механізмами в комплексі задіяти і мотиваційні механізми.

Використання комплексу науково-обґрунтованих механізмів та регуляторів на державному і регіональному рівні, з врахуванням особливостей кожного окремого регіону, території, району, дозволить сформулювати напрямки вирішення і технології реалізації нагальних проблем в сфері засобів забезпечення життєдіяльності регіону і держави в цілому.

Вирішення цих проблем досягається на основі розробки стратегічного напрямку територіального розвитку з урахуванням усього тягара емпіричних умов функціонування вітчизняної економіки. Державне регулювання її і є тим механізмом, який забезпечує поступовий рух у напрямі, визначеному стратегією соціально-економічного розвитку.

Аналіз досліджень та тенденцій соціально-економічного розвитку Одеської області, відображений фахівцями в стратегії, дає загальну характеристику регіону, але не висвітлює в достатній мірі основні проблеми, що стримують розвиток інфраструктури, і більш глибокий аналіз ситуації, який буде висвітлено нижче, підтверджує ці висловлення.

Основними проблемами, що стримують розвиток інфраструктури є:

- відсутність генеральних планів розвитку населених пунктів та нерівномірність вкладання інвестицій по адміністративно-територіальних одиницях області;

- енергетична залежність регіону, особливо його південної частини.

Енергозабезпечення південно-західної частини Одеської області сьогодні здійснюється через енергосистему Республіки Молдова. Дев'ять районів з розвинутою транспортною інфраструктурою та сільськогосподарською спеціалізацією, в яких проживає чверть населення області, зв'язані з енергосистемою України лише однією лінією

електропередач напругою 110 кВт, яка забезпечує навантаження лише 25 % від рівня потреб регіону.

Одним з основних напрямків підвищення ефективності і надійності функціонування галузі є енергозбереження.

В державній Стратегії також відзначені такі проблеми, як значна диспропорція у сфері розвитку регіонів, що властиве й для районів області, що впливають на конкурентоспроможність, - незадовільний стан інфраструктури, низький рівень пристосування робочої сили до ринкових умов, недостатня підтримка розвитку підприємництва, відсутність інноваційної спроможності підприємств, деградації навколишнього природного середовища та, як наслідок, низька інвестиційна привабливість територій.

Також відзначено, що розвиток виробничої та соціальної інфраструктури буде спрямовуватися на реформування ЖКГ шляхом поглиблення демонополізації, створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, залучення у цю сферу приватного капіталу, впровадження систем управління якістю житлово-комунальних послуг відповідно до ДСТУ ISO серії 9000, формування дієвих інститутів управління житловими будинками, модернізації матеріально-технічної бази житлово-комунального комплексу, впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій під час надання житлово-комунальних послуг.

Державна фінансова підтримка спрямовуватиметься на фінансування проектів з питань: запобігання аваріям та техногенним катастрофам; створення житлового фонду соціального призначення; модернізації житлового господарства, у тому числі систем теплозабезпечення житлових будинків; розвитку і реконструкції централізованих систем водопостачання та водовідведення; установлення будинкових засобів обліку споживання води і теплової енергії.

Важливість і необхідність удосконалення організаційного механізму державного регулювання сферою ЖКГ, в тому числі й на регіональному

рівні, ми розглянемо на прикладі одного з підприємств галузі – підприємства по наданню послуг з теплопостачання м. Білгород-Дністровськ.

Підприємство КП «Б.Дністровськтеплоенерго» надає послуги централізованого теплопостачання мешканцям міста обласного підпорядкування Б.Дністровський з населенням 50,4 тис. осіб. Чому ми звернули увагу саме на це підприємство галузі? Робота підприємств сфери ЖКГ в останній час широко і всебічно розглядається на прикладі підприємств централізованого водопостачання та водовідведення. А підприємства з централізованого надання теплопостачання та гарячої води, також є структурою природних монополій і дуже важливим фактором в життєзабезпеченні населення і в найбільшій мірі енергозатратним, що в період подорожання енергоносіїв є дуже актуальним. Тому ми і розглянемо цю проблему. Як побачимо нижче, в процесі дослідження яскраво виділяються частини загальної проблеми. Це те, що підприємство з галузевого підпорядкування перейшло в комунальну власність під управління мерії. В той же час органи місцевого самоврядування, отримавши у власність підприємство, не мають коштів на їх утримання і розвиток. А також механізмів по достатньому наповненню своїх бюджетів. Питання ж підняття тарифів для споживачів лежить у політичній площині. Кожна з політичних сил, заграючи перед виборцями, не йде на ці непопулярні кроки. В той же час, займаючи позицію асистенціалізму – надмірної опіки, ми маємо громадян, які хочуть якісні послуги в повному обсязі, не сплачуючи за них. Тоді як органи влади, по переліку доходів до місцевого бюджету, не мають можливості компенсувати різницю в тарифах для підприємства. В результаті підприємство за 2005 рік має збитки в розмірі 1,75 млн. грн.; в 2006 році – 2,921 млн. грн.. Підприємство з такими повноваженнями існує тільки на ентузіазмі керівництва та одноразових вливаннях з держбюджету. Очікувати ж інвесторів на нерентабельному й безправному підприємстві не є реальним, тим більш при безвідповідальних діях представників влади і відсутності надійної сфери послуг страхування ризиків.

Підприємство є одним з кращих в галузі в регіоні. В 2002 році після розпаду ВАТ «Одесатеплокомуненерго» було створено міське комунальне підприємство, майно якому надано громадою на праві господарського віддання, зі статутним фондом 5439 тис. грн.. Великою заслугою керівництва підприємства і виваженими рішеннями керівництва міста є те, що в 90-ті роки минулого століття і на початку нинішнього було збережено основні фонди підприємства і головне, кадровий і трудовий потенціал. Керівник підприємства є активною особистістю, яка вболіває за майбутнє підприємства. За роки нестабільності, відсутності коштів, коли собівартість опалення 1 м² площі доходила до 7-11 грн. і від послуг теплопостачання масово відмовлялись споживачі, підприємство вдалось зберегти. Ось і зараз ведеться пошук вирішення питань, які перед ним стоять.

В 2006 році, вигравши всеукраїнський конкурс благодійного фонду «Інститут місцевого розвитку» в рамках реалізації фінансового проекту USAID – Проекту розповсюдження досвіду реформування сфери комунальних послуг, - на підприємстві з нашою участю було проведено дослідження і розроблено «Стратегічний план дій КП «Б.Дністровськтеплоенерго» на 2007-2011 роки». Стратегічний план є програмою дій щодо підвищення ефективності роботи і забезпечення подальшого розвитку підприємства. Метою в якому для підприємства було покращення якості та збільшення обсягів послуг, а також вихід на прибуткову діяльність.

Отже, з матеріалів дослідження підприємства та міста маємо наступні показники: чисельність населення 50,4 тис. осіб; середній розмір сім'ї – 3,0; середня з.п. по місту 2005 рік – 664,9 грн. на місяць, 2006 рік – 971,8 грн. на місяць; працездатне населення – 32,6 тис. осіб; доходи місцевого бюджету – 93,28 млн. грн.; податкові платежі – 25,5 млн. грн.; офіційні трансферти – 48,3 млн. грн.. На підприємстві працює 165 осіб; середньомісячна з. п. – 886 грн.; споживає паливо: природний газ – 81 %, рідке паливо – 19 %.

Підприємство генерує теплову енергію та реалізує її споживачам в тому числі через КП «ЖЕП – 1», «ЖЕП – 2», КП «ЖРО»; ЖБК; ОСББ. Договорами про надання послуг охоплено 30 % абонентів. Кадрове забезпечення: загальний склад працівників – 165 осіб; керівники – 16 осіб (10 %); фахівці, спеціалісти – 19 осіб (11 %); робітники – 130 осіб (79 %). Середній вік – 44 роки, з них – 37 пенсіонерів, 14 осіб перед пенсійного віку, 11 інвалідів. Персонал безпосередньо зайнятий на виробництві та транспортуванні – 57 %; обслуговування виробництва – 21,2 %; адмінперсонал – 16,3 %; реалізація – 4,8 %. Частка витрат на оплату праці складає 17,7 %.

За період дослідження заробітна плата зросла з 647 до 886 грн. за місяць. В 2006 році підвищені тарифи за послуги з теплопостачання, які відшкодовують витрати на 80 %. На підвищення кваліфікації робітників виділено – 1,8 тис. грн. Підприємство в цілому управляється ефективно. Технічний стан систем централізованого теплопостачання має 50,4 % зносу. Опалення надається переважно з дотриманням температурних режимів; питоме споживання палива становить 167,3 кг у. п./Гкал, що відповідає 85,4 % ККД (розрахунково); споживання електроенергії – 58,94 (2005 рік), 59,19 (2006 рік) (30 кВт·год/Гкал – середня по Україні).

Основні причини цього явища – робота теплових мереж на низьких температурах; відсутність наладки мереж; завищена продуктивність мережених насосів. Спостерігається зростання питомих витрат палива та електроенергії. Джерела теплової енергії – котельні – навантаження в відсотках від нормативного: Центральна – 42,6 %; Плавнева – 4,45 %; Садова – 12,7 %; Бірюзова – 13,5 %; Белінського – 9,1 % - звідси й нераціональні втрати на енергоносії і затрати на обслуговування. В системі транспортування на балансі знаходиться 52,4 км теплових мереж, з них 15,7 км (30 %) аварійних. За 2006 рік – замінено 1,28 км мереж на попередньо ізольовані труби, а загалом по підприємству 3,3 км. Відсутня група наладки гідравлічних режимів, що приблизило б показники витрат до розрахункових.

Паливо – головна стаття витрат – 55 % (11,2 тис. тонн у. п. на рік); електроенергія – 8 % (3,3 млн. кВт год на рік); ККД – 85,4 % , на виході до споживачів ці показники сягають 69,1 %. Втрати на власні потреби складають 4,68 – 5 % ; в теплових мережах 12,4 – 15,5 %. Питомі витрати електроенергії – 47,45 – 49,24 кВт год/Гкал, на реалізацію відповідно – 58,9 – 59,2 кВт год / Гкал (при 30 по Україні).

Оцінка фінансово-економічної діяльності підприємства. За фінансовим аналізом видно: доходи від реалізації послуг не відшкодовують витрати на їх виробництво (65 % - 79 % - 93 %). Збитки 2005 рік – 1,923 млн. грн.; 2006 рік – 3,457 млн. грн., 38 % та 54 % у 2006 році. Підприємство надає послуги централізованого теплопостачання – 9,6 тис абонентів. По якості послуг теплопостачання на підприємстві мають місце значні обсяги перерахунків через незадовільний стан внутрішньобудинкових теплових мереж, що призводить до недотримання температурних графіків подачі тепла споживачам. У 2005 році – 891 заява на суму 51 тис. грн., в 2006 році – 778 заяв на суму 368 тис. грн. в тому числі найбільші позови про перерахунки йдуть від ЖЕБ, які є відповідальними за стан внутрішньобудинкових мереж. Обсяги профінансованих капітальних вкладень на одного мешканця 2005 рік – 10,8 грн. та 2006 – 3,3 грн., а знос основних засобів становив 135,6 та 145,8 грн. /на особу/за рік. Незадоволені технічні потреби підприємства. Наявні ресурси підприємства дозволяють фінансувати лише невеликі проекти. Тому найважливіша сьогодні задача – пошук та мобілізація додаткових джерел фінансування капітальних інвестицій.

Головні проблеми, що потребують першочергового вирішення:

- проблеми системи управління – зміни в статуті щодо статутного фонду;
- обходження з основними засобами;
- контроль за комунальним майном;
- здійснення регуляторної процедури у випадку встановлення тарифів;
- контракт з директором – 1 рік;

- проблема договірних відносин: не укладено договір між ОМС (органи місцевого самоврядування) та підприємством;
- рішення ОМС про визначення надавача послуг;
- проблема кадрового забезпечення: низький рівень з. п.; не вистачає висококваліфікованих кадрів;
- проблеми технічного стану систем теплопостачання – наявність неефективних котелень, які працюють на мазуті; розбалансовані гідравлічні режими; 30 % мереж – аварійні;
- фінансово-економічні проблеми діяльності підприємства: збитковість роботи підприємства, відсутність коштів на капітальні вкладення.

Отже, можна зробити висновок, що проблеми розглянуті на підприємстві є типовими для підприємств галузі регіону (Додаток В) і, взявши за приклад один з показників – капітальні вкладення в виробництво – 3,3 грн. і амортизаційними відрахуваннями в 156 грн. на особу на рік, бачимо, що підприємство само зрушити ситуацію на краще не в змозі. Також і місто, маючи бюджет біля 100 млн. грн., який на 102 % є видатковим, не знайде на потреби підприємства біля 10 млн. грн. щорічно. Отже, ситуація, що склалася є загальнодержавною проблемою і органи влади повинні в найкоротший термін прийняти управлінські рішення щодо цього питання.

На нашу думку, найважливіші напрямки й важелі державних механізмів управління галуззю та регіональним розвитком полягають в створенні інституціональних умов для розвитку:

- вдосконалення відносин «центр-регіони», що перебуває в площині інституціонального і правового поля, потребує чіткого розподілу функцій та координування діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування;
- створення правових, економічних і організаційних умов для формування територіальних громад, які забезпечуватимуться матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в достатньому обсязі;

- вирішення проблеми кадрового забезпечення – системи підготовки, демократичного і прозорого кар'єрного росту;

- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад: більше самостійності в цьому напрямку, правова урегульованість механізму фінансово-економічного забезпечення, розширення повноважень ОМС у затвердженні і виконанні бюджету (залишити певну частку від всіх податків), удосконалення механізму сплати місцевих податків і зборів шляхом проведення податкової реформи;

- створення відповідного рівня контролю за роботою ОМС зі сторони територіальної громади, запровадження програмно-цільового методу формування і виконання місцевих бюджетів, практики середньострокового планування на місцевому і регіональному рівні, впровадження механізму концентрації та оптимізації використання ресурсів;

- законодавчого закріплення вимоги наступності дій влади при зміні урядів тощо.

Також потребує вдосконалення механізм урахування пропозицій ОМС під час формування державного бюджету - кошти в регіон повинні надходити в березні – грудні, а не в жовтні – грудні, коли вже майже неможливо їх використовувати через погодні умови.

В перспективі потребує конкретного розгляду питання передачі в повному обсязі на обслуговування мереж теплопостачання (внутрішньо будинкових) підприємству теплоенергетики, що усуне неефективну ланку ЖЕБ, на якій немає зацікавлених в якісній роботі і спеціалістів, в той час як на основному підприємстві в цю пору вони не працюють. Підприємство ж матиме додаткові кошти за рахунок ВЕРа за їх обслуговування і не нестиме сотисячні втрати на перерахунках за неякісні послуги. Також потребують додаткового розгляду зміни до житлового законодавства, в тому числі Закон про СББ – передачі власникам квартир, їх об'єднанню всього будинку з їх мережами і прилеглою територією, щоб вони мали від цього зиск, але і несли

більш високу відповідальність за їх утримання і реконструкцію, в тому числі всім своїм майном за спожиті послуги.

На нашу, думку сукупність цих напрямів і важелів впливу дозволить удосконалити механізм державного управління сферою ЖКГ, суб'єктами господарювання галузі і регіонами в цілому, що дозволить реалізувати їх розвиток більш ефективно і динамічно.

2.2. Організаційний механізм реформування і розвитку теплоенергетичної галузі регіону на засадах програмно-цільового управління

На практиці велике значення має зв'язок принципів управління з методами управління, що не можна розглядати без цілеспрямованого впливу. Ціль управлінського впливу визначає відповідні методи управління, а принципи дозволяють вибрати для досягнення цілі найбільш ефективні в цих умовах методи. Важлива різниця між принципами та методами полягає в тому, що принципи управління постійні та мають обов'язковий характер. Сутність методів управління може змінюватись залежно від зміни умов при збереженні принципів. Зв'язок між принципами та методами односторонній. Принцип дозволяє формувати систему методів і кожний метод окремо.

Методи посідають особливе місце у сфері державного управління. Вони дозволяють сформувати систему правил, принципів і підходів, які скорочують витрати часу та інших ресурсів на визначення мети і її реалізацію.

Об'єктивними засадами використання організаційних методів управління виступають організаційні відносини, що складають частину механізму управління. Адже через них реалізується найважливіша функція управління – функція організації [31; 101].

На основі аналізу наукових джерел, представленого у першому розділі дисертації ми з'ясували, що метод управління являє собою сукупність інструментів впливу на функціонування відповідного механізму управління. При чому, механізм управління є середовищем інструменту, що попередньо переніс на нього свої властивості, тобто зважаючи на цілі функціонування, ми можемо обирати відповідний метод, а відтак, і сукупність інструментів з великої множини альтернативних. Оскільки сучасними цілями функціонування організаційно-економічного механізму управління теплоенергетичною галуззю є підвищення результативності та ефективності роботи відповідних підприємств в умовах обмежених, насамперед, бюджетних ресурсів, то й інструмент (метод управління) ми повинні обрати такий, що даватиме нам можливість досягти цих цілей.

Для оптимізації процесу вибору методу бажано, аби він вже апробувався в світових практиках управління, та більш того, довів свою повну спроможність ефективно виконувати складні завдання, що ставляться перед ним у структурі функцій механізму управління, які динамічно змінюються у сучасному світі.

На основі попереднього аналізу, ми дійшли висновку, що набором інструментів, які забезпечують такий взаємозв'язок володіє програмно-цільовий метод управління.

Програмно-цільове управління є основним механізмом вирішення найважливіших державних і регіональних соціально-економічних завдань. Для держав з економічною системою, що реформується, цільові програми мають особливе значення. Для України програмно-цільові методи управління не тільки не втратили своєї актуальності, але й потребують більш гнучких й зважених підходів з врахуванням зростаючої складності їх регулювання в умовах децентралізації управління в усіх сферах суспільного життя [90]. Крім того, «в умовах обмеженості фінансово-матеріальних можливостей держави та суб'єктів підприємництва, структурних диспропорцій у виробництві, тільки акумуляція ресурсів на вирішенні ключових суспільно-

значимих проблем, стимулювання інновацій та інвестицій в пріоритетних сферах здатне забезпечити дієвість та повну практичну реалізацію стратегій розвитку» [5, с.36.]

Програмування – основний принцип розроблення стратегії регіонального розвитку. Політика регіонального розвитку здійснюється на основі взаємозв'язаних довгострокових стратегій, планів та програм розвитку як на державному, так і на адміністративно-територіальному рівні. Регіональні стратегії розвитку разом із Державною стратегією регіонального розвитку є основою для розроблення програм економічного і соціального розвитку регіонів України (середньострокових та щорічних), які в свою чергу є основою для розробки державних і регіональних цільових програм.

Програмно-цільовий метод – спосіб формування системи планових рішень крупних народногосподарських проблем, суть якого полягає в визначенні основних цілей соціального, економічного і науково-технічного розвитку, розробці взаємозв'язаних заходів по їх досягненню у намічені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами і ефективному розвитку суспільного виробництва [140].

Сутність програмно-цільового управління полягає в тому, що досягнення конкретних результатів здійснюється за допомогою реалізації цільових комплексних програм – директивного адресного документу, що являє собою ув'язаний за часом, ресурсами і виконавцями комплекс економічних, виробничих, організаційних і других завдань, направлених на досягнення поставлених цілей найбільш ефективними шляхами. У широкому сенсі під програмою розуміється встановлення етапів, порядку і механізму управління процесом послідового досягнення цілей. При цьому програма не може бути тільки сумою заходів, а являє собою систему взаємопов'язаних заходів, яка, орієнтуючись на особливі закономірності розвитку зовнішнього середовища викликає синергетичний ефект [178, с. 173].

Особливістю програмно-цільового підходу є акцентування уваги на кінцевому результаті, за яким можна оцінювати результативність реалізації програми.

Функціональне призначення програмно-цільового управління при реалізації комплексних цільових програм визначено в ст. 119 Конституції України [83]. В ній зазначається, що місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують «виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку; підготовку та виконання відповідних обласних і регіональних бюджетів». Цільова комплексна програма – це основа державної бюджетної політики, що зорієнтована на реалізацію найважливіших завдань розвитку держави та її регіонів.

Програмно-цільове управління реалізується послідовно: виявляються і аналізуються проблеми, формується дерево цілей, розробляється адекватна програма дій, створюються механізми її реалізації, проектується систем моніторингу виконання програми, виконується її оцінка і корегування. Основною ознакою програмно-цільового управління є створення спеціального документу, що пов'язує воедино цілі і ресурси – цільової комплексної програми.

Особливості реалізації програмно-цільового управління проілюструємо на прикладі здійснення вказаних етапів [130; 152; 157; 178] – таблиця 2.1.

Не зважаючи на всі переваги застосування проаналізованого нами методу, програмно-цільове управління має ряд складностей.

По-перше, це стосується визначення цілей і завдань. Тут можливі помилки із-за того, що кінцеві цілі здаються ззовні очевидними, і тому найчастіше основна увага приділяється пошуку « визначень», причому достатньо загальних.

Таблиця 2.1.

Особливості реалізації програмно-цільового управління

Особливості реалізації програмно-цільового управління

Назва та характеристика етапу	Особливості
1. Виявлення проблем і обґрунтування їх актуальності. На даному етапі з'ясовується сутність проблемної ситуації, в загальному виді формуються проблеми, на вирішення яких направлена відповідна програма. Основна мета – по-перше, обґрунтувати стійкий характер проблеми не тільки в момент дослідження, але й в перспективі; по-друге, оцінити ступінь її впливу на виробництво, соціальну сферу, екологічну ситуацію тощо. Отримані на даному етапі кількісні характеристики можуть служити основою для оцінки ефективності програми через співставлення затрат на її розробку і реалізацію з тим ефектом (позитивним або негативним), який може бути досягнутий при її здійсненні.	(1) застосування сучасних методів аналізу: SWOT-аналіз, GAP-аналіз, аналіз ресурсів і механізму управління, комплексний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища тощо; (2) ранжування проблем за пріоритетністю, ресурсозабезпеченістю, важкості виконання, часовим затратам тощо; (3) визначення специфіки стратегічних проблем та пошук оптимальних шляхів і затрат для їх вирішення.
2. Визначення цілі програми. За результатами попереднього етапу має бути сформульована генеральна ціль програми. Під ціллю програми розуміється кількісний або якісний результат, який необхідно досягнути до визначеного моменту часу. Ця вимога необхідна для контролю за реалізацією програми, оцінки досягнення цілі.	Цілі повинні: (1) бути сформульовані таким чином, щоб можна було контролювати хід їх реалізації; (2) мати конкретну результативність, що виражена в індикаторах, які повинні бути понятими і досяжними; (3) бути збалансованими і пов'язуватися з поточними цілями організації; (4) бути орієнтованими і адаптованими (не протиріччати) розвитку (змінам) зовнішнього середовища.
3. Декомпозиція цілей програми. На цьому етапі	(1) врахування системного характеру

відбувається побудова дерева цілей. Принципи системного аналізу дозволяють розвернути кінцеву ціль програми в ієрархічну систему цілей.	генеральної цілі програми; (2) послідовність декомпозиції цілі; (3) перехід від загального опису до конкретизації; (4) співвідлеглість цілей.
4. Розробка варіантів програми. Імовірний характер економічних і соціальних процесів, науково-технічного прогресу, а також альтернативний характер визначення об'єкту програми обумовлює необхідність багатоваріантного підходу до розробки системи заходів будь-якої програми. При цьому варіанти мають розрізнятися не тільки кількісними показниками за окремими параметрами, але й концептуально.	Програма повинна володіти широким набором властивостей: цілісність; актуальність; прогнозованість; раціональність; реалістичність; контрольованість; чутливість до змін.
5. Вибір варіанту реалізації програми і формування комплексу заходів її здійснення. Багатоваріантний підхід до розроблення системи заходів програми обумовлює необхідність вибору найкращого, найефективнішого шляху досягнення цілей програми. Це дозволяє підвищити ступінь обґрунтованості програми, повніше реалізувати можливості програмно-цільового методу планування і управління.	(1) обов'язкова персональна відповідальність за виконання заходів; (2) своєчасність проведення заходів; (3) достатність ресурсного забезпечення заходів; (4) оптимальність структури заходів за напрямками реалізації програми; (5) векторна направленість процесу виконання заходів на досягнення індикаторів цілей; (6) проміжні етапи результативності та індикатори заходів для моніторингу і контролінгу виконання заходів і в цілому програми.
6. Контроль за реалізацією програми. На даному етапі відбувається збір, облік і аналіз всієї інформації, що стосується результатів виконання програмних заходів. При цьому контролюються не тільки часові характеристики заходів, їх виконання у встановлений термін, але й інші показники – якісні та кількісні.	(1) створення системи моніторингу і контролінгу; (2) розробка механізму оцінки окремих заходів і програми в цілому; (3) впровадження вхідного контролю на перших етапах формування цілей, проблем, розробки заходів; (4) необхідність вбудованої системи

7. Корегування дій для досягнення запланованих результатів. Цей етап необхідний, якщо відбувається відхилення фактичних результатів виконаних заходів програми від запланованих.	стратегічного контролінгу в процесі поточного управлінського контролю. (1) моніторинг інформації, отриманої на попередніх етапах; (2) багатосторонній пошук і дослідження причин виникнення відхилень; (3) розробка комплексу заходів для усунення причин та ліквідації наслідків таких відхилень; (4) пошук можливих варіантів додаткового ресурсного забезпечення програмних заходів; (5) принциповість кінцевих висновків з оцінки цілей, завдань і програмних заходів, іноді з прийняттям рішень щодо відміні або заміни їх іншими.
---	---

По-друге, достатньо складна проблем збалансування і пропорціональності заходів програми. Програми найчастіше охоплюють не всі сторони розвитку об'єкту, а його окремі складові. Саме тому при програмно-цільовому управлінні особливо важливо збалансувати розвиток об'єкту програми в цілому.

По-третє, відбувається ускладнення системи управління – збільшення числа ланцюгів, що обумовлює розвиток бюрократичних тенденцій. До того ж, при реалізації програмно-цільового управління створюється значна система документів, і іноді відбувається так, що в ході роботи втрачається межа міри і сама система цільового управління та його інформаційного обслуговування втрачає очевидні переваги із-за перенавантаження.

Але, не зважаючи на зазначені складності, метод програмно-цільового управління є досить ефективним і на сьогодні поширюється й при реалізації державних цілових проектів і програм.

Так, процес розробки державних (регіональних) цілових програм базується на наступних принципах програмно-цільового управління [162]:

- *цільова направленість* – цільова орієнтація на досягнення кінцевих результатів;
- *системність* – розробка всієї сукупності заходів, необхідних для реалізації цілі;
- *комплексність* – відповідність приватних цілей (під цілей) генеральній (стратегічній) цілі;
- *забезпеченість* фінансовими, інформаційними, матеріальними і трудовими ресурсами;
- *пріоритетність* – ранжування проектів і програм за терміновістю виконання і забезпеченістю ресурсами;
- *економічна безпека* проектів програми;
- *узгодженість програм* різних рівнів;
- *своєчасність* досягнення необхідного кінцевого результату.

Програмно-цільовий метод в управлінні великою соціально-економічною системою представляє собою систему науково-методичних заходів, що забезпечує розв'язання проблем соціально-економічних систем (далі по тексті СЕС) шляхом ув'язування цілей з ресурсами, [74; 159]. Його застосування передбачає: наявність проблеми і визначення мети; виділення системи, що реалізує цілі; розробку комплексної програми розвитку системи; створення механізму організаційної форми реалізації комплексної програми.

Застосування програмно-цільового методу в управлінні великими соціально-економічними системами пов'язане, насамперед, з фіксацією та аналізом системи довгострокових цілей розвитку СЕС. Визначання, аналіз і урахування цілей всіх взаємодіючих організацій у ході розробки програми розвитку СЕС в цілому виступає обов'язковою умовою збалансованого узгодження інтересів різних господарських ланок, виявлення наявних резервів і ініціатив. При цьому необхідність посилення цільового підходу в управлінні СЕС будь-якого рангу зумовлюється таким чинником, як необхідність посилення соціальних гарантій і прискорення розвитку соціальної сфери [13].

Застосування програмно-цільового методу у практиці територіального управління, зокрема регіонального, передбачає складання структури цілей розвитку господарського комплексу регіону і його інфраструктури за умов цільового домінування соціальних перетворень. Тобто, загальною у такій структурі є мета розвитку соціально-економічної системи території(регіону), яка розгортається у підцілі:

- задоволення потреб населення у соціально значущих товарах і послугах, удосконалення соціально-економічної структури території (регіону);
- розвитку природно-господарського потенціалу та ін.

Регіональна програма є формою спільного вирішення регіональних проблем підприємствами, організаціями, розташованими на одній території,

шляхом виконання комплексу розробок (проектів), що переслідують єдину мету [164]. Основні якості регіональних програм:

- регіональна спрямованість програм, виражена в цілях і способах їх досягнення;
- недирективний характер для підприємств;
- доходність і соціальна ефективність розробок і на рівні підприємства учасника програми, і для регіону в цілому;
- постійне уточнення і поповнення новими розробками (проектами);
- наявність спільних розробок (проектів) підприємств і організацій, розташованих на території;
- виявлення і використання резервів економічного і соціального розвитку.

Принципові відмінності регіональної програми соціально-економічного розвитку від простої сукупності окремих проектів полягають у таких позиціях:

1) притаманність сукупності окремих проектів багатоцільового характеру, в той час, як регіональна програма має одну основну ціль;

2) формування програми здійснюється за ознакою єдності і пріоритетності вирішуваних регіональних проблем, тоді як для сукупності проектів ця вимога може не витримуватись;

3) програма передбачає створення системи управління нею, сукупність же проектів може бути реалізована існуючою системою управління.

Згідно з цим регіональна програма виступає одночасно:

- як метод програмного планування господарської діяльності на рівні регіону і окремих учасників виконання програми;
- засіб програмно-цільового управління господарською діяльністю в регіоні;
- інструмент поєднання галузевого і територіального управління в регіоні та державі.

Концептуальні основи і принципова схема обґрунтування стратегічного розвитку регіону, викладені у дослідженнях Бубенко П.Т. та Димченко О.В. , [11; 35] , і передбачають такі основні етапи аналізу сучасного соціально-економічного стану регіону. На основі зазначеної концептуальної позиції проведемо аналіз сучасного стану розвитку регіональної теплоенергетики.

По-перше, проблема енергоносіїв та води як теплоносія - це проблема збереження генофонду нації, здоров'я населення України сьогодні і їх виживання у недалекому майбутньому, оскільки від їх стану залежить здоров'я кожного жителя. Ефективна робота систем теплопостачання регіону гарантує санітарно-гігієнічну безпеку мешканців міст і населених пунктів. Виявлений вкрай незадовільний стан системи теплопостачання загрожує руйнацією споруд та будівель скупченого середовища існування населення великих населених пунктів півдня України і екологічною та техногенною катастрофою регіонального масштабу.

По-друге, обмеженість енергетичних і водних ресурсів і стрімке зростання їх вартості не може не позначатися на комунальному, промисловому і інших секторах економіки регіону, оскільки енергоносії є одним з головних технічних і технологічних ресурсів практично кожного матеріального виробництва. Розробка і реалізація промислової політики регіону, програми науково-технічного і соціально-економічного розвитку регіону не можуть ігнорувати обмеженість енергетичних і водних ресурсів і негативні тенденції у їх стані.

По-третьє, важка криза недофінансування капіталовкладень у комунальну інфраструктуру взагалі і теплоенергетичну сферу зокрема на залишає надій на скоре виведення підгалузі із стану стагнації. Сьогодні фінансується лише частина поточних витрат теплоенергетики регіону, але не його відтворення. Погіршення технічного стану систем теплопостачання через недостатнє фінансування їх своєчасної реконструкції у поєднанні з

нераціональним використанням наявних ресурсів призводить до того, що ціла низка міст регіону не має гарантованого теплопостачання.

По-четверте, кризові явища у промисловому секторі регіону поряд із неякісним теплопостачанням населення в опалювальний період спричинили ще одну проблему - різке зменшення потреби у гарячій воді і централізованому теплопостачанні в містах Півдня України. Тільки у Одеській області за останні 10 років загальна подача гарячої води зменшилася у 1,6 рази, в чотирьох з семи міст обласного значення гаряча вода зовсім не подається. До 30% відсотків сягають показники відмов споживачів від неякісного і дорогого теплопостачання. Таке зниження обсягів комунальних послуг, своєю чергою, викликає додаткові технічні, технологічні і найбільше економічні проблеми, бо в разі підвищується собівартість продукції в сфері комунальної теплоенергетики.

По-п'яте, криза неплатежів населення за надані послуги теплопостачання має глибокі корені у соціальній політиці держави і регіону, за політизованість питання формування тарифів, в них 100% відшкодування собівартості, рентабельність та прозорість їх обґрунтування лишають підгалузь можливості самостійно розв'язувати проблему заборгованості населення за послуги, надані підприємствами теплопостачання. Все це разом на тлі загальної інвестиційної непривабливості комунальної теплоенергетики господарства спричинило глибоку інвестиційну кризу в підгалузі, подолання якої лежить поза межами її впливу.

Отже, з одного боку, закладення основ позитивних зрушень у стані комунальної теплоенергетики регіону, започаткування сталих позитивних тенденцій його розвитку потребує комплексу заходів, що виходять далеко за можливості і компетенцію підгалузі:

- ведення загальнодержавної муніципальної комунальної політики;
- створення економічного механізму функціонування самоокупності комунального господарства;

- відпрацювання механізму інвестицій у енергозбереження, екологію та. ін.

З іншого боку, критеріальна відповідність ідентифікованих проблем стабілізації і сталого розвитку теплоенергетичного господарства Одеської області регіональному рівню проблематики вимагає включення задач їх розв'язання до дерева цілей програми соціально-економічного розвитку регіону. Вимоги, які висуваються до процесу побудови дерева цілей програми регіонального рівня, потребують не тільки підпорядкованості цілей нижчого рівня цілям більш високого рівня та тісного їх взаємозв'язку, можливості внесення корективів при зміні цілей або умов їх реалізації, але й повноти побудови дерева цілей і якісної та кількісної визначеності формулювання цілей.

Це вимагає застосування для дослідження проблем комунального господарства регіону адекватних методів аналізу, прогностного обґрунтування, оцінки наслідків реформування господарства для всієї соціально-економічної системи регіону, узгодження програми виводу з кризи і розвитку теплоенергетичної галузі з іншими програмами галузевого і територіального розвитку, з основними напрямками економічних і соціальних зрушень в країні, соціальними і екологічними вимогами.

Таким чином, проблеми поточного стану і перспектив подальшого розвитку теплоенергетичної галузі регіону мають отримати статус проблем системи життєзабезпечення регіональної соціально-економічної системи і виступати однією з основоположних складових програми соціально-економічного розвитку регіону.

Однак аналіз програм науково-технічного і соціально-економічного розвитку Одеської області на найближчі роки і на період до 2015 року [135] показує, що комунальне господарство, в тому числі комунальна теплоенергетика регіону, як на державному, так і на регіональному рівні управління розглядається лише як підгалузь територіальної господарської

системи, проблеми ринкового виживання якої привертають до себе увагу тільки мірою соціальної значущості послуг, що нею надаються населенню.

Основна ідея розробки вказаних програм, як зазначено у них же, полягає у чіткому визначенні на довгострокову перспективу плану суспільних дій, спрямованих на підйом економіки і поліпшення соціального становища у області. Головна ціль, яка має бути досягнута протягом цього періоду вирішення соціальних проблем за рахунок інтенсифікації економіки регіону. Ставиться за мету забезпечити покращення рівня життя населення, тобто поліпшення рівня здоров'я і харчування, розв'язання проблем бідності, підвищення якості освіти, надання більшої особистої свободи, забезпечення зростання і задоволення культурних потреб, покращення демографічних показників в цілому. При цьому до визначених програмами пріоритетних напрямів розвитку економіки регіону ні теплоенергетика, а ні житлово-комунальне господарство в цілому не віднесені. Необхідність раціонального використання енергоносіїв та інших природних ресурсів шляхом створення ефективних систем управління всім господарствам ніяк у програмі не зазначені.

Таким чином, реформування і поліпшення стану теплоенергетичної галузі регіону в рамках регіональної програми соціально-економічного розвитку забезпечує повноту побудови дерева цілей регіональної програми, прогнозних схем варіантів розвитку території, можливість концентрації і оптимального розподілу ресурсів підгалузі і регіону, режим максимального сприяння процесу відродження і сталого розвитку теплоенергетичної галузі регіону з боку владних структур і громадськості.

На основі викладеного, принципова схема включення програми реформування і розвитку теплоенергетичної галузі регіону у внутрішні зв'язки регіональної програми соціально-економічного розвитку може бути представлена так, як показано на рис. 2.1.

Формування підпрограми стабілізації стану і подальшого розвитку теплоенергетичної галузі як елемента регіональної програми соціального

розвитку, тобто застосування проблемно-цільового підходу в управлінні теплоенергетичним господарством регіону потребує, в першу чергу, виділення узагальненої проблеми, що підлягає програмному вирішенню.

На основі положень Національної стратегії реформування і розвитку житлово-комунального господарства України головна мета програми стабілізації і розвитку теплоенергетики регіону може бути сформульована як надійне забезпечення потреб всіх споживачів в отриманні доступних послуг тепlopостачання, що надаються на належному рівні і якість яких поступово наближується до стандартів ЄС.

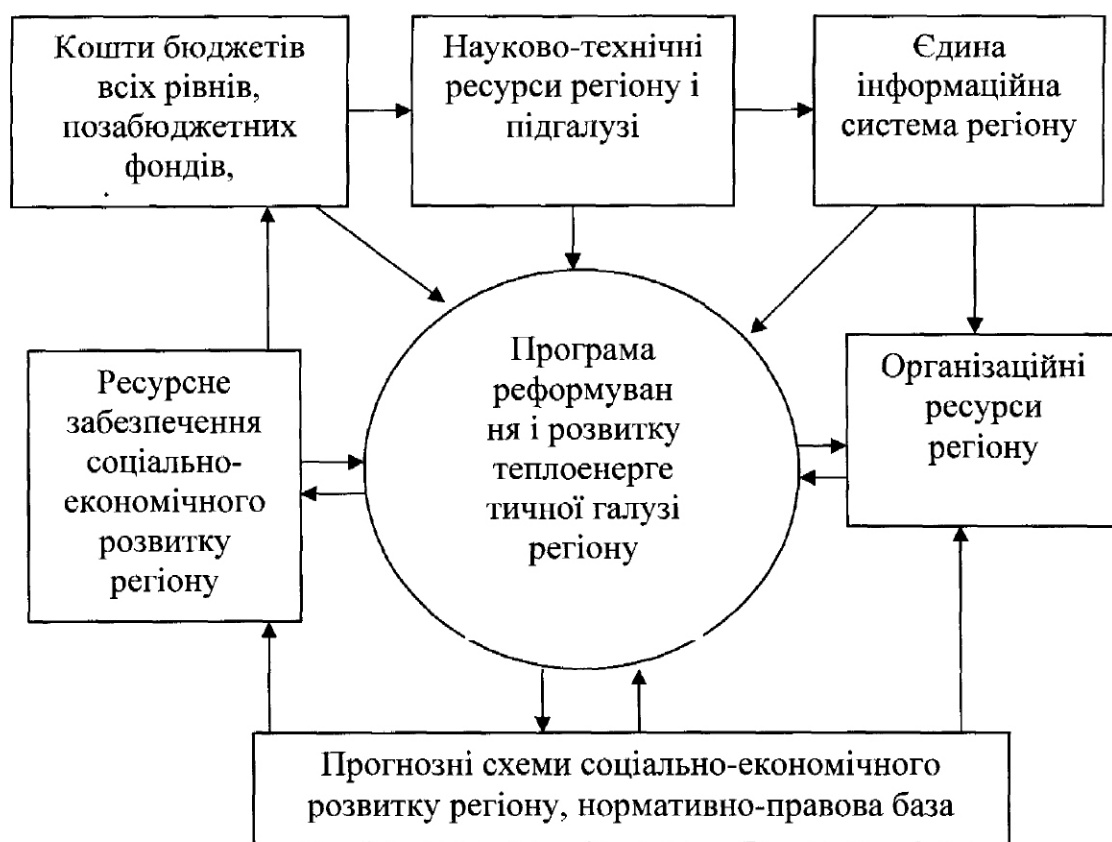

Рис. 2.1. Включення програми реформування і розвитку теплоенергетичної галузі у систему внутрішніх зв'язків регіональної програми соціально-економічного розвитку

Досягнення головної мети програми забезпечується досягненням цілей підпорядкованого рівня. Вони формулюються на основі чотирьох виділених раніше основних впливових факторів з урахуванням наслідку, виведеного на основі системи обмежень багатокритеріальної задачі оптимізації управління теплоенергетичної галузі регіону: удосконалення системи управління теплоенергетичною галуззю; забезпечення беззбиткового функціонування теплоенергетичної галузі регіону; підвищення інвестиційної привабливості підгалузі; поліпшення технічного стану систем теплоенергетичної галузі.

При цьому виділені цілі підпорядкованого рівня між собою мають ієрархічну підпорядкованість але питанням досягнення цілей потрібно займатися паралельно. Подальше розгортання дерева цілей програми стабілізації та розвитку теплоенергетичної галузі регіону разом із основними програмними засобами вирішення завдання може бути виконано так, як показано на рис. 2.2.

Інструментом реалізації встановлених технічних завдань має стати програма технічного розвитку теплоенергетичної галузі регіону. Своєю чергою, поліпшення технічного стану підприємств теплоенергетичної галузі потребує вирішення низки взаємопов'язаних проблем, ідентифікованих в ході його аналізу, а саме: підвищення надійності роботи системи в цілому; ефективного використання в раціональному їх сполученні всіх наявних енергоресурсів; скорочення невиробничих втрат тепла і теплоносія; поліпшення якості послуг тепlopостачання.

Процес реформування економічних відносин у підгалузі з метою прискорення її інтеграції у ринкову економіку шляхом застосування програмно-цільового методу вимагає попереднього визначення принципів, концептуальних засад узгодження інтересів споживачів і виробників послуг тепlopостачання, міжбюджетних відносин з питань фінансування програми стабілізації і розвитку теплоенергетичної галузі регіонів, органічного включення її до внутрішніх зв'язків регіональної програми соціально-економічного розвитку.

Головна мета: задоволення потреб всіх споживачів в отриманні доступних і якісних послуг теплопостачання, що надаються на рівні стандартів ЄС.

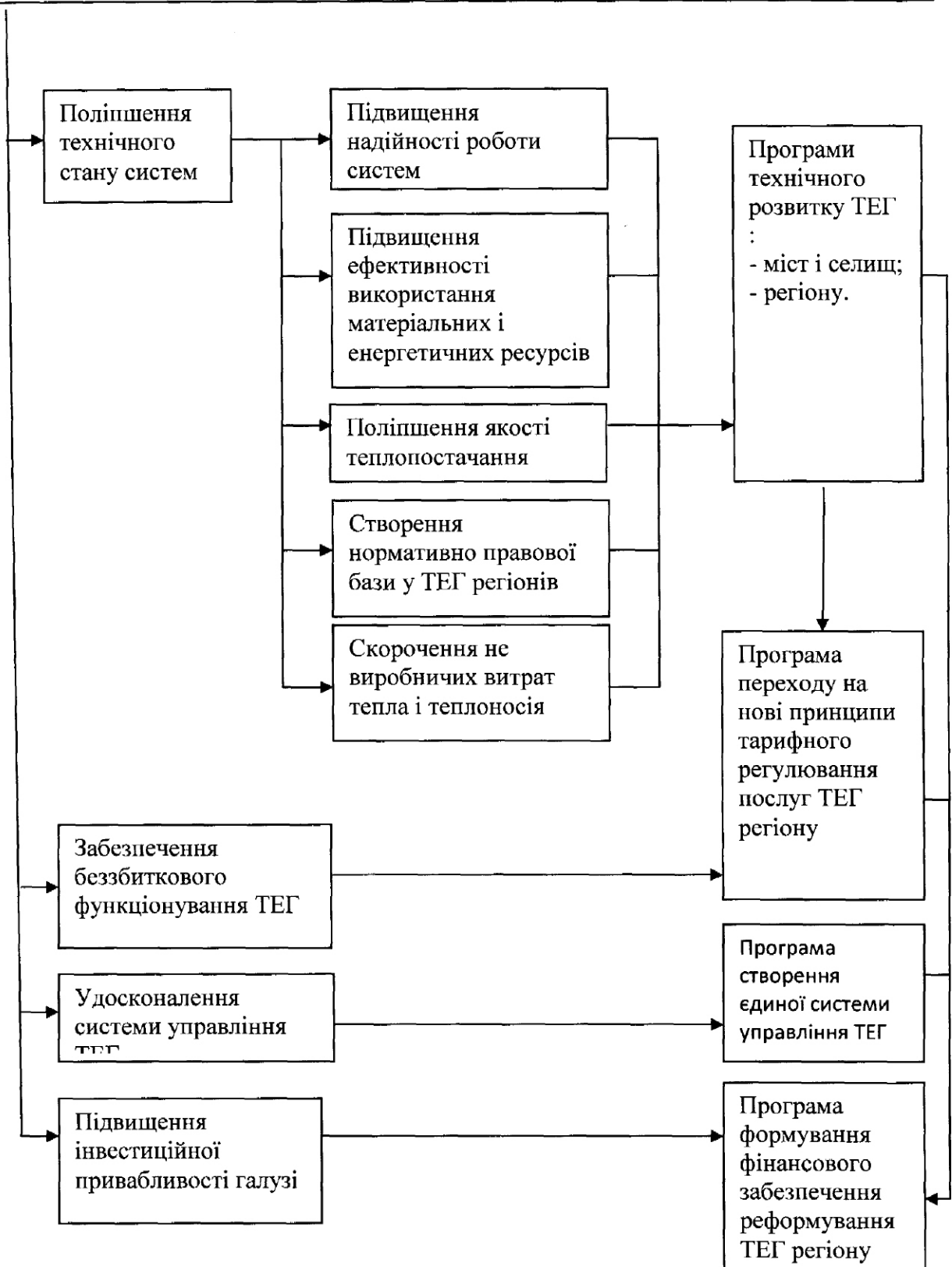

Рис. 2.2. Схема побудови дерева цілей програми реформування теплоенергетичної галузі регіону зазначенням основних програмних інструментів.

2.3. Механізми реалізації антикризової стратегії розвитку теплоенергетичної галузі

Сутнісними ознаками кризи державного управління є :

- розбалансованість системи макроекономічного регулювання;
- політизація економічних та соціальних процесів;
- втрата контролю над функціонуванням життєзабезпечуючих суб'єктів господарювання.

У загальному вигляді криза – це конфлікт, який перейшов у стан антагоністичного протиріччя. Криза державного управління являє собою перехідний стан політико-економічної системи держави, особливістю якої є виникнення конфліктів між елементами самої системи, які мають, як правило вертикальний характер.

Головною метою державного управління є надання вирішенню наявних конфліктів такої форми, яка б забезпечувала мінімум політичних, економічних та соціально-етичних втрат, які при цьому неминучі [134].

Розглянемо сутність криз у системі державного управління. Вони характеризуються особливим переломним станом розвитку і функціонуванні політичної системи суспільства, ознаками яких є:

- загострення економічних та соціальних конфліктів з яскраво вираженим політичним характером;
- нездатністю влади керувати конфліктами, управляти колишніми методами;
- розбалансованість структурно-функціональної системи управління і політичних інститутів влади, розрив конструктивних зв'язків з навколишнім середовищем; крах легітимності державної влади; напружений стан у суспільстві.

Ознаками прояви системної кризи державного управління є:

- тривалий, прихований або явний параліч державної влади, втрата потенціалу управлінського впливу, стратегічної ініціативи і творчості, проголошення владними особами популістських обіцянок; кадрові зміни;
- підвищена критична активність, тиск незадоволених мас;
- абсолютне і відносне зубожіння значної частини населення, різке зниження рівня життя людей, які втратили роботу, достатній матеріальний добробут.

Загалом конфлікт державного управління – це завжди боротьба щодо організації, здійснення та перерозподілу влади. Врегулювання та усунення цих конфліктів, досягнення компромісу в кожній конкретній ситуації є найважливішим завданням державної влади [153].

Основним завданням антикризового управління є розпізнавання на ранній стадії ознак кризових ситуацій, але на жаль на сьогодні це не наш випадок.

Однією з характеристик усякого впливу є його предмет. Антикризове управління має предмет впливу – проблеми, передбачувані і реальні фактори кризи. Об'єктом антикризового управління є кризова ситуація. Будь яке управління має бути, в певній мірі, антикризовим і тим більше ставати антикризовим при вступі в смугу кризового розвитку системи.

Антикризове управління, як тип управління, здатного передбачати і запобігати кризам, пом'якшувати їх перебіг, ліквідувати наслідки, є найважливішим фактором розвитку економіки. Суть такого управління проявляється у тому що:

- кризи можна передбачати, очікувати, і спровокувати; прискорювати, запобігати, пом'якшувати;
- до криз можна і необхідно готуватись;
- кризові процеси можуть буду до певної міри керованими;
- управління в кризовий період вимагає особистих підходів, спеціальних знань, досвіду і мистецтва, що дасть можливість керувати процесом і мінімізувати їх наслідки.

Кризи різні, тому й управління ними може бути різним. Це різноманіття проявляється в системі управління, напрямках впливу, технологіях та механізмах реалізації.

Особливими властивостями системи антикризового управління є [13]:

- гнучкість і адаптивність, що найчастіше властиві матричним системам;
- схильність до посилення неформального управління, мотивація ентузіазму, терпіння, впевненості;
- диверсифікованість управління, пошук найбільш прийнятих технологій і напрямків впливу ефективного управління в складних ситуаціях;
- зниження централізму для забезпечення своєчасного ситуаційного реагування на проблеми що виникають.
- посилення інтеграційних процесів, що дають змогу концентрувати зусилля і більш ефективно використовувати потенціал концепції.
- мобільність і динамічність у використанні ресурсів, проведення змін, реалізація інноваційних програм;
- використання програмно-цільових підходів у технологіях розробки і реалізації управлінських рішень;
- підвищення чутливості до фактору часу в процесах управління;
- посилення уваги до попередніх і наступних оцінок управлінських рішень та вибору альтернатив Поведінки і діяльності;
- використання антикризового критерію якості рішень при їх розробці і реалізації.

Механізм управління, який характеризує засоби впливу, також має свої особливості. Не завжди і навіть навпаки – дуже рідко звичайні засоби впливу забезпечують необхідний ефект у кризовій ситуації.

Державний механізм реалізації антикризового управління має будуватись на: мотивації, економії ресурсів, обережності, глибокому аналізі ситуації, не переступаючи межі прорахованого ризику, професіоналізм; оптимізму, впевненості, інтеграції за цінностями професіоналізму,

ініціативності; корпоративності, наступності, пошуку і підтримці інновації. Усе це має знайти відображення у стані управління (і управлінця і всієї системи управління).

Стиль антикризового управління має характеризуватися: професійною довірою, цілеспрямованістю, дослідницьким підходом, анти бюрократією, самоорганізацією, взяттям на себе відповідності.

Розглянемо кілька характеристик антикризового управління [153].

1. Функції антикризового управління – це види діяльності, які відображають предмет управління і визначають його результат.

Відповідають на запитання: що потрібно робити щоб успішно управляти перед, в процесі або після кризи.

2. Обмеження – некеровані внутрішні та зовнішні процеси, складні проблеми, що вирішуються природним шляхом або опосередкованими діями. Їх можна регулювати.

3. Об'єднання формального і не формального управління; в різних видах такого об'єднання є зона раціональної організації антикризового управління, що може звужуватись чи розширятись. Звуження – означає підвищення небезпеки кризи або найбільш гостріший прояв кризи.

4. Перспективність, можливість вибрати і побудувати раціональну стратегію розвитку, має особливе значення для антикризового управління.

Існують різні стратегії антикризового управління:

- запобігання кризі, підготовка до її появи;
- протидія кризовим явищам, уповільнення її процесів;
- прорахований ризик
- послідовний вихід з кризи;
- передбачення і створення умов для усунення наслідків кризи.

Вибір тієї або іншої стратегії визначається характером і глибиною кризи .

Наступним аспектом, на який необхідно звернути увагу це проблематика антикризового управління. Антикризове управління – це

управління в якому певним чином передбачена небезпека кризи, аналіз її симптомів, заходи по зниженню негативних наслідків і використання її факторів до наступного розвитку [153]. В першу групу проблем входить проблеми розпізнавання передкризових ситуацій. Механізм запобігання кризі слід розробляти і впроваджувати. Проблеми життєдіяльності системи у кризовому стані, виходу з кризи і ліквідації її наслідків. До другої групи проблем входять ключові питання життєдіяльності систем, на сам перед методологічні, в процесі вирішення яких формується місія та мета управління, визначаються напрямки впливу, засоби і методи управління в умовах кризової ситуації. Ця група включає комплекс проблем фінансово – економічного характеру. Третя група охоплює проблеми прогнозування криз і варіантів поведінки системи в кризовому стані, проблеми пошуку необхідної інформації і розробки управлінських рішень. Аналіз та оцінка мають велике значення, тут існує багато обмежень пов'язаних з часом, кваліфікацією персоналу, недостатністю інформації, розробки інноваційних стратегій. Четверта група це конфліктологія, селекція персоналу, який завжди супроводжують кризові ситуації.

Розглянемо основні аспекти розробки та механізми реалізації антикризової стратегії. Короткострокові кризи не змінюють сутності підприємства як виробника прибутку, вони можуть бути усунені оперативними заходами, Якщо ж підприємство або ціла галузь в цілому не ефективна, економічна криза набуває затяжного характеру аж до банкрутства. Гостроту кризи можна знизити, якщо врахувати її особливості, вчасно розпізнати і помітити її настання. Отже управління має бути антикризовим. Якщо криза неминуха в стратегії головна увага приділяється проблемам виходу з кризи, усі зусилля зосереджуються на цьому.

Пошук шляхів виходу з економічної кризи безпосередньо пов'язаний з усуненням причин її виникнення. Проводиться ретельний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища бізнесу, виділяються важливі для організації компоненти, збирається і відслідковується інформація з кожного

компонента і на основі оціни реального стану підприємства (галузі) з'ясовуються причини кризового стану.

Ми розглянемо цю схему стосовно сфери ЖКГ – підгалузі теплоенергетики.

1. Аналіз зовнішніх факторів з метою виявлення причин кризи. Щоб дістати чітке уявлення про ситуацію, отримання результати необхідно правильно зіставити, об'єднати кілька етапів аналізу:

- Аналіз макросередовища, який можна поділити на чотири сектори:

- політичне оточення – в нашому випадку питання є дуже заполітизованим, в постійних виборах політичні сили не приймають економічно обґрунтованих і в той же час не популярний для населення (електорату) рішень, в результаті галузь занепала і навіть до початку економічної кризи світового рівня;

- економічне оточення – є похідним з першого – змінились власники (органи місцевого самоврядування ОМС) а схеми фінансування з держбюджету припинились (8 %) а ОМС не має власних коштів в необхідних обсягах; в той же час не приймається політичне рішення про обґрунтовані тарифи для споживачів які б покривали виробнику ЖК послуг 100% витрат і давали оптимальну рентабельність;

- соціальне оточення - надлишковий асистенціоналізм радянських часів і загравальні промови політиків не налаштовують громадян на своєчасні і в повному обсязі проплати за товари і послуги життєзабезпечення; А в останні часи в зв'язку з непрофесійними діями керівників в галузі і ОМС (не готують необхідним чином споживачів перед 100% відшкодуванням тарифів – не покращуючи їх якість і не надаючи їх в повному обсязі) – громадяни не хочуть розраховуватись за нібито отриманні товари і послуги; а в зв'язку з економічною кризою , масовим зниженням зарплат, безробіттям – не можуть їх сплачувати, тобто неготові – не виконується один з принципів концепції ефективності.

- технологічне оточення – за словами міністра О . Кучеренка більше 70% основних фондів підгалузі вичерпало свій ресурс і при 8% фінансуванні з бюджетів всіх рівнів зрозуміло де ми знаходимось.

- Аналіз конкурентного середовища:

- покупці – як ми сказали вище вони не готові купувати такий продукт.

- постачальники – це слабе місце в ланцюгу: виробник – постачальник – споживач; він не ефективно управляється мало контролюється і майже нізащо не відповідає

- не обмежене поле діяльності для криміналу і корупції і саме головне найбільший супротивник реформування галузі;

- конкуренти в середині галузі – їх майже не має – монополія;

- потенційні нові конкуренти – поки що не організовані , але є великі перспективи з приводу небажання споживачів сплачувати за неотримані неякісні послуги не підйомні рахунки і отримати альтернативу (інноваційну) послугу за значно менші (врази) кошти (є досвід цілих міст).

Отримавши великий обсяг інформації про зовнішнє середовище можна використати технологію розробки сценарію. Їх створюється кілька і вони дають можливість визначити найбільш важливі фактори зовнішнього середовища, які враховуються при розробці антикризової стратегії, яка має максимально допомогти використовувати конкурентні переваги і водночас мінімізувати можливі втрати.

2. Аналіз стану підприємства яке перебуває в стані кризової ситуації.

З аналізом зовнішнього середовища підприємству необхідно провести поглиблене дослідження його реального стану. Кризова ситуація на підприємстві (в галузі) є ознакою слабкої стратегії або недостатньої її реалізації, або того й іншого [179]. Необхідно звернути увагу на ефективність поточної стратегії; сильні і слабкі сторони підприємства; можливості і загрози – конкурентоспроможність цін та витрат підприємства; - оцінка міцності конкурентної позиції підприємства.

Без чіткого формулювання проблем, що спричинили кризу на підприємстві (галузі), їх усвідомлення неможна приступити до розробки антикризових заходів: або в існуючу стратегію виносяться невеликі зміни або стратегія цілком переглядається і розробляється нова.

3. Перегляд місії і системи цілей підприємства.

В разі необхідності слід скорегувати місію. Уміло сформульована місія, доступна до розуміння, та в яку вірять, може бути вагомим стимулом для змін у стратегії. На нашу думку для теплоенергетики України (в цілому засобів життєзабезпечення населення) вона мала б звучати так «Організація надійного постачання споживачам якісних послуг по рентабельним цінам за які споживачі будуть готові своєчасно розрахуватись».

Також не можемо минути в нашому дослідженні факторів антикризового управління – наявності та значення ризиків. Будь яка управлінська діяльність тією чи іншою мірою мають ризиковий характер. Це зумовлено багатофакторною динамікою об'єкта управління та його зовнішнього оточення, а також роллю людського фактора у процесі впливу . Причинно-наслідковий аналіз – основа інформаційного забезпечення управлінської діяльності [159].

Поняття ризик в економічному сенсі припускає втрати, збитки ймовірність яких пов'язана з наявністю невизначеності а також вигоду та прибуток, які можливо отримати лише в процесі дій які супроводжуються ризиком. Управлінський ризик необхідно розглядати як характеристику управлінською діяльності яка здійснюється в ситуації невизначеності, внаслідок обмеженості інформації, при виборі альтернативного рішення, критерій ефективності якого пов'язаний із імовірністю проявів негативних умов реалізації [160].

Для успішного управління ризиком необхідна управлінська освіта, професійні навички та система інформаційного забезпечення, адекватна світовим тенденціям розвитку інформаційних технологій.

Розглянемо також технології здійснення антикризового управління, його організаційно економічні передумови. Антикризове управління є систематизованою, структурованою багатоплановою, з урахуванням часових характеристик діяльністю з профілактики руйнівних процесів або їх подолання, і на базі цього набуття системою нової прогресивної якості, щодо підтримання її стійкості. Технологія антикризового управління – це комплекс послідовно здійснюваних заходів запобігання кризі, її профілактиці – врегулювання, зниження її негативних наслідків [41].

Схема розробки та прийняття управлінських рішень у кризовій ситуації.

Найбільш відповідальний етап при виведенні організації з кризової ситуації – це розробка управлінських рішень. Якість управлінських рішень залежить від багатьох факторів, найбільш значимими з яких є:

- категорія проблем (стандартні, типові, евристичні);
- умови використання (квазістабільні, екстремальні, кризові);
- достатність вихідної інформації (недостатній, достатній, надлишковий);
- достовірність (вірогідність) вихідної інформації (явно не достовірна, псевдо достовірна, цілком достовірна);
- масштаб проблеми (глобальні, локальні, мікролокальні);
- технічне оснащення (відсутнє, недостатнє, достатнє).

Підтвердженням таких підходів є проведений за нашою участю комплексний аналіз і розробка стратегічного плану дій одного з типових підприємств галузі в регіоні – «Б.Дністровськтеплоенерго», що представлено у п. 2.1.

Ключову роль у підвищенні ефективності діяльності підприємств теплоенергетичної галузі на регіональному рівні буде відігравати розвиток інституту державно-приватного партнерства. Адже, на сьогодні держбюджет не може виділити кошти на те, щоб програма реформування запрацювала на повну потужність, тому спільними зусиллями потрібно шукати можливості

інвестувати в технологічну модернізацію житлово-комунальної інфраструктури, впровадження нових технологій і обладнання. І зрозуміло, що без залучення інвестицій, використовуючи тільки державний, місцевий бюджети та кошти комунальних підприємств не можливо вирішити існуючі проблеми галузі. Тому, програми спільного фінансування із залученням комерційних коштів – банківських кредитів, товарних кредитів, лізингових програм, коштів міжнародних фінансових організацій дозволять отримати додаткові кошти в ЖКГ і залучити до реформування галузі інвесторів та приватні компанії.

Так, Концепцією розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві, що затверджена Розпорядженням КМУ від 16.09.2009 року, визначено основні причини виникнення проблем у сфері ЖКГ, головною серед яких є те, що у сфері надання житлово-комунальних послуг фактично відсутні ринкові відносини, а тарифи не виконують функції економічного регулятора. Орієнтація системи фінансування ЖКГ на безповоротну бюджетну підтримку створила підґрунтя для розвитку споживацьких настроїв у суб'єктів ЖКГ, призвела до їх небажання та неспроможності залучати інвестиційні кошти для розвитку підприємств та підвищення їх енергоефективності [149].

Невід'ємною складовою успішного розвитку регіонів України є ефективне функціонування соціальної і виробничої інфраструктури, що вимагає розширення фінансових можливостей державних і місцевих органів влади. Тому в якості перспективного інструмента розвитку територій, особливо у період інноваційно-інвестиційних реформ, повинен стати механізм державно-приватного партнерства, легітимізований в нашій державі Законом України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. № 2404-VI [46]. Цей закон визначив нові підходи до співпраці держави, органів місцевого самоврядування та приватного бізнесу у реалізації інфраструктурних проектів, які є важливими для розвитку економіки,

забезпечення належного рівня життєдіяльності суспільства, підвищення якості життя наших громадян.

Державно-приватне (або публічно-приватне) партнерство у світовій практиці трактується у двох аспектах: по-перше, як система відносин держави й бізнесу, що широко використовується як інструмент економічного й соціального розвитку на міжнародних, національних, регіональних, місцевих рівнях; по-друге, як конкретні проекти, реалізовані спільно державними органами й приватними компаніями на базі об'єктів державної й муніципальної власності [106].

Відповідно до міжнародної практики сутністю державно-приватного партнерства є встановлення довгострокових стратегічних відносин у реалізації суспільно значимих проектів між приватним сектором та публічною владою, яка уособлює собою як центральні органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування. Досвід реалізації таких проектів свідчить про те, що у багатьох випадках центральна та місцева влада мають різні, іноді навіть такі, що протирічать один одному, інтереси у подібному партнерстві. Наприклад, для реалізації певних загальнодержавних проектів (будівництво автомобільних доріг, атомних станцій, стадіонів тощо) необхідне використання земельних ділянок, що знаходяться у власності місцевої громади. Водночас, місцева громада може мати відмінне від центральних органів влади бачення щодо оптимального використання відповідних ділянок з огляду на інтереси мешканців території. У цьому випадку на етапі ініціювання проекту, що реалізується у формі ДПП, органи місцевого самоврядування та центральні органи виконавчої влади мають залучатися до переговорного процесу з цих питань як окремі суб'єкти, кожен з яких відстоює свої інтереси і має різні ризики під час реалізації майбутнього проекту [117].

Українським законодавством в цілому врегульовано застосування більшості типів ДПП. Закон «Про державно-приватне партнерство» та низка Постанов КМУ створили інституційні передумови для розвитку проектів

ДПП в Україні. Є відчутною зацікавленість органів влади у поширенні механізмів ДПП в житлово-комунальній сфері (Концепція розвитку ДПП у ЖКГ, схвалена розпорядженням КМУ № 1184-р від 16 вересня 2009 р.; 21 жовтня 2010 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про особливості передачі в оренду та концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності»; запроваджено низку проектів ДПП на концесійних засадах у містах України для вирішення проблем ЖКГ).

Законом України «Про особливості передачі в оренду та концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» [49], яким передбачено: встановлення єдиної уніфікованої процедури передачі об'єктів централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності, в оренду та в концесію; встановлення уніфікованого переліку підстав дострокового припинення укладених договорів оренди та концесії об'єктів централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності, навіть у випадку невиконання орендарем, концесіонером умов договору; обов'язковість визначення у договорі оренди, концесії цін (тарифів) на комунальні послуги, що вироблятимуться (надаватимуться) орендарем, концесіонером, і порядку їх зміни; правила щодо здійснення амортизаційних відрахувань і проведення удосконалення об'єктів, переданих в оренду, концесію, які унеможливлуватимуть приховану приватизацію зазначених об'єктів і при цьому стимулюватимуть орендаря, концесіонера, проводити необхідний ремонт і оновлення об'єкта; різні терміни, на які можуть укладатися договір оренди і договір концесії, що відображатиме різну економічну суть цих договорів.

Потреби в інвестиціях у сектори теплопостачання та водопостачання в Україні набагато перевищують наявні можливості муніципалітетів, уряду, донорських організацій. Інвестиції приватного сектору необхідні для того,

щоб принести капітал і комерційну практику, що потрібні для відновлення і модернізації систем і покращення якості послуг, що надаються споживачам [55, с. 275].

У відповідності до чинного законодавства, приватизації не підлягають об'єкти інженерної інфраструктури та благоустрою міст, включаючи мережі, споруди, устаткування, які пов'язані з постачанням споживачам води, газу, тепла, а також відведенням і очищенням стічних вод. У галузі теплопостачання та водопостачання використовують декілька форм участі приватного сектору, в тому числі концесію та оренду об'єктів комунальної власності [111].

Так, в Україні вже існує кілька вдалих прикладів угод ДПП в галузі теплопостачання:

- м. Чернігів - дві приватні компанії забезпечують місто теплом на основі договорів оренди: ТОВ «Технова» та ВАТ «Теплокомуненерго»;

- м. Краматорськ - у 2006 р. компанія ContourGlobal разом з місцевою владою створили нову компанію – ТОВ “Краматорськтеплоенерго” (КТЕ), яка орендує у міста енергогенеруюче обладнання теплоелектроцентралі потужністю 150 мВт строком до 50 років. Ця ТЕЦ, управління якою здійснює компанія ContourGlobal, постачає електричну та теплову енергію населенню та основним промисловим підприємствам міста Краматорськ. В цілому у 2007-2009 рр. інвестиції в Краматорську ТЕЦ склали 20 млн. дол. США. Протягом цього часу була виконана повномасштабна реконструкція основних фондів;

- м. Артемівськ - в концесію переданий один цілісний майновий комплекс – МКП «Артемівськтепломережа» терміном на 40 років. До моменту передачі в концесію МКП «Артемівськтепломережа» мало заборгованість зі сплати податків та зборів як місцевого значення, так і державного, розстрочені податкові зобов'язання, а також заборгованість перед Пенсійним фондом України на загальну суму 6695,8 тис. грн. Вся сума заборгованості була сплачена концесіонером за рахунок концесійних

платежів майбутніх періодів до моменту передачі МКП «Артемівськтепломережа» в концесію.

За наявності достатньо повної законодавчої бази, яка включає нормативні документи і підзаконні акти, для України важливим питанням є пошук найбільш прийнятної інституціональної структури: органів виконавчої влади, які займатимуться питаннями партнерства державного і приватного секторів, фінансово-економічних інститутів, які б забезпечували інвестування і гарантування приватних інвестицій (наприклад, інвестиційного фонду), організацій, які здійснюють експертизу проектів і консалтинг і т. ін. На сьогодні вже створено «Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства» (www.ukrppp.com); Держінвестпроект наголошує на тому, що більшість «Національних проектів» реалізується на засадах нової моделі державно-приватного партнерства (<http://www.ukrproject.gov.ua/page/pro-natsionalni-proekti>) та пропонує нову інвестиційну інфраструктуру їх виконання.

Висновки до другого розділу

1. Системна криза, яка сьогодні опанувала сферу житлово-комунального господарства, життєзабезпечення населення є глибокою і затяжною, багатогранною за причинами, наслідками та характером. Криза в галузі обумовлена наступними факторами:

- об'єктивні – змінились економічні умови в державі, а система управління залишилась старою; з перебігом часу почали накопичуватись протиріччя між об'єктом управління і схемами фінансування галузі;

- суб'єктивні - управління сферою є критичним, в системі залишилось мало фахівців професіоналів – на рівні міністерства один заступник міністра і кілька керівників підрозділів нижчого рівня; на рівні обласних адміністрацій – 10 % зі стажем роботи більше трьох років; на районному рівні взагалі за звичай питанням займаються за сумісництвом головні архітектори районів;

- зовнішні – питання стратегії роботи галузі є дуже політизованим; відсутність у причетних керівників держави політичної волі на прийняття непопулярних послідовних рішень; відсутність приємственості влади; значне подорожання енергоносіїв;

- внутрішні – в системі не відпрацьовані механізми й методи роботи в нових умовах і в критичних ситуаціях що призводить до неефективних втрат в процесі експлуатації галузі та до аварій і техногенних катастроф;

- закономірні – відсутність відповідної антикризової реакції причетних на вище сказані причини призвели до кризи загального характеру;

- штучні – останнім часом прослідковуються явні і приховані ознаки доведення галузі до кризи з ціллю політичних маніпуляцій на цій темі.

2. Встановлено, що теплоенергетична галузь, яка є невід’ємною частиною житлово-комунального господарства, суттєво впливає на розвиток соціально-економічних взаємовідносин у регіонах і країні загалом, оскільки забезпечує тепловою енергією більше половини усього житлового фонду та установ бюджетної сфери. При цьому теплоенергетика є технічно відсталим сектором економіки з багатьма проблемами, що останнім часом особливо загострилися.

3. Аналіз особливостей розвитку теплоенергетичної галузі Одеської області довів, що з-поміж ключових чинників, які зумовлюють виникнення цих проблем, чільне місце посідає низька енергоефективність. Відсутність інвестицій у галузь призвела до значного погіршення технічного стану основних фондів, підвищення аварійності об’єктів житлово-комунального господарства, збільшення питомих і непродуктивних витрат матеріальних та енергетичних ресурсів. Фінансове становище підприємств теплоенергетики Одеської області є вкрай незадовільним. Крім того, часто порушуються терміни початку і закінчення опалювального сезону, послуги з теплопостачання надаються з відхиленням від нормативних вимог. В окремих регіонах гаряча вода подається лише в зимовий період, а в багатьох містах взагалі відсутнє централізоване гаряче водопостачання.

4. Доведено, наявність системної кризи у сфері теплоенергетики, яка заслуговує на значно більшу увагу з боку держави та потребує комплексного підходу на державному рівні до впровадження енергозберігаючих технологій і засобів виробництва, постачання і споживання усіх видів енергоносіїв і енергії, що приведе до скорочення витрат на первинні енергоносії.

5. Забезпечення надійного функціонування теплоенергетики шляхом її комплексної модернізації зумовлює необхідність внесення змін у державну політику в сфері житлово-комунального господарства, яка б відображала централізацію процесу прийняття стратегічних рішень, децентралізацію відповідальності за реалізовані рішення по рівням управління, мінімізацію політичних, економічних, і соціальних ризиків від реалізації впроваджуємих державних і регіональних програм, заснованих на постулаті підтримки балансу економічних інтересів учасників ринку житлово-комунальних послуг – держави, власників житла, споживачів житлово-комунальних послуг, ресурсопостачальних та генеруючих підприємств, обслуговуючих і управляючих організацій.

РОЗДІЛ III

УПРАВЛІНСЬКА МОДЕЛЬ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК ОПТИМІЗАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ

Генеральною метою процесу реформування і розвитку теплоенергетичного господарства регіону виступає забезпечення задоволення потреб усіх споживачів в отриманні доступних послуг тепlopостачання, що надаються на належному рівні, й якість яких поступово наближається до стандартів ЄС.

Виходячи з основного змісту державної регіональної політики України, принципів і порядку створення програм соціально-економічного розвитку регіону, виділених факторів впливу на стан і перспективи розвитку теплоенергетичного господарства регіону, на основі аналізу підприємств і в цілому системи тепlopостачання регіону, нами обґрунтовано основні концептуальні підходи до формування програми реформування і розвитку теплоенергетичного господарства регіону на перспективу до 2020 року як програмного складника регіональної програми соціально-економічного розвитку. Вони можуть бути сформульовані у вигляді основоположних керівних принципів програмно-цільового методу досягнення встановленої головної мети (див. Додаток А.)

Реалізація заявлених принципів у процесі створення і реалізації програми реформування і розвитку теплоенергетичного господарства потребує певного рівня втручання держави за тими позиціями, які, по-перше, виходять за межі компетенції чи можливостей підгалузі і регіону, по-друге - формують зовнішнє відносно функціонування підгалузі середовище. Отже, такі позиції правомірно можуть розглядатися як шляхи підвищення

ефективності державного регулювання процесу реформування і розвитку теплоенергетичного господарства регіону.

3.1. Концептуальний конструкт стабілізації діяльності теплоенергетичної галузі: державно-управлінський аспект

Розробка моделі реформування ЖКГ в Україні має виходити з декількох загальних положень, які мають відношення не тільки до існування ЖКГ як галузі, а й до її модернізації як процесу, що підкоряється певним принципам. В даному випадку ми звертаємося до самого процесу реформування, як своєї теорії, розвиток якої став не просто реальністю, а свідченням про наявність організаційних закономірностей, врахування яких напряду пов'язане з піднесенням ефективності самої реформаторської діяльності.

Незважаючи на те, що положення такого підходу ще досить широко обговорюються в науковому середовищі, його корисність для удосконалення галузевих стратегій розвитку представляється безумовною. Отже рекомендації, що сьогодні тут формулюються безпосередньо пов'язані, як з державним управлінням, так і шляхами досягнення суспільно важливих ефектів в умовах збереження домінуючої ролі ринку та приватного сектора. Згідно термінології, прийнятої у сучасній науці, це означає процес розбудови інституціональної траєкторії, що задовольняє заздалегідь визначеним вимогам [114].

Дотримуючись такого підходу, процес галузевого реформування отримує рис системного руху, від початку погодженого з розвитком інших складових економічної системи. Через це і перетворення у тій чи іншій сфері суспільного виробництва необхідно розглядати, як обумовлені факторами, що лише частково мають внутрішньогалузеве походження.

У нашому випадку наявність таких факторів обумовлена зв'язком ЖКГ з іншими галузями та кінцевими споживачами послуг, що надаються їй

підприємствами. Це визначає особливість ЖКГ. Отже, послуги, що надаються їй підприємствами мають пряме відношення до умов існування населення чи забезпечення функціонування підприємств інших галузей, але прямо не пов'язані з ключовими показниками економічного зростання, конкурентоспроможністю національної економіки тощо.

Врахування таких особливостей ЖКГ неминуче відбивається у стратегії його реформування, об'єктивно перетворюючи її у свідому діяльність щодо збалансованого розвитку галузі з іншими елементами системи. При цьому принципового значення набуває той факт, що по відношенню до інших галузей економічної системи ЖКГ здійснює не тільки пропозицію послуг, а часто ще й виступає споживачем їх продукції, необхідної для модернізації власної техніко-технологічної бази.

Врахування особливостей виникаючих у зв'язку з таким місцем ЖКГ у системі економічних відносин суспільства є надто важливим (хоча і явно недооціненим сьогодні) для розробки ефективної та реалістичної стратегії її розвитку. Отже, здатність галузі в цілому до оновлення власних фондів напряду залежить від спроможності її підприємств утворювати фонди розвитку основних засобів, а це, у свою чергу, пов'язане з ціновою політикою, можливістю повноцінно компенсувати витрати виробництва та включати до ціни за послуги інвестиційний компонент.

При цьому стратегічне значення реформування ЖКГ через спрямування її до рівноваги по показниках попиту та пропозиції виходитиме з двох принципових обставин.

Перше. Бажаним для економічної системи суспільства слід вважати «перекладання» якомога більшого обсягу регулюючих функцій на ринок, розуміючи під цим загальне спрямування галузі на поширення тут приватної власності та залежності ціни послуг від їх якості. У перспективі галузевий ринок має сформувати економічний механізм функціонування ЖКГ, який, за прийнятим визначенням, представляє собою сукупність елементів, станів та процесів, які відбуваються у певній послідовності та систематизують той чи

інший вид діяльності [18].

Заснований на залежності пропозиції послуг від попиту на них, такий механізм має одночасно розв'язати проблему піднесення якості послуг, що надаються у комунальному секторі та створювати умови для розширеного відтворення техніко-технологічного базису галузі. Останнє, у свою чергу, передбачає наявність умов, привабливих не тільки для внутрішнього, але й для зовнішнього інвестування підприємств галузі.

Слід особливо зазначити, що формування ринку послуг ЖКГ є напряду пов'язаним з розширенням інвестиційних потоків у галузь. Зв'язок структурних змін тут з інвестиційними надходженнями неодноразово декларувався у минулому під час обговорення програм реформування ЖКГ в Україні. Зазначалося, що перспективним напрямком тут є розвиток публічно-приватного партнерства, яке здатне забезпечити надходження приватних інвестицій у галузь, а також розподіл ризиків між державою та підприємницькими структурами [86].

Таким чином, нормативно-правові акти з реформування ЖКГ мають враховувати потенціал ринку та змішаних форм участі держави та приватного сектора у розвитку галузі. Через це Закон України «Про державно-приватне партнерство» [46] має бути доповнений статтею, щодо відповідальності сторін у разі невиконання ними взятих на себе обов'язків. З цією метою повинен бути встановлений граничний термін для виконання інвестиційних зобов'язань, за межами якого само партнерство має бути переоформлено. Крім того, у перші 10 років дії партнерської угоди, інвестиційні внески мають поступати щорічно, з чітким визначенням тієї їх частини, що надходить за рахунок амортизаційних відрахувань та прямих інвестицій. Обраний нами десятирічний період пояснюється масштабами старіння основних фондів галузі. На протязі цього періоду за доцільне вважаємо зниження оподаткування тих підприємств галузі, які залучають інвестиції.

Зрозуміло, що такий підхід не виключає наявності субсидій з боку

держави для органів місцевого самоврядування на покриття витрат, пов'язаних з функціонуванням їх сектора ЖКГ. У економічно розвинених країнах такий обсяг субсидій доходить до 86% від загального субсидування [100, с.526].

Зазвичай такі платежі пов'язані з врахуванням зовнішніх ефектів та невідповідністю рівня витрат податковим надходженням. Останнє має принципове значення в умовах коли стратегія держави передбачає досягнення цілей, пов'язаних зі стандартами, що склалися за умов існування іншої економічної системи. Так, наприклад, курс на європейську інтеграцію об'єктивно вимагає наближення якості послуг, що надаються населенню до європейських стандартів. За таких умов будь яка аргументація щодо внутрішньогалузевих економічних обмежень, пов'язаних з прибутковістю чи збитковістю не може розглядатися в якості аргументованої. Тому тільки 100% відшкодування витрат підприємств ЖКГ через тарифи по їх послугах, як стратегічний курс реформування галузі (на яке спрямовує суспільство галузевий інтерес) є недостатнім і таким, що не відповідає передовій світовій практиці та логіці реформ економічної системи країни.

Одночасно, розглядаючи державне фінансування галузі в якості не тільки фінансового, а ще й організаційного механізму впливу на житлово-комунальний сектор (таке право виникає внаслідок визнання домінуючими у секторі ринкових відносин), за доцільне вважаємо реорганізацію самої системи розрахунку трансфертів, що надаються галузі. Останні мають розраховуватися відповідно до тих економічно обґрунтованих витрат, які несуть підприємства ЖКГ.

Справа в тому, що в умовах ринкових відносин (чи будь якому наближені до них) та збережені практики державного фінансування розвитку ЖКГ, підприємства останнього автоматично отримують можливість збільшувати власний дохід через завищення показників собівартості послуг. Зрозуміло, що в даному випадку йдеться про тіньову калькуляцію вартості, але, навіть, при більш жорсткому, централізованому контролі, тіньова

складова в обігу коштів галузі залишалася вагомою.

З цього приводу відмітимо, що нейтралізація цих тіньових сфер виявляється не тільки надто важливою, а ще й такою, яка може бути реалізованою лише при кардинальних змінах у організації виробництва та постачанні послуг споживачам. Індивідуалізація надання таких послуг (наприклад, через перехід, хоча би частковий, до автономних систем опалення), має розглядатися потужним фактором наведення порядку у системі відносин постачальників та споживачів (ринок послуг ЖКГ), де сам принцип децентралізації таких зв'язків є ключовим.

У даному випадку перехід до автономного теплопостачання має розглядатися не в якості суто технологічного фактора, а тільки соціального – в контексті загальної стратегії формування ринкових відносин у сфері ЖКГ. Таким чином йдеться про зміну статусу споживачів, їх активізації, як суб'єктів, які за певних умов виявляються здатними до об'єднання, формування ефективного попиту тощо.

У зв'язку з цим вирішальне значення, особливо на початковому етапі реформування сфери ЖКГ, мають отримати нормативи витрат по послугах, що надаються населенню. Перешкоджаючи надмірному збільшенню витратної частини вартості послуг, вони мають стандартизувати умови виробництва послуг, створюючи підґрунтя для подальших розрахунків. Завдяки цьому і саме формування тарифів прийматиме форму дворівневої процедури, де:

- з одного боку, саме виробництво послуг здійснюватимуся в умовах жорстких стандартів, саме обґрунтування яких дисциплінує виробника чи постачальника послуг через здатність швидкого та ефективного їх контролю з боку державних чи громадських організацій;

- з іншого боку, необхідність корекції таких норм, приведення їх у відповідність до особливих (нестандартних) умов виробництва чи постачання, вимагатиме від постачальника їх окремого обґрунтування, наведення причин, по яких таке збільшення необхідне.

Друге. Здійснення заходів з формування дієвої системи державного контролю за витратами підприємств ЖКГ з метою усунення можливостей включення до складу собівартості послуг витрат не пов'язаних з їх наданням. Такий контроль, здійснений як зовнішній та з боку неринкових інститутів, є необхідним елементом сучасного ринкового регулювання.

З урахуванням особливостей функціонування національної системи ЖКГ, усунення таких витрат має розглядатися в якості важливого елементу завершення переходу до нової системи функціонування галузі. Більш того, з точки зору державного управління це має сприйматися в якості створення умов для управління ситуацією у сфері надання комунальних послуг. Управління яке, навіть, за умов існування тут ринкових відносин ґрунтується на прогнозованості розвитку подій, наявності раціональних обмежень та, в кінцевому рахунку, відповідальній поведінці економічно мотивованих суб'єктів господарських відносин.

Обґрунтованість витрат, їх компенсація виробниками через ціновий механізм є обов'язковою умовою знаходження тих пропорцій у обміні коштів на послуги, які не тільки врегульовуються ринком а й також державою. Утворюючи зміст державного втручання у процес ринкового обміну, вони фактично виступають бажаними для суспільства співвідношеннями, що підтримуються складною взаємодією інститутів ринкової самоорганізації та державного управління.

Причому, якщо на галузевому рівні така взаємодія інститутів ринку та держави має усі ознаки взаємного впливу двох самостійних інститутів, то на макроекономічному рівні така різниця відсутня. Отже тут задіяні суб'єкти та ресурси виступають у вигляді агрегованих показників функціонування єдиного механізму – народногосподарського. Це тим більше відчувається у ставленні до такої сфери, як комунальна, яка утворює інфраструктуру функціонування національної економіки в цілому, без її розподілу на сектори за формою власності (наявність такого розподілу може свідчити лише про нерациональність ставлення до організації комунального господарства).

За умов ринку таке балансування досягається через зрівноваження сукупного попиту та пропозиції. На більш конкретному рівні (такому, що не відноситься до макроекономічної сфери), зрівноважуючи сили проявляють себе на галузевому ринку, формуючи тут, у разі своєї взаємодії, галузеві ринки. Такі ринки виявляються досить різноманітним та, відповідно до завдань державного управління, можуть поділятися за двома основними критеріями:

1) територіальний, де вирішального значення набуває просторовий фактор з усіма притаманними для нього обставинами довжини комунікацій, доцільності централізації (децентралізації) функцій з прийняття рішень щодо експлуатації та ремонту комунікацій тощо;

2) ресурсний, де ключовим має розглядатися вид носія, що забезпечує задоволення потреб (наприклад, ринок водопостачання передбачає наявність води як носія задоволення певних потреб; ринок газопостачання тощо).

При цьому, розглядаючи таким чином організовану систему надання споживачу комунальних послуг, ми виходимо з того, що саме поняття «носія» є тим ключовим, що дозволяє розглядати в принципі монополізовану систему надання комунальних послуг в якості спеціалізованого ринку. Достатньою умовою такого ототожнення виступає така характеристика будь якого носія, як неоднакова інтенсивність постачання корисних властивостей товару чи послуг, що споживаються.

Отже, коливання напруги в електромережах, погіршення якості води чи зменшення обсягів постачання газу, не дозволяють ставитися до будь якого елементу комунальної системи, як функціонально однорідного. Тому і ринковий характер її може проявлятися в тому, яким чином така система формує ціну за надані послуги.

Зрозуміло, що за умов прямого чи непрямого примушення до споживання послуг за заздалегідь визначеними цінами, систему слід вважати адміністративною, такою, що успадковує традицію радянської економічної організації. У той же час, введення коригуючих коефіцієнтів, здатних

впливати на ціну відповідно до якості наданих послуг, здатне створити той рівень невизначеності для постачальника комунальних послуг кінцевого результату, який є характерним для ринкової організації.

Організаційно така система має забезпечуватися наявністю спеціалізованого та незалежного державного контрольного органу, здатного до оцінки якості наданих послуг. Механізм його функціонування повинен будуватися з врахуванням власних розрахунків ціни послуг та виникаючих відхилень від стандартів їх якості.

Незважаючи на очевидну «затратність» існування такого органу, доцільність його створення саме у вигляді контрольно-аналітичного центру, пояснюється особливостями етапу ринкової трансформації господарства України та, перед усім, неспроможністю споживачів повноцінно захистити власні права попри постачальника-монополіста.

Таке регулювання виявляється надто важливим та належить до безпосередніх обов'язків держави. Остання, піддаючи регуляції галузеві ринки, реалізує, одночасно, власну програму сприяння економічному зростанню та здійснює заходи в напрямку попередження визрівання кризових явищ, які, з часом та за певних умов, можуть перетворюватися із галузевих диспропорцій у загальноекономічну кризу.

Таким чином, галузева стратегія розвитку має своєю серцевиною державне регулювання, спрямоване на усунення диспропорцій в даній галузі. Враховуючи складний характер вирішення цієї проблеми, неминуче пов'язаної з структурними перетвореннями, то і сама стратегія має формуватися у вигляді системи етапів, кожний з яких потребує не тільки конкретизації термінів виконання притаманних йому програм, чи визначення рушійних сил, з якими пов'язується бажаний напрямок розвитку, а й особливостей дії механізмів державного управління таким розвитком.

Відповідно до цього, наше уявлення щодо реформування галузі ЖКГ виходить з наявності:

- певних суспільних очікувань щодо якості послуг, які надаються

підприємствами ЖКГ;

- необхідності реформування існуючого механізму надання послуг з ЖКГ;

- кризового стану основних фондів галузі, високого рівня їх фізичного та морального зносу.

1. Певні суспільні очікування щодо якості послуг, які надаються підприємствами ЖКГ. В даному випадку особливого значення має те, що населення сприймає галузь в якості виключно інфраструктурної сфери, необхідної для надання послуг з забезпечення життєдіяльності. Тому й організація цієї галузі має будуватися на принципах мінімізації витрат часу споживачів послуг з життєзабезпечення під час отримання відповідних послуг.

Очевидно, що ЖКГ не належить до тих галузей, які забезпечують економічне зростання чи проривний розвиток країни, але стан справ тут безпосередньо впливає на показники економічного прогресу, через відволікання не тільки суспільних, а й індивідуальних ресурсів. Незважаючи на недослідженість цієї теми (що має становити завдання галузевих економічних дисциплін), слід констатувати очевидну наявність надмірних витрат часу та коштів споживачами на розв'язання проблем утримання житлового фонду в належному стані.

У самому загальному вигляді зазначені витрати можуть бути розподілені по двох основних групах:

1.1. Витрати часу, пов'язані з очікуваннями черги розв'язання проблем, що виникли під час експлуатації об'єкту ЖКГ та незадовільної якості отриманих послуг від його діяльності. Типовими прикладами таких витрат слід вважати відмови термінового усунення пошкоджень об'єктів комунальної сфери, що виникли внаслідок нестачі коштів чи матеріалів.

Нажаль й досі такі проблеми розглядаються переважно з їх суто морально-етичної сторони, зосереджуючи увагу дослідників на відверте нехтування, у даному випадку, правами споживачів. Однак, у дійсності тут

йдеться про неефективне використання часу, як ресурсу, реалізація якого має альтернативи.

Враховуючи те, що зазначені альтернативи пов'язані з можливостями виробничого використання часу, то і витрати населення на очікування своєї черги з надання необхідних послуг мають суспільне значення. Вони можуть бути перераховані у відповідності до збитків суспільства, яке зменшило загальний фонд власного робочого часу на певну величину, напряду пов'язану з отриманням послуг організацій ЖКГ.

За самою своєю природою це є макроекономічною проблемою – тобто такою, що має своєю основою агреговані дані (витрати часу з сукупного фонду робочого часу). Через це і розрахунки таких витрат мають стати важливим критерієм для прийняття управлінських рішень з підвищення ефективності функціонування ЖКГ.

Вважаємо за доцільне організувати збір даних щодо витрат часу споживачами (а таким чином, отримати й уявлення щодо резервів його використання у суспільному секторі економіки) відповідно до методик Світового банку, який регулярно досліджує витрати часу підприємців. Такі дослідження спрямовані на виявлення часу, який відволікається керівниками різного рівня у підприємницьких структурах на контакти з представниками органів державного управління та контролюючих органів.

На відміну від цілей Світового банку, дослідження витрат часу споживачами послуг ЖКГ має відношення до формування уявлення щодо структури та потенціалу попиту на ринку послуг ЖКГ.

1.2. Витрати часу, пов'язані з пошуком тих суб'єктів ринку, які надають послуги своєчасно. У зв'язку з цим слід особливо підкреслити, що в даному разі йдеться:

1) про тіньовий сегмент ринку, на якому розрахунки за послуги здійснюються готівкою і часто працівниками організацій ЖКГ у їх робочій час та з використанням обладнання та ресурсів, що належать таким організаціям;

2) тіньова сфера діяльності характерна для будь якої галузі ЖКГ, а її масштаби та різноманіття форм заслуговують окремого спеціального дослідження. Однак вже сьогодні можна констатувати й те, що на практиці тіньова діяльність у ЖКГ здійснюється не окремими спеціалістами підприємств галузі, а має чітко виражений організований характер.

Через це і пошук необхідних споживачам контрагентів ринку приймає вигляд прийняття рішень, характерних для недосконалого ринку, де, навіть, отримання достовірної інформації перетворюється у самостійну проблему з власними критеріями ефективності оцінки такої інформації.

За своєю суттю, це проблема відсутності механізму, здатного зрівноважувати кількість та якість наданих послуг з їх ціною. Більш того, за сучасних умов, ця неврівноваженість має усі ознаки монопольного положення надавачів послуг. Відповідно до цього реформування галузі має виходити з першочергового значення демонополізації сфери ЖКГ, яке має здійснюватися у два етапи:

1) перехідний етап, який передбачає встановлення державою граничних цін по послугах ЖКГ та розробку стандартів послуг, за якими вони мають сплачуватися повною мірою. Відповідно до таких стандартів споживачі послуг галузі матимуть право автоматичного припинення платежів по ставках обумовлених в договорах з постачальниками;

2) етап роздержавлення сфери ЖКГ, який передбачає усунення держави від безпосереднього впливу на цінову ситуацію на ринку комунальних послуг. У даному випадку вирішальним є те, що держава припиняє прямий, але залишає за собою право на непрямий контроль за якістю послуг.

Змістовно діяльність держави у випадку захисту прав споживачів має бути спрямованою на формування залежності цін від якості наданих послуг підприємствами ЖКГ. Виходячи з того, що така залежність не встановлюється автоматично (з огляду на ознаки монополії), державне управління в цій сфері має розглядатися в якості такого, що формує певний

суспільний інститут – інститут залежності виробника від споживача.

Незважаючи на те, що його вимірювання не піддається формалізації інструментарієм сучасної науки, тим не менш, його наявність стає очевидною за умов порівняння комунальних галузей з однаковим ресурсним забезпеченням та неоднаковим зв'язком споживачів та виробників послуг ЖКГ.

2. Необхідність реформування існуючого механізму надання послуг з ЖКГ. З точки зору нашого підходу йдеться про формування механізму надання послуг, де визначальним стає сфера попиту. На відміну від проблеми якості, тут має місце організаційний аспект перетворень галузі. Причому, такі перетворення виходять з однозначного пріоритету поширення тут ринкових відносин та формування ринку послуг з ЖКГ.

Фундаментальною основою таких перетворень є рух в напрямку закріплення за споживачем права вибору постачальника комунальних послуг. Звертаючи особливу увагу на таку залежність, ми констатуємо її наявність в якості необхідної умови формування ринкових відносин у сфері ЖКГ.

З огляду на інфраструктурну природу галузі та існуюче уявлення про структуру ринкової економіки, ЖКГ має сприйматися як галузевий ринок, з відповідними об'єктивними обмеженнями щодо обсягів попиту. Ці обмеження і мають стати об'єктом макроекономічного регулювання з боку держави, що на практиці повинно приймати форму постійного моніторингу цін на ринках ЖКГ. Ціллю такого моніторингу слід вважати «відстеження» двох тенденцій:

- темпів зростання доходів населення (які мають бути обчислені через їх номінальні показники);
- темпів зростання цін по послугах ЖКГ (які мають враховуватися державою не тільки у загальнонаціональному стандарті, а головним чином – у регіональних та місцевих їх показниках).

Неприпустимою слід вважати ситуацію, за якою темпи зростання цін по послугах ЖКГ перевищуватиме темпи зростання доходів населення. Таку

ситуацію слід вважати достатньою для державного втручання з метою відновлення балансу між зазначеними показниками.

3. Кризовий стан основних фондів галузі, високий рівень їх фізичного та морального зносу. Це обумовлює відповідний рівень потреб у коштах на оновлення матеріальної бази надання комунальних послуг. У зв'язку з цим принципового значення набуває вирішення проблеми галузевих інвестицій, що, у свою чергу, визначає доцільність дворівневого підходу до розв'язання зазначеної проблеми.

Перший рівень даної проблеми походить від особливостей перехідного періоду, який на рівні галузі є об'єктивно пов'язаним з її організаційною та техніко-технологічною залежністю від того типу економічного механізму, який існував у країні під час формування самого ЖКГ. Його найважливішими характеристиками слід вважати високу централізацію та концентрацію ресурсів, уніфікацію стандартів, залежність від рішень, що приймаються на національному рівні державного управління тощо.

Через це сама галузь отримує не тільки риси монополії, а й монополії не пристосованої до ринкового середовища. Тому з точки зору стратегії розвитку ЖКГ, важливим завданням її реформування слід вважати створення ринкових умов функціонування галузі. У нашому випадку це означатиме розмежування монопольного становища підприємств галузі та участі держави у відтворенні такого їх монопольного положення.

Враховуючи те, що такий етап займає певний час (який ми вважаємо часом переходу від державної монополії до монополії ринкової), то і діяльність держави має бути спланованою таким чином, щоб сприяти якомога більшому розмежуванню поточної діяльності підприємств галузі та регулюючої ролі органів держави.

Тут необхідно зазначити, що й досі домінує помилкове ставлення до такого розмежування як пов'язаного з протиставленням його учасників за формою власності. Між тим, виходячи з самої природи суспільних відносин та виробничих відносин, як їх складової, таке розмежування доцільно

здійснювати не через соціально-економічну складову, а організаційно-економічний рівень підсистеми виробничих відносин.

Враховуючи те, що саме організаційно-економічний рівень системи узагальнює увесь той комплекс стосунків, який зазвичай пов'язують з управлінням, то і реформування виробничих відносин має розглядатися з контексті не синхронізованих у часі змін соціально-економічних, організаційно-економічних та техніко-економічних рівнів економічної системи. Тут ми виходимо з того, що імпульси до змін мають поширюватися від організаційно-економічного рівня на соціально-економічний та, в кінцевому рахунку, відбиватися на техніко-економічній складовій будь якої галузі суспільної виробництва.

Така послідовність є обумовленою самою природою реформаторської діяльності, яка не передбачає радикальних змін суспільного устрою, а виходить з необхідності удосконалення його окремих елементів (у нашому випадку – сфери надання комунальних послуг). Через це і стратегія реформ галузі має виходити з особливого значення нарощування та закріплення нововведень у сфері ЖКГ, що, у свою чергу, передбачає:

- два етапи нарощування реформаторських зусиль в галузі, змістовно пов'язаних з переходами від існуючої системи до нової, з визначальною роллю держави в якості посередника ринку комунальних послуг та поступового усунення її від цієї ролі з переданням регулюючих функцій на рівень попиту та пропозиції по послугах ЖКГ;

- організаційне закріплення регулюючої функції держави у першому випадку має ґрунтуватися на праві органів державного управління здійснювати контроль за тарифами встановленими органами місцевого самоврядування. При цьому, основний обсяг повноважень тут має бути зосереджений у органах державного фінансового контролю.

Така діяльність в цілому має бути спрямованою на формування середовища, сприятливого для розвитку ринкових відносин в секторі комунальних послуг. Перехід же до самих ринкових відносин у сфері ЖКГ

становить другий та основний етап реформ, що закріплюється формуванням інститутів ринку, здатних здійснювати пропозицію та пред'являти попит на відповідні послуги.

З точки зору загальноприйнятих понять економічної науки, на зазначеному етапі мають бути сформовані умови функціонування ринку ЖКГ, як ринку недосконалої конкуренції. Тобто ринку, на якому споживачеві в якості інститутів, що забезпечують необхідний рівень пропозиції послуг, протистоять компанії не тільки залежні від попиту, а також не зв'язані з контролюючими (регулюючими ринок) органами приналежністю до спільної форми власності.

Саме приналежність компаній, що забезпечують пропозицію послуг до недержавної форми власності, створює соціально-економічне підґрунтя для об'єктивного розв'язання протиріч на ринку послуг ЖКГ. Зрозуміло, що в нашому випадку створення таких умов виступає необхідним фактором для нормалізації ситуації у галузі. Достатність же оптимізації виробничих та ринкових стосунків тут має забезпечуватися комплексом організаційних заходів, безпосередньо пов'язаних з інституціональною та функціональною спроможністю держави забезпечувати баланс інтересів між споживачами та виробниками таких послуг.

З цією метою вважається за доцільне запровадити заходи правового, економічного та організаційного змісту. Їх загальне спрямування на створення ринкового середовища має концентрувати зусилля держави в наступних напрямках:

- 1) створення відповідної нормативно-правової бази, здатної забезпечувати право користувачів отримувати послуги необхідної якості;
- 2) створення загальних умов для беззбиткової діяльності підприємств ЖКГ, що, у свою чергу, передбачає запровадження з боку держави заходів з наведення порядку в методиці розрахунків вартості послуг ЖКГ та захисту прав підприємств галузі на отримання зароблених коштів;
- 3) реорганізацію міністерства та усієї вертикалі влади в сфері ЖКГ в

органи нагляду та контролю за станом життєдіяльності.

4) Важливою умовою демонополізації ринку ЖКГ слід вважати зміну стандартів надання послуг та їх споживання населенням.

У відповідності до зазначеного вище значення соціально-економічних перетворень цей процес доцільно розглядати в якості своєрідної соціальної технології, здатної конкретизувати соціально-економічний рівень перетворень у відносинах власності переходом до індивідуалізованих форм розрахунку спожитого ресурсу та отриманих послуг. Маючи організаційний характер такі перетворення закріплюють загальну тенденцію з оптимізації використання фондів та ресурсів галузі певною системою технологічних рішень, здатних до розкриття наявних резервів підвищення ефективності споживання ресурсів у комунальній сфері.

За умов ринкової економіки важливою умовою реалізації таких резервів є комплекс дій, спрямованих на індивідуалізацію споживання ресурсів та послуг, що надаються споживачам підприємствами комунальної галузі. Як стратегічний курс це означатиме загальне спрямування організації ринку з боку держави (через прийняття необхідних рішень та, навпаки, скасування деяких регулюючих актів) в напрямку створення умов для розповсюдження технологій, альтернативних тим, що забезпечують централізоване споживання чи надання послуг.

Масове впровадження лічильників є першим та вдалим кроком до такої індивідуалізації. Через застосування лічильного приладдя було створено умови встановлення дійсного споживання ресурсів споживачами.

У зв'язку з цим зазначимо, що організація ринкових відносин на ринку ЖКГ не можлива без визначення обсягів ресурсів, що реально споживаються. Справа в тому, що з часів дії механізмів командно-адміністративної системи, споживання ресурсів, планування їх використання та, навіть, оцінка, здійснювалася на підставі результатів господарювання підприємств ЖКГ, що постачали послуги населенню. Це створювало підстави для викривлення показників (і, в першу чергу, цінових) діяльності таких підприємств. Вони

втрачали мотивацію до економії ресурсів, оновлення технологій та мереж постачання ресурсів.

У таких умовах відшкодування будь яких витрат (включених до собівартості продукту діяльності підприємств) виконувало руйнівну роль до самої можливості організації надання комунальних послуг. Ліквідацію такого положення слід розглядати в якості обов'язкової умови організаційного удосконалення надання послуг підприємствами галузі. Відповідно до цього суспільно важливою потребою слід вважати впровадження:

1. Технологічних змін, здатних сприяти розповсюдженню індивідуальних систем опалення. Такі системи слід розглядати в якості інноваційної технології, з відповідним ставленням держави до підтримки їх виробництва в українським підприємствами.

Слід вважати неприпустимою практикою, за якою основний обсяг пропозиції таких систем на внутрішньому ринку представлений іноземними виробниками. Тільки за умов їх переважного виробництва в Україні можливо досягти й необхідного різноманіття їх пропозиції на ринку – індивідуальні квартирні, домові, та ін. системи опалення.

2. Стандартів надання послуг, які б враховували чітку залежність між якістю надання послуг та ціною на них. З врахуванням доцільності індивідуалізації споживання комунальних послуг з опалення та наявності монополізації сфери пропозиції послуг, слід вважати необхідною умовою підтримки рівноваги між ціною та якістю за спожиті послуги, організацію спеціальної служби захисту прав споживачів.

3. Побудована за принципом юридичної допомоги, така служба має брати на себе організацію досудового та судового розв'язання протиріч між підприємствами ЖКГ та населенням. Доцільність створення такої служби є напряду пов'язаною з особливостями формування ринкових відносин у комунальній сфері та тим рівнем монополізму, що склався тут.

4. Крім того, важливим стимулом її створення залишається загальна некомпетентність населення у справах з захисту власних прав та

зацікавленість держави в організації ринкових відносин в галузі.

5. Задач держави щодо стимулювання інноваційних заходів, пов'язаних з розповсюдженням новітніх технологій, джерел постачання ресурсів, а також надання послуг у сфері ЖКГ.

З точки зору віддаленої перспективи такі завдання мають розглядатися, як організаційні, економічні та правові. Відповідно до таких завдань мають розглядатися й три типи механізмів – організаційний, економічний (фінансовий) та правовий механізми досягнення цілей створення ефективної системи впровадження інновацій в галузі.

Враховуючи доцільність усунення в перспективі держави від надання комунальних послуг та, відповідно, втрати нею безпосередніх важелів розповсюдження інноваційних технологій на підприємствах галузі, зазначені механізми мають розглядатися як такі що враховують закономірності ринку. На практиці це неминуче приймає вигляд застосування державою переважно непрямих заходів, максимально позбавлених адміністративного тиску на постачальників комунальних послуг, але досить дієвих з точки зору впливу на середовище, в якому зазначені суб'єкти діють.

З точки зору інноваційного спрямування таких заходів, їх зміст повинен враховувати те, що держава бере на себе відповідальність тільки за створення умов, сприятливих для модернізації обладнання підприємств галузі, мереж, по яких надаються послуги населенню, заміщенню (в разі доцільності) ресурсів, що слугують для виробництва послуг тощо. Особливого значення набуває те, що держава бере на себе спрямування підприємств на використання тих видів ресурсів, які є найбільш доцільними з точки зору суспільства, а не тільки підприємств ЖКГ.

За таких умов сучасна практика підтримки інновацій має враховувати очевидну суспільну потребу у поступовому заміщенні газу, як джерела теплопостачання у комунальній сфері електроенергією та, відповідним переходом підприємств галузі від обслуговування мереж транспортування газу для побутових потреб населення на розширення та обслуговування

мереж застосування та споживання електроенергії.

При цьому, зазначені вище механізми державної підтримки інновацій, у випадку реалізації стратегічного курсу на заміщення газопостачання електричними мережами, приймає наступний вигляд.

- Організаційний механізм передбачає створення компаній (на базі існуючих підприємств-постачальників електричної енергії), здатних поєднати основні фонди та фінансові активи сучасних газо- та електропостачальних компаній. Доцільність такого заходу пояснюється необхідністю зняття суперечностей, які неминуче проявлять себе у разі збереження підприємств, що поставлені у різні умови на одному й тому ж ринку. У той же час, концентрація ресурсів, що досягається у межах таких підприємств дає можливість для більш чіткого планування самого факту заміщення фондів та погодження таких планів з органами державного управління.

- Правовий механізм має спиратися на систему нормативно-правових актів, що закріплюють необхідність та спрямованість модернізації сфери ЖКГ. У нашому випадку така спрямованість досягається, наприклад, через встановлення пільг при оподаткуванні для тих підприємств, які здійснюють свою діяльність відповідно до вимог державної стратегії. При цьому, встановлення такої відповідності та здійснення усього комплексу процедур, що пов'язані з оцінкою діяльності зазначених підприємств (як таких, що діють відповідно до урядових планів) має здійснюватися управліннями обласних державних адміністрацій.

Відповідно до цього й має здійснюватися удосконалення існуючого нормативно-правового поля - через надання повноважень тим чи іншим органам обласних адміністрацій.

- Економічний механізм передбачає розробку програм фінансової підтримки реформування сфери теплопостачання. Він має ґрунтуватися на поетапному зменшенні участі усіх бюджетів у фінансуванні модернізації мереж теплопостачання. Отже, на початковому етапі такої модернізації –

етапі безпосередньої їх заміни, держава має виступити ключовим інвестором даного процесу. Знижуючи поступово таке фінансування по мірі завершення робіт та остаточно позбавляючись відповідальності за функціонування таких мереж (та підприємств, що їх обслуговують) при передачі в управління недержавним компаніям, держава зосереджує у своїх руках лише контрольні фінансові важелі, спрямовані на оптимізацію цін та собівартості в галузі комунального господарства.

Таким чином, взаємодія організаційного, правового та економічного механізмів мають розглядатися в якості системної дії, спрямованої на реформування сфери теплопостачання, приведення її до реалій сучасного ресурсного потенціалу, як усієї національної економіки, так і її окремої галузі (ЖКТГ). При цьому слід враховувати те, що без участі держави, механізм ринка самостійно не здатен ні розпочати, ні завершити цей процес.

3.2. Інформаційно-аналітична модель автоматизованої системи управління процесом теплопостачання на регіональному рівні

У сфері управління особливе місце посідають методи управління, адже вони дозволяють сформувати систему правил, прийомів і підходів, які скорочують витрати часу та інших ресурсів на визначення мети і її реалізацію.

Об'єктивними засадами використання організаційних методів управління виступають організаційні відносини, що складають частину механізму управління. Адже, через них реалізується найважливіша функція управління – функція організації.

Ми пропонуємо для використання науковий метод, який допускає використання загальноновизнаних процедур та способів дослідження. Він потребує об'єктивного, а не суб'єктивного погляду; передбачає розбірливість і проникливість і потребує творчості, і проходить шлях від аналізу до синтезу, в результаті чого з'являється інтегрований результат.

Для забезпечення оптимального вирішення проблем при управлінні системою вітчизняними науковцями [98] пропонується відповідний алгоритм (рис.3.1) та наголошується, що системний підхід – це готовий набір рецептів вирішення проблем - поділ системи на ряд компонентів та прийняття окремих рішень у межах підсистеми з урахуванням їх впливу на всю систему в цілому.

Рис. 3.1. Етапи оптимального вирішення управлінських проблем

Одним із наукових формалізованих методів аналізу є моделювання. Побудова моделі – це засіб абстрагування та спрощення проблеми, який дозволяє досліджувати характеристики та поведінку об’єктів або систем у різних умовах. Головними перевагами моделей є те, що можна проводити випробування об’єкта без його «руйнування», експериментувати без значних втрат. Моделювання означає отримання суті чогось відповідно до умов реальної дійсності.

Отже одним із головних завдань нашого дослідження є розробка моделі, за допомогою якої можна проводити імітаційний експеримент з метою з’ясування факторів, що забезпечують раціональний режим системи забезпечення теплом населення.

На Україні є кілька наукових шкіл, що займаються питаннями імітаційного моделювання й більш ніж 25 літній досвід використання НН

імітаційних моделей для прикладних цілей. Зокрема, методологічні основи були закладені у фундаментальних роботах Т.П. Мар'яновича, В.В.Литвинова, И.Н.Коваленко, Л.А. Калиниченко, В.В.Гусєва, К.Д. Жука, Н.В. Яровицького, А.А. Бакаєва, А.І. Нікітіна під керівництвом академіка АН СРСР В.М. Глушкова, що представляють Київський інститут кібернетики. Чималий внесок у розвиток засобів імітаційного моделювання внесли роботи Вінницького політехнічного інституту, під керівництвом В.Я. Діденко, Львівського Обчислювального Центру Інституту прикладних проблем механіки й математики, під керівництвом В.І. Власенко, Київського НДІ автоматизації будівельних систем, під керівництвом С.Д. Бушуєва, а також роботи Одеського державного економічного університету, під керівництвом В.І. Мановицького й Е.М. Суркова. Питаннями розробки моделей соціально-економічних процесів і систем на Україні займаються А.А. Бокаєв, В.А. Пепеляєв, В.Б. Распопов, А.Г. Ахламов і Ю.Б. Пігарєв.

Система організації теплопостачання населення на рівні регіону володіє рядом особливостей, що ускладнюють її дослідження емпіричним шляхом. Це призводить до необхідності використовувати метод імітаційного моделювання, як основний метод дослідження. Серед цих особливостей виділяються наступні:

- необхідно мати можливість оперативного проведення експериментів, для вивчення поведінки системи в різних режимах роботи;
- система піддається великій кількості випадкових впливів зовнішнього й внутрішнього характеру;
- вихідні дані, визначальні її кількісні параметри, найчастіше не можуть бути отримані експериментально і їх доводиться одержувати методом узагальнених експертних оцінок;
- необхідно періодично визначати значимість різних факторів і параметрів системи, і на їхній основі формувати нову структуру системи;
- існує необхідність інформаційного підкачування внутрішніх баз даних із зовнішніх джерел;

- досліджувані процеси належать до класу соціально-економічних, і тому, мають властивість інертності, що додатково утрудняє емпіричне дослідження системи.

Для вирішення поставленої задачі було запропоновано використовувати метод моделювання, що отримав назву системної динаміки. Цей метод добре зарекомендував себе для вирішення задач соціально-економічного характеру.

Вивчення основних елементів моделі системи теплопостачання почнемо із блоку імітації інфраструктури системи. Структурно-логічна діаграма цього блоку показана на рис. 3.2.

Основним елементом блоку розвитку інфраструктури системи теплопостачання повинна стати величина, що дає уяву про обсяг мережі. В якості такої величини взята кількість споживачів, що користуються послугами системи теплопостачання. На структурно-логічній діаграмі величина кількість споживачів представлена Фондом «Споживачі».

Початкове значення величини кількість споживачів визначається місцевими умовами регіону і є величиною, що настраюється, на етапі калібрування моделі. Оскільки кількість споживачів величина динамічна, до Фонду «Споживачі» підключені вхідний і вихідний Потіки.

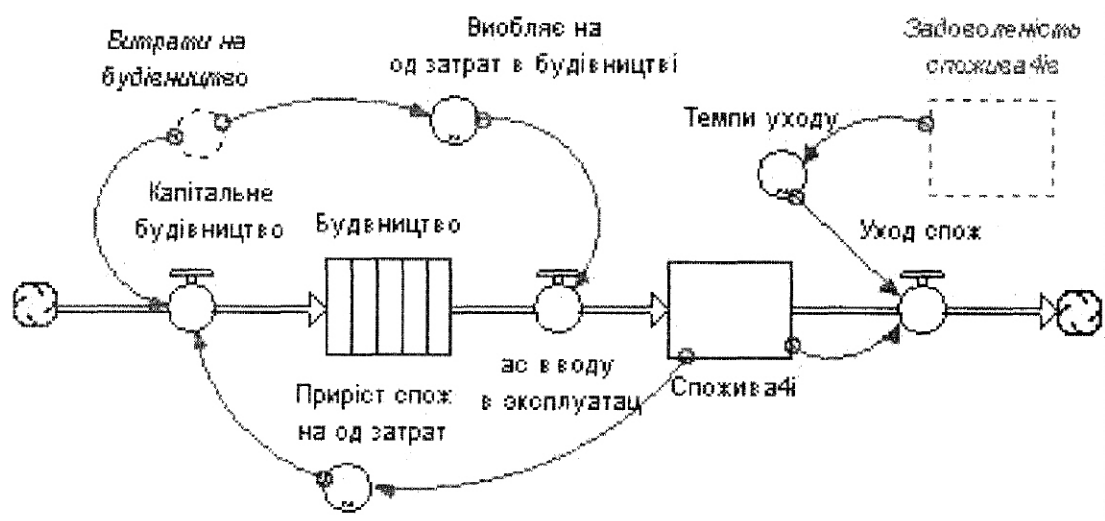

Рис. 3.2. Блок імітації розвитку інфраструктури системи теплопостачання

Вихідний Потік «Відхід споживачів» імітує процес відмови частини споживачів від послуг системи теплопостачання й перехід на інші системи. Інтенсивність цього Потіку обумовлюється змінною величиною, представленій Конвертором «Темпи відходу». Конвертор «Темпи відходу» містить графічну функцію, що, у свою чергу, залежить від того наскільки робота системи теплопостачання задовольняє вимогам споживачів. Параметри графічної функції визначаються місцевими умовами, зокрема наявністю й доступністю альтернативних систем теплопостачання. Параметри графічної функції можуть бути визначені методом експертних оцінок. Аргумент графічної функції представлений Фондом «Задоволеність споживачів». Цей Фонд, для розглянутого блоку є зовнішньою змінною й формується в іншому блоці.

Потік, що входить до Фонду «Споживачі», імітує процес розширення мережі, пов'язаний з капітальним будівництвом і підключенням до обслуговування нових споживачів. Оскільки з моменту початку будівництва й асигнування грошей (зовнішнім змінним, представленим Конвертором «Витрати на будівництво») до підключення нових споживачів до обслуговування потрібен певний час, тому вхідний Потік містить Конвеєр «Будівництво». Час руху стрічки Конвеєра асоційоване з часом затримки й регулюється Конвертором «Продуктивність на одиницю витрат». Цей Конвертор містить графічну функцію, обумовлену методом експертних оцінок, аргументом якої є витрати на будівництво.

Як наступна ланка, що представляє експлуатаційний параметри системи теплопостачання населення, обраний блок аналізу якості надаваних послуг, що показана на рис. 3.3. Як відомо, якість у сучасному трактуванні визначається тим, наскільки продукція або послуга відповідає (або перевершує) очікування споживача. Ступінь відповідності очікуванням або «Задоволеність споживачів» у блоці представлена відповідним Фондом (Рівнем). Як одиниця виміру задоволеності обрана умовна величина, виражена в балах, асоційованих з відсотками від абсолютного задоволення,

тобто 100% задоволення послугою відповідає 100 умовним балам. Початковий рівень заповнення Фонду «Задоволеність споживачів» може бути визначений експертними оцінками з урахуванням місцевих особливостей регіону.

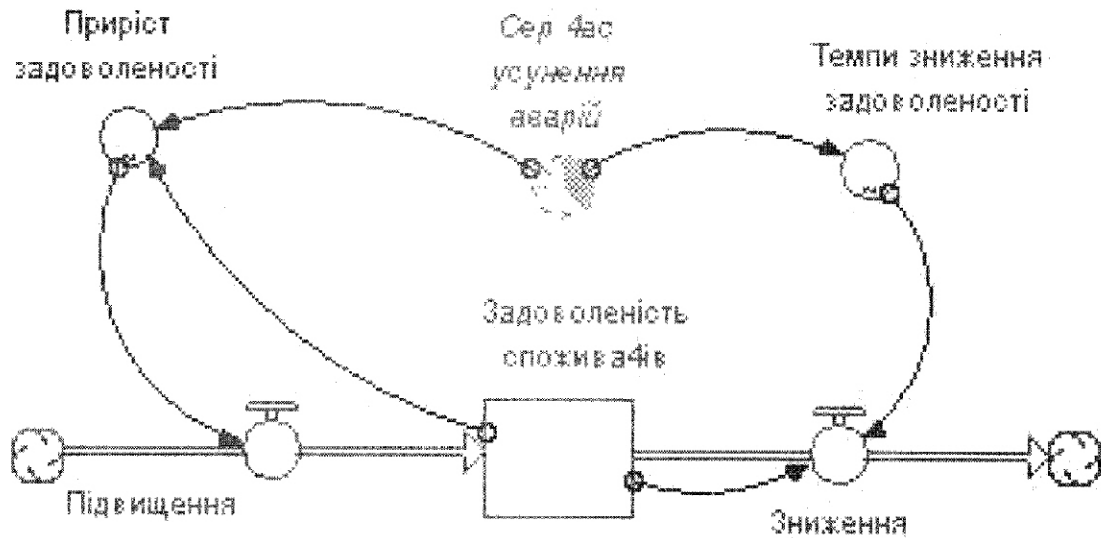

Рис. 3.3. Якість надаваних послуг

Оскільки рівень задоволеності послугою величина динамічна, до Фонду «Задоволеність споживачів» підключені вхідний і вихідний потоки.

Вхідний потік «Підвищення» імітує дії працівників системи теплопостачання, спрямовані на підвищення рівня задоволеності споживачів послуги. Інтенсивність цього потоку визначається нелінійною функцією, у графічній формі представлений Конвертором «Приріст задоволеності». Аргументами цієї функції є оперативність усунення неполадок, представлена конвертором «Середній час усунення аварій», і рівнем наповнення Фонду «Задоволеність споживачів».

Вихідний потік «Зниження» імітує дію об'єктивних і суб'єктивних факторів, що сприяють зниженню задоволеності. Інтенсивністю цього потоку спільно управляють Конвертор «Темпи зниження задоволення» і рівень наповнення Фонду «Задоволеність споживачів». Конвертор «Темпи зниження задоволення» містить у собі нелінійну функцію, у графічній формі, аргументом якої є «Середній час усунення аварій».

Функції, представлені в конверторах «Приріст задоволеності» і «Темпи зниження задоволення» можуть визначатися методом експертних оцінок і є предметом окремого дослідження й остаточно встановлюються на етапі калібрування моделі.

У блоці аналізу якості надаваних послуг міститься одна зовнішня змінна, представлена Конвертором «Середній час усунення аварій». Членне значення цього Конвертора величина об'єктивна й формується в інших блоках системи теплопостачання, таких як блок підтримки працездатності й блок забезпечення надійності системи. Блок підтримки працездатності системи, показаний на рис. 3.4, імітує роботу системи теплопостачання, спрямовану на усунення виникаючих неполадок.

Основу роботи цього блоку становить випадкова величина «Потік аварій», що виводять на певний час із експлуатації деяку частину системи теплопостачання. Випадкова величина «Потік аварій» має розподіл Пуассона й визначається двома факторами: масштабами тепломережі, умовно представленими кількістю споживачів (Фонд «Споживачі»), і надійністю системи теплопостачання, представленої Фондом «Надійність тепломережі». Обидва згадані Фонди є зовнішніми, стосовно цього блоку, змінними. Вони виділені темним кольором і формуються в інших блоках моделі.

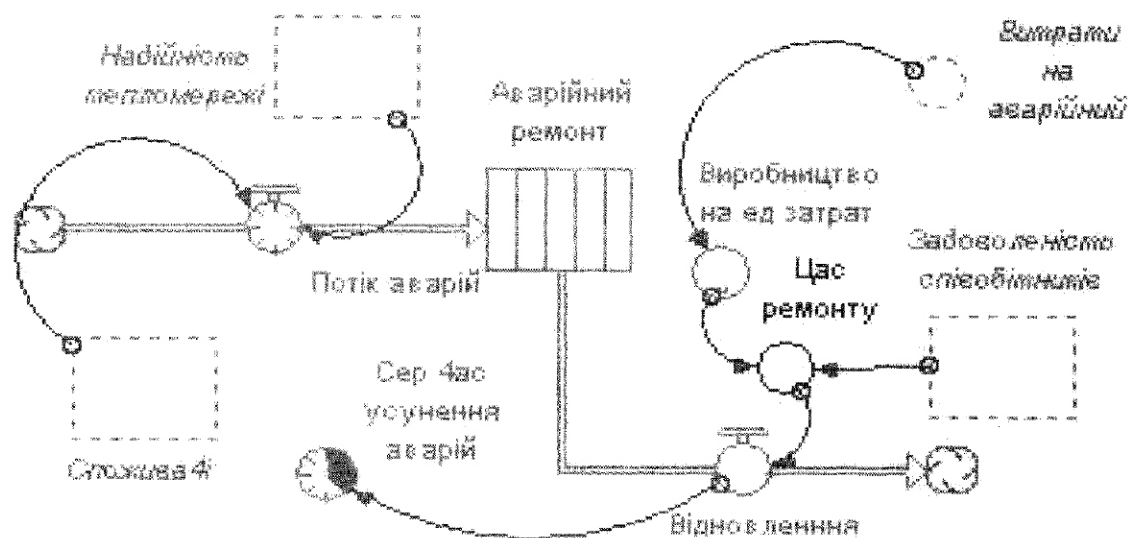

Рис. 3.4. Блок підтримки працездатності системи теплопостачання

Процес відновлення системи імітується Конвеєром «Аварійний ремонт». Час повернення в експлуатацію, що вийшли з експлуатації фрагментів, також визначається випадковою величиною, представленої Конвертором «ефективність ремонту». Ця випадкова величина розподілена за нормальним законом і залежить від двох факторів: витрат на аварійний ремонт і ступені задоволеності співробітників. Обидві ці величини представлені зовнішніми для блоку змінними: Конвертором «Витрати на аварійний ремонт» і Фондом «Задоволеність співробітників». Зверніть увагу, що змінна «Витрати на аварійний ремонт» впливає на «ефективність ремонту» побічно, через графічну функцію, представлену конвертором «Продуктивність на одиницю витрат». Ця функція, також як функції приросту й темпи зниження задоволеності, є предметом що встановлюються на етапі калібрування моделі.

Головним результатом роботи цього блоку є формування величини середнього часу усунення неполадок. Ця величина формується за допомогою статистичної обробки результатів моделювання й представлена Конвертором «Середній час усунення аварій». Ця величина використовується в блоці якість надаваних послуг і визначає рівень задоволеності споживачів.

Наступним найважливішим елементом, що визначає роботу системи тепlopостачання, є блок забезпечення надійності функціонування. Цей блок показаний на рис. 3.5.

Провідним елементом цього блоку і його результатом є Фонд «Надійність тепломережі». Досягнутий рівень надійності вимірюється в умовних балах, по сто бальній шкалі, також як це було прийнято у відношення рівня задоволеності споживачів. Початкове значення цієї величини повинне визначатися методом експертних оцінок і залежить від місцевих умов регіону. Надійність тепломережі величина динамічна, тому до відповідного Фонду підключені вхідний і вихідний Потoki.

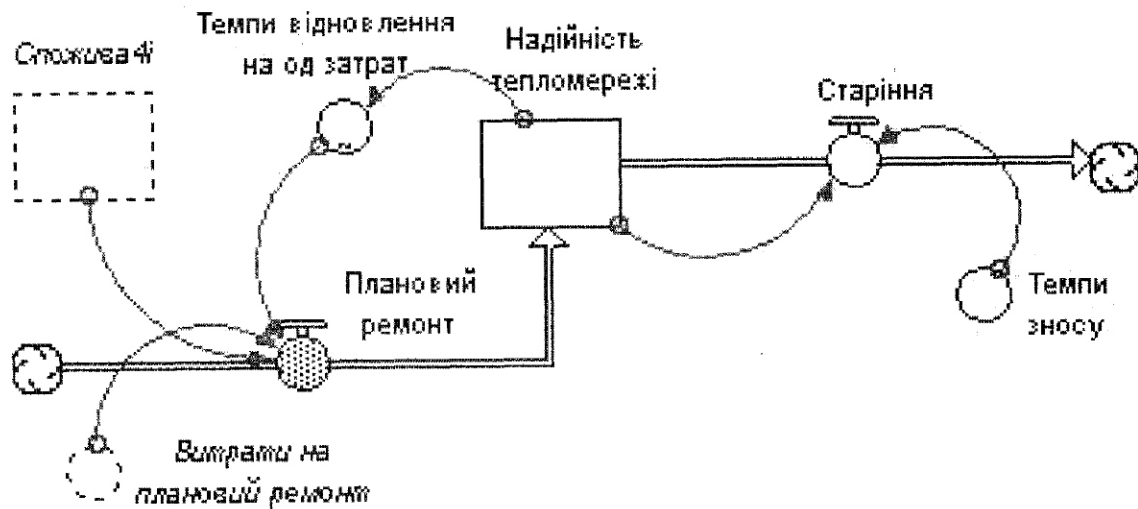

Рис. 3.5. Блок забезпечення надійності функціонування системи теплопостачання

Вхідний Потік «Плановий ремонт» імітує процес підвищення надійності системи теплопостачання за рахунок планових ремонтних і регламентних робіт. Інтенсивність цього потоку визначається двома факторами: обсягом мережі й витратами на плановий ремонт. Ці фактори представлені двома зовнішніми змінними: раніше описаним Фондом «Споживачі», і Конвертором «Витрати на плановий ремонт».

Вихідний Потік «Старіння» імітує процес зношування тепломереж у часі. Інтенсивність цього процесу визначається, з одного боку, досягнутим рівнем «Надійності тепломережі», а з іншого боку, Конвертором «Темпи зношування». Постійна величина Конвертора «Темпи зношування» визначається методом експертних оцінок, виходячи з місцевих умов регіону.

Ще один важливий елемент моделі, структурно-логічна діаграма блоку формування витрат на соціальні потреби й мотивацію персоналу, показаний на рис. 3.6. Цей блок формує величину задоволеності персоналу підприємства теплопостачання (Фонд «Задоволеність персоналу»). Ця величина вимірюється умовними балами по 100 бальній шкалі, впливає на продуктивність робіт, вироблених персоналом, і використовується в блоці

підтримки працездатності системи. Її значення формується за допомогою вхідного Потoku «Приріст» і вихідного «Розсіювання».

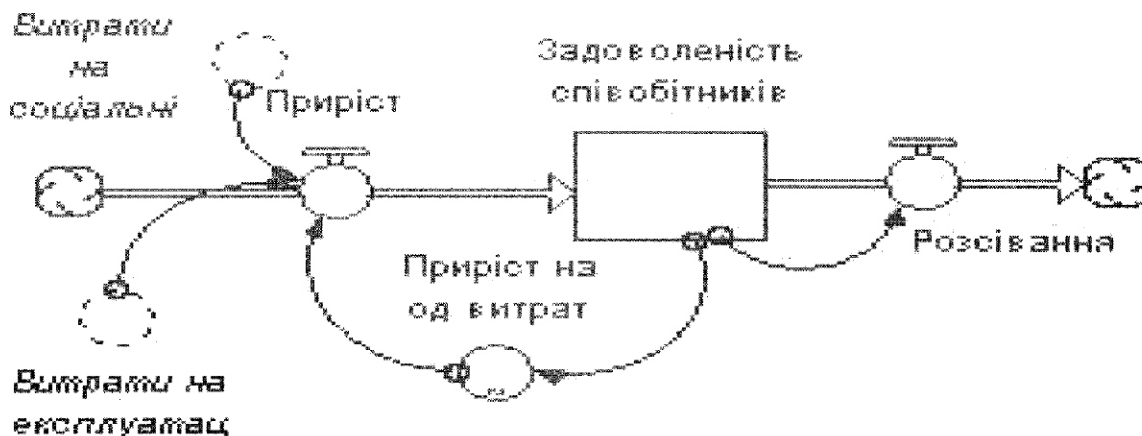

Рис. 3.6. Блок формування витрат на соціальні потреби й мотивацію персоналу

Інтенсивність вхідного Потoku «Приріст» визначається спільним впливом зовнішніх величин витрати на соціальні потреби й на експлуатацію, а також за рахунок впливу графічної функції «Приріст на одиницю витрат», що забезпечує різний приріст задоволеності при різному рівні задоволеності персоналу.

Вихідний Потік «Розсіювання» імітує слабшання задоволеності персоналу згодом, пов'язане зі звиканням до незмінних умов роботи. Таке явище широко відомо в теорії менеджменту й пояснюється зокрема в теорії мотивації Ф. Герцберга й теорії Очікувань. Таким чином, для підтримки задоволеності персоналу на високому рівні, адміністрація підприємства змушена постійно працювати над її підвищенням.

Найважливішим елементом будь-якої соціально-економічної системи є блок аналізу фінансових потоків. На рис. 3.7 показана структурно-логічна діаграма фінансових потоків системи тепlopостачання регіону.

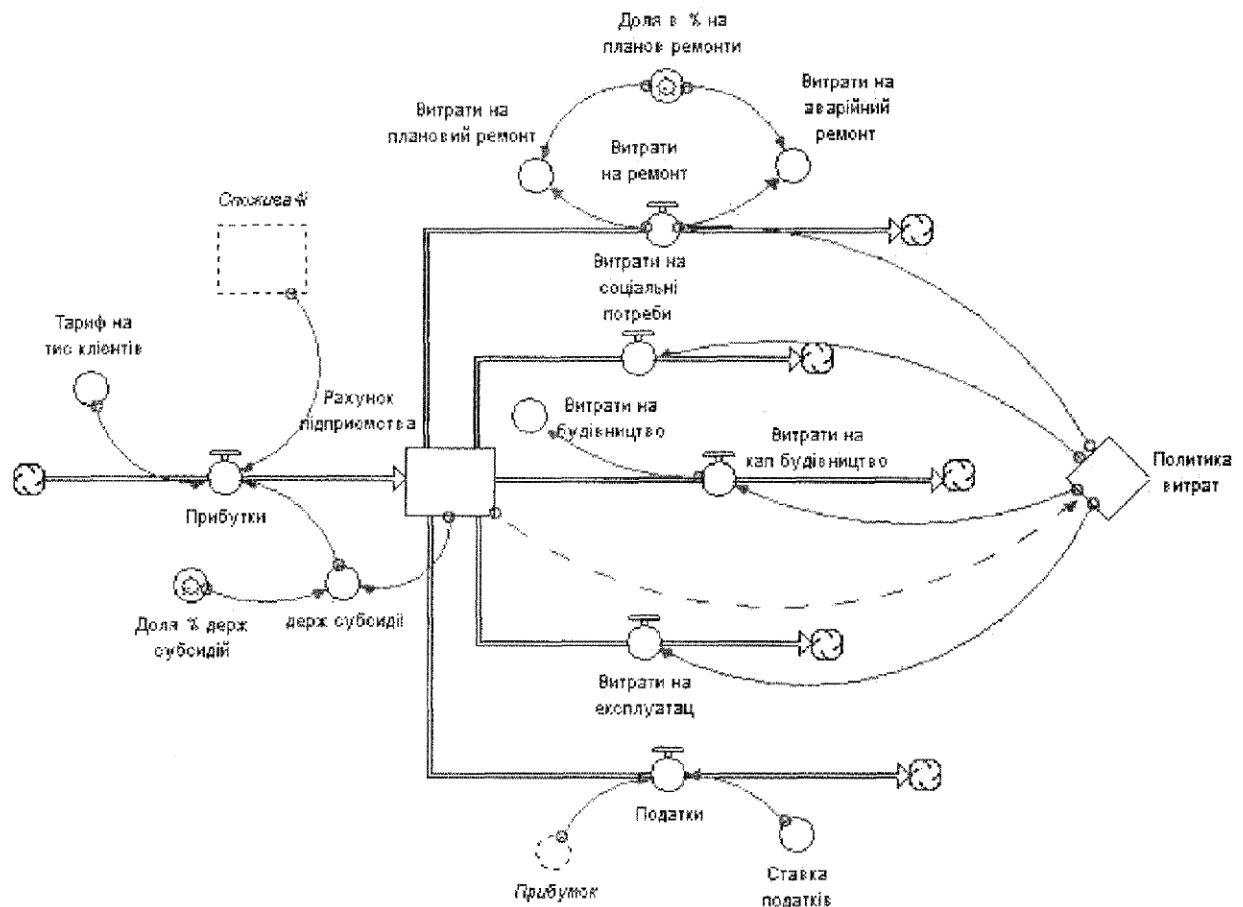

Рис. 3.7. Блок аналізу фінансових потоків, що забезпечують функціонування системи

Центральним елементом блоку аналізу грошових потоків є Фонд «Рахунок підприємства». Цей Фонд імітує банківський рахунок (або сумарна кількість коштів на рахунках) підприємства, що здійснює теплопостачання регіону. Початкове значення Фонду «Рахунок підприємства» є керованою величиною, яка визначається місцевими умовами регіону. Рахунок підприємства динамічна величина, тому до відповідного фонду підключені вхідний і кілька вихідних Потоків.

Вхідний Потік «Доходи» імітує процес надходження на рахунок коштів. Інтенсивність цього Потoku визначається, з однієї сторони, кількістю споживачів (зовнішня змінна Фонд «Споживачі») і тарифами на тис. клієнтів (цю величину формують Конвертори «Частка % державних субсидій», «Державні субсидії» і Фонд «Рахунок підприємства»), а з іншого боку,

Потік «Витрати на соціальні потреби» імітує витрати, пов'язані з виплатою заробітної плати й створення системи матеріального стимулювання співробітників підприємства. Інтенсивність цього потоку створює величину, використовувану в блоці формування витрат на соціальні потреби й мотивацію персоналу. Визначення раціонального значення цієї величини також є предметом дослідження моделі.

Інтенсивність Потоку «Витрати на капітальне будівництво» формує величину «Витрати на будівництво», використовувану в блоці імітації розвитку інфраструктури системи теплопостачання. Аналогічно, інтенсивність Потоку «Витрати на експлуатацію» використовується в блоці формування витрат на соціальні потреби й мотивацію персоналу.

П'ятий вихідний потік «Податки» імітує процес щоквартальної сплати податків на прибуток, якщо підприємство має позитивний баланс. Прибуток за квартал до оподатковування, представлена Конвертором «Прибуток», є зовнішньої змінною й формується в спеціальному допоміжному блоці, що буде описаний нижче.

На рис. 3.9 показана структурно-логічна діаграма блоку, що визначає розміри квартального прибутку до оподатковування. Прибуток до оподатковування важлива економічна категорія, що визначає розмір податків. Центральним елементом блоку є Фонд «Поточний прибуток до оподатковування». Початкове значення Фонду - нуль. Вхідний і вихідний Потоки збігаються із сумарними доходами й витратами (крім податків) підприємства відповідно. Додатковий вихідний Потік «Прибуток» в кінці кожного кварталу миттєво «зливає» весь накопичений прибуток, якщо він є, знову спорожняючи Фонд. Таким чином, величина прибутку до оподатковування визначається миттєвим значенням інтенсивності потоку наприкінці кожного кварталу.

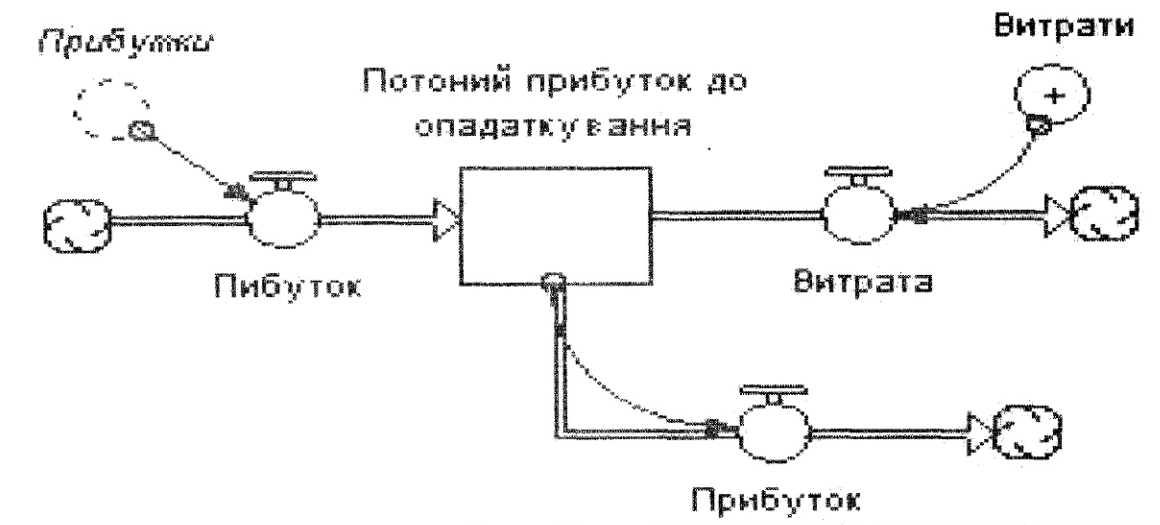

Рис. 3.9. Блок визначаючий поквартальний прибуток до оподаткування

Аналогічно працює логіка блоку прибуток за рік, структурно-логічна діаграма якого показана на рис. 3.10. Цей блок носить допоміжний характер і призначений для формування економічного показника, виведеного на інтерфейс моделі й використовуваного в якості одного із критеріїв, що характеризують ефективність роботи системи тепlopостачання.

Центральним елементом блоку, що визначає річний прибуток, є Фонд «Поточний прибуток». Як і в блоці, що визначає квартальний прибуток до оподаткування, початкове значення Фонду «Поточний прибуток» - нуль. Вхідний і Вихідний Потоки також збігаються із сумарними доходами й сумарними витратами відповідно, але вихідний потік при цьому містить у собі величину щоквартального податку. Таким чином, до кінця кожного року у Фонді «Поточний прибуток» накопичується рівень, що відповідає прибутку підприємства за рік (з урахуванням податків). На початку кожного наступного року весь накопичений рівень по додатковому вихідному Потоці «Прибуток у рік» миттєво зливається до Фонду «Сума», у якому рівень, що відповідає прибутку за рік зберігається ще в пліні двох місяців, після чого рівень миттєво зливається, звільняючи Фонд для збереження прибутку підприємства за наступний рік. Блок містить три зовнішні величини,

представлені Конверторами «Доходи», «Витрати» і «Податки». Результатом роботи блоку є величина, що зберігається у Фонді «Сума», що використовується в роботі наступного блоку.

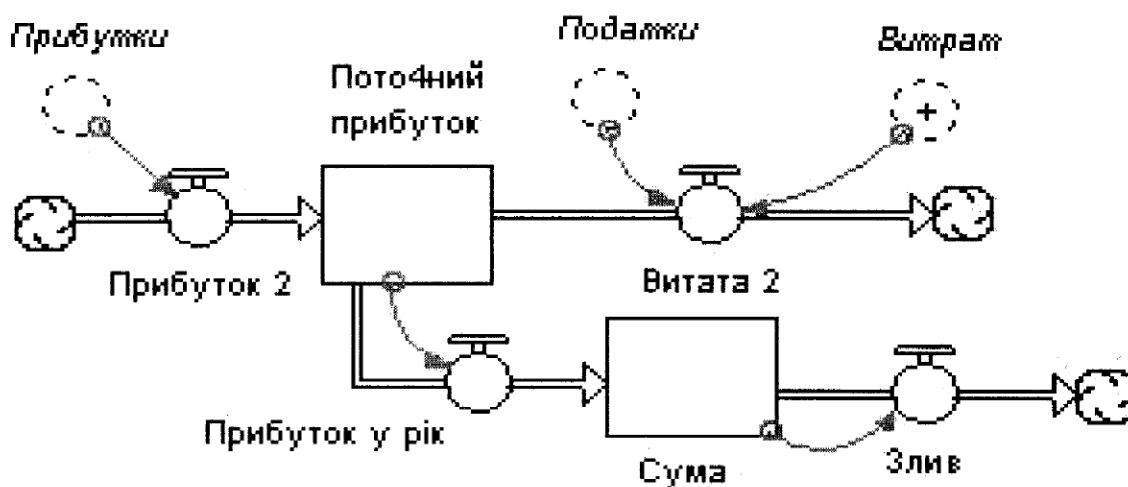

Рис. 3.10. Блок, визначаючий річний прибуток

Останній блок, що відслідковує прибуток по роках, показаний на структурно-логічній діаграмі, наведеної на рис. 3.11. Цей блок також є додатковим і формує дані, використовувані для побудови стовпчикової діаграми, що відображає динаміку прибутку підприємства по роках, використовуваної винятково для відображення поведінки системи в різних режимах роботи.

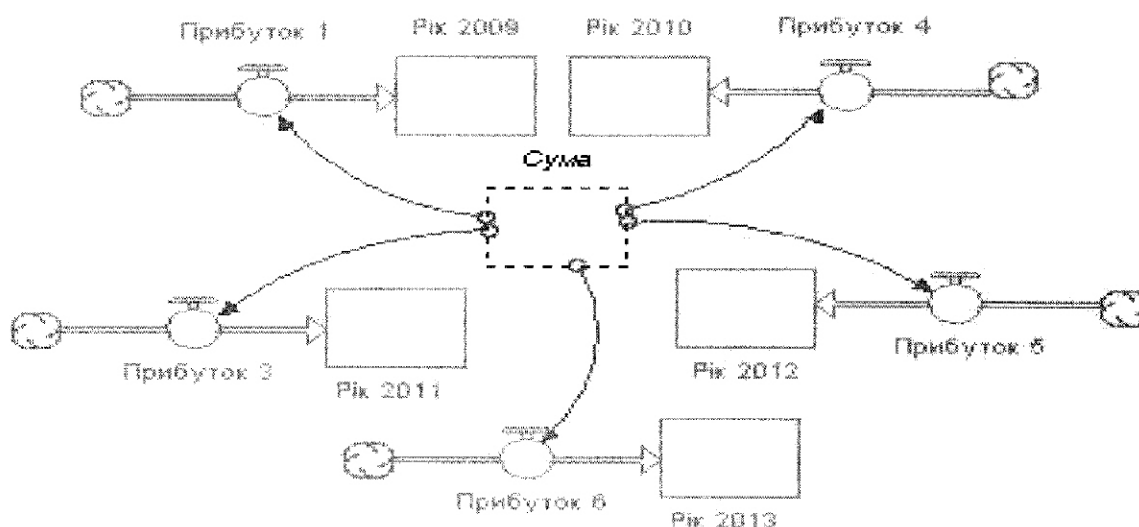

Рис. 3.11. Блок, що відслідковує прибуток по роках

Фонд «Сума» є для блоку зовнішньої змінної, формованої в блоці прибуток за рік. Рівень Фонду «Сума» міняється в часі й на початку кожного нового року відображає величину прибутку за минулий рік. Для того, щоб зберегти цю величину на весь період моделювання, необхідно зафіксувати досягнутий рівень у деякому спеціально виділеному елементі. Це можна зробити зокрема за допомогою стандартного прийому: на початку кожного нового року в спочатку порожній Фонд, спеціально виділений для зберігання прибутку минулого року, через виділений Потік «вливати» грошові ресурси, еквівалентні рівню Фонду «Сума». Таким чином, за умовний час моделювання, з початку 2009 по кінець 2013 року (2009 і 2010 роки уведені для забезпечення калібрування моделі), заповнюється п'ять Фондів з назвами, що відповідають рокам збереженого прибутку. Кожний Фонд заповнюється в ході моделювання один раз і не має вихідного потоку, тому значення кожного Фонду з моменту заповнення не міняється, що й дозволяє формувати стовпчикову діаграму, приклад якої показаний на рис. 3.12.

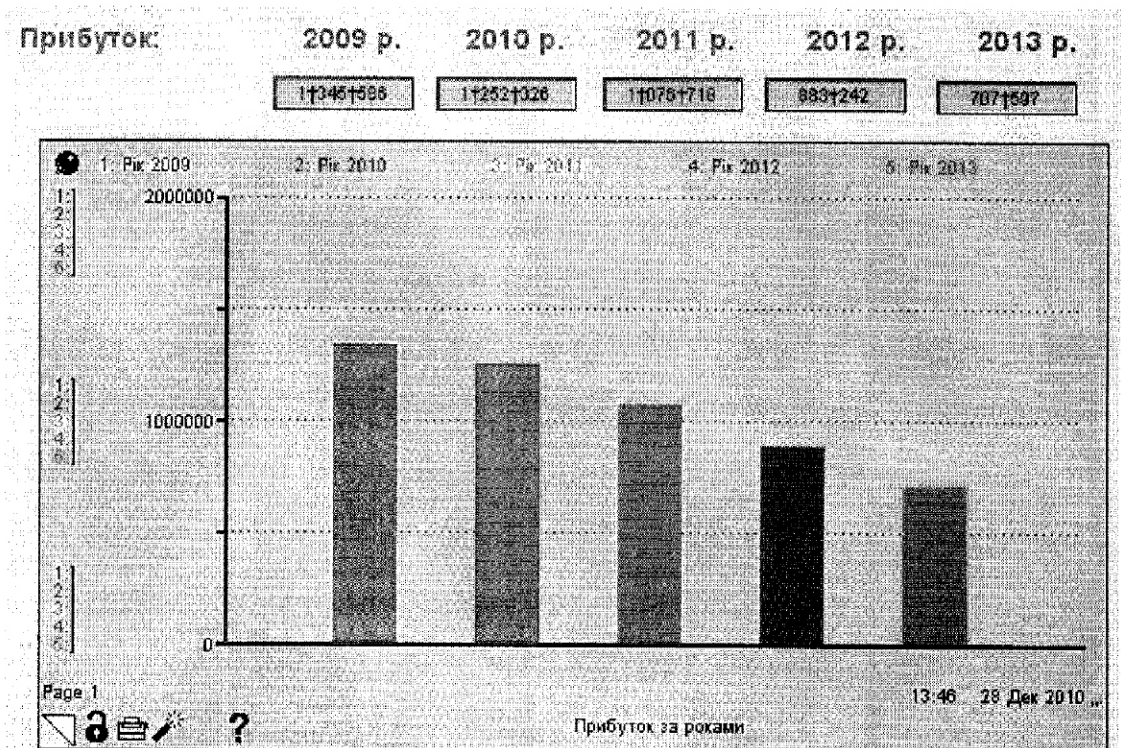

Рис. 3.12. Приклад стовпчикової діаграми «Прибуток по роках»

Запропонована нами математична модель (загальна структура на рис. 3.13.) дозволяє змодельовати з допомогою шести змінних регуляторів, оптимальну діяльність теплоенергетичної галузі, і експлуатацію тепломереж. Не будемо вдаватись до подробиць структури моделі, додаток модель) відмітемо лише особливості - система розглядається по Блоках, які охоплюють всю сферу діяльності галузі.

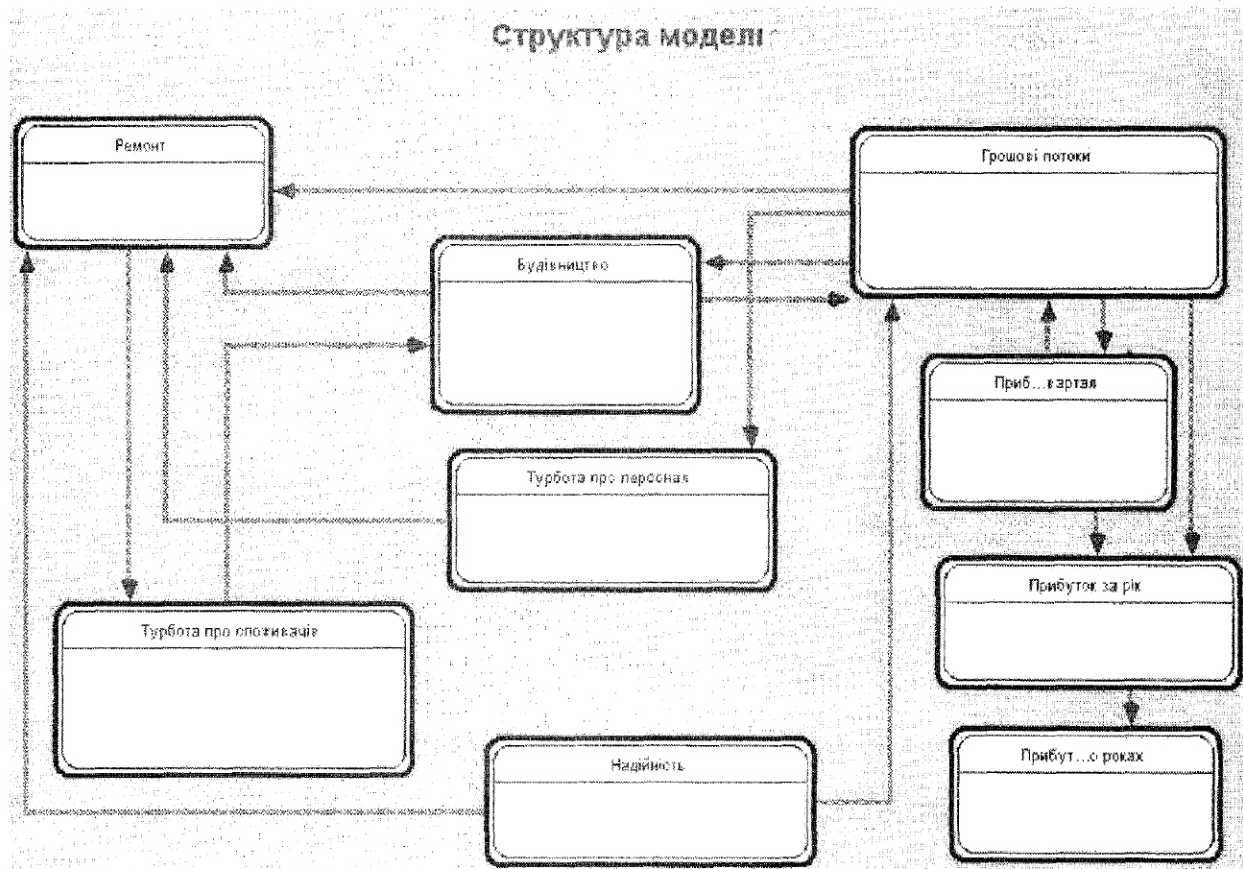

Рис. 3.13. Загальна структура моделі

В заданих стандартних показниках, в блоках «Грошові потоки», «Опіка про персонал», «Опіка про споживачів», «Надійність», «Прибуток», «Будівництво», «Ремонт». За допомогою змінних регуляторів, що впливають на діяльність системи моделюємо оптимальні підходи в роботі, що допомагає проводити ефективну фінансову політику в галузі (рис. 3.14).

Розглядаючи регулятор 1- Доля % державних субсидій, відмічаємо, що при максимальних значеннях регулятор Потік аварій, та середній час усунення несправностей незначно зменшується на четвертий-п'ятий рік. При мінімальних значеннях регулятора основний потік аварій набагато меншає,

хоча в момент запуску системи показники також значні. Приходимо до того, що без підтримки незахищених верств населення не залишиш, тому є необхідність планування долі % державних субсидій на рівні 10%, з обов'язковою вимогою, зі сторони держави – направляти кошти на розвиток і реконструкцію в галузі.

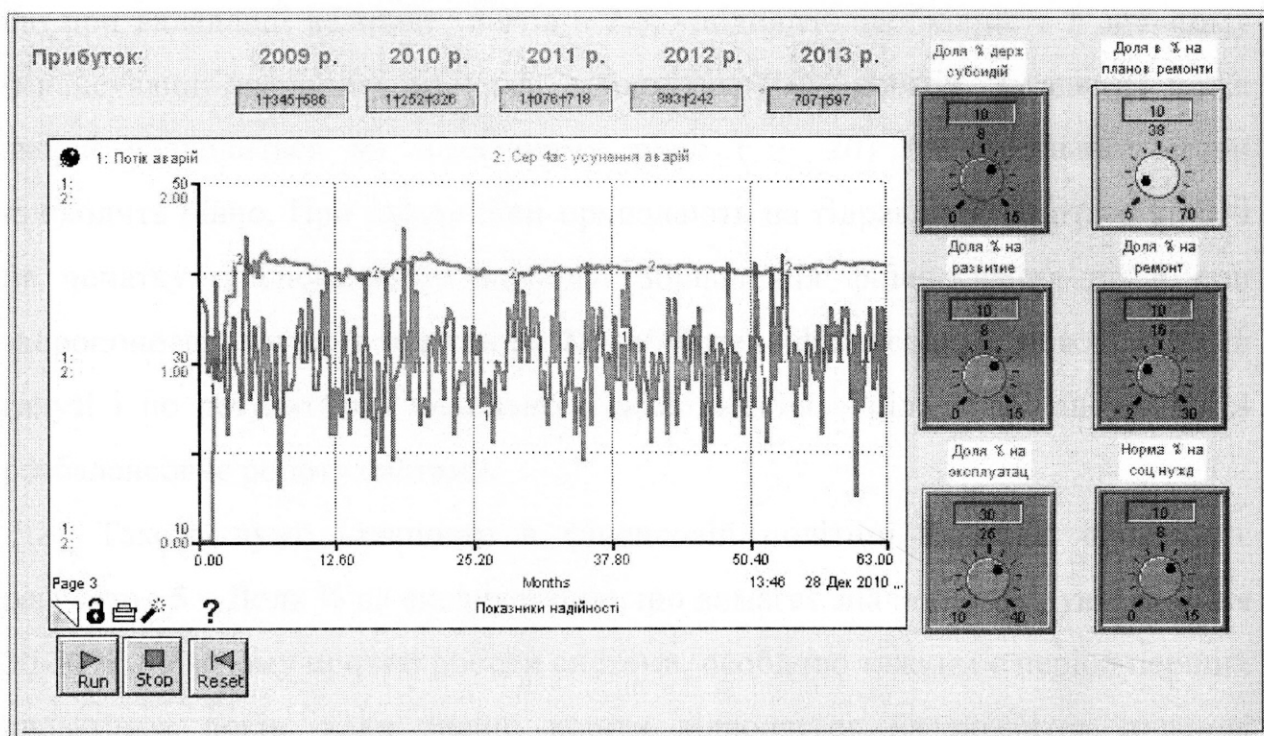

Рис. 3.14. Приклад моделювання оптимальних підходів в роботі, що допомагає проводити ефективну фінансову політику в галузі

Розгляд двох інших регуляторів є сенс проводити разом. **2** – Доля % на плановий ремонт і **3** – Доля % на розвиток.

Для підвищення надійності роботи системи є необхідність вкладати кошти в планові ремонти на рівні 40% і на розвиток галузі в межах 8-10%, так як недостатнє фінансування цих статей робить роботу системи хаотичною з постійними піками потоку аварій в опалювальний період і в кінцевому випадку до втрати споживачів і банкрутства підприємства. Більше фінансування по цим статтям обмежене фінансовими можливостями галузями і згідно проведеного дослідження неефективно, так як відтягує кошти з інших статей розходів. Приріст задоволеності споживачів на другий,

третій рік різко спадає і при цьому погіршуються фінансові показники роботи підприємства, тому через 2-3 роки є сенс перегляду фінансової політики в системі, в бік підвищення обсягів фінансування на експлуатацію і розвиток сфери послуг.

Розгляд впливу на систему регулятора 4 – Доля % на ремонт, показав що при вкладанні великих коштів в 2,3, - відпадає необхідність в значному фінансуванні аварійних ремонтів – достатньо 10% коштів. Загальний потік аварій знаходиться на незначному рівні (~ 20) опалювальний сезон проходить рівно. При цьому піки припадають на гідравлічні іспити в кінці і на початку опалювального періоду. Збільшення фінансування по 4 при запропонованому нами підході по 2,3, обмежено фінансовими можливостями галузі і по результатам модельного дослідження – більше фінансування 4 розбалансовує роботу системи.

Також, дуже важливим в фінансовій політиці і роботі системи є регулятор 5 – Доля % на експлуатацію, що вимагає значних асигнувань – біля 30-34%, на всьому протязі роботи системи, особливо тяжким є період перших двох-трьох років, коли значні кошти відводяться на розвиток, планові ремонти і реконструкцію. Ситуація ще ускладнена великою вартістю енергоносіїв і в кінцевому випадку собівартості продукції та послуг. Але, при дотриманні запропонованої нами моделі, через 2-3 роки, при переході на дешевші види енергоносіїв, виключенні з роботи системи малоефективних ланок, удосконаленню системи розвитку; фінансування на експлуатацію в тих же обсягах, даватиме галузі значно більші прибутки, при стабільній а то й зростаючій задоволеності споживачів.

Досліджуючи вплив регулятора 6 – Норми % на соціальні потреби, дійшли до висновку, що оптимальним є показник 10%, що підтримує на високому рівні задоволення працівників. І у підприємства є резерви на заохочення для запобігання спаду.

На нашу думку, запропонована модель, дозволить в кожному окремому регіоні глибше, точніше і швидше з'ясувати місцеві особливості

господарювання в теплоенергетичній сфері і знайти оптимальні напрямки вирішення і технології реалізації більш ефективної роботи теплоенергетичної галузі і систем тепlopостачання.

До основних переваг зазначеного методу тепlopостачання можна віднести:

- по-перше - складання видаткової частини бюджетів не за статтями, а використовуючи методологічно обґрунтований комплекс заходів щодо досягнення конкретної мети;

- по-друге - чітке визначення термінів, виконавців необхідних ресурсів та результатів;

- по-третє - конкретизація поставленої мети, ресурсів та термінів її виконання. Зокрема, для об'єктів тепlopостачання однією з цільових програм може бути «Програма ресурсо- та енергозбереження»;

- по-четверте - дозволяє поєднувати, як вирішення соціальних проблем на рівні місцевого і державного бюджетів, так і соціально-економічний розвиток території. Тобто сприяє вирішенню не тільки поточних проблем, фінансування яких складає, як правило, біля 80% видатків бюджетів, але й планувати й інвестувати кошти в стратегічні завдання розвитку території завдяки чіткому розмежуванню джерел фінансування програм (якщо бюджетні джерела фінансування, то за рівнями бюджетів - державний, регіональний та ін.) також шляхом залучення додаткових позабюджетних коштів та формування бюджету розвитку.

3.3. Проект програми стабілізації діяльності теплоенергетичного господарства Одеської області

Виходячи з аналізу стану і тенденцій економічних процесів у підгалузі, на базі виділених факторів впливу і основних керівних принципів реформування і розвитку теплоенергетичного господарства регіону, нами сформульовані концептуальні засади державного регулювання процесу виведення з кризи і сталого розвитку регіональної системи теплопостачання, які полягають у наступному:

- створення фінансових, правових, організаційно-управлінських, суспільно-політичних передумов переведення процесу реформування і розвитку теплоенергетичного господарства регіону на принципи орієнтованості на споживача із забезпеченням балансу інтересів споживача і виробника на основі оптимізації тепловикористання;

- організація, координація, фінансове і кадрове забезпечення системи наукових досліджень з метою наукового обґрунтування основних понять у сфері соціальних нормативів у сфері теплопостачання і створення методичного забезпечення їх кількісного і якісного визначення, встановлення мінімального рівня, виявлення надлишків;

- створення оптимальної структури і механізму реалізації аналітичних, науково-дослідних, прогнозних досліджень і розрахунків з використанням високої якості інформаційного забезпечення з метою визначення тенденцій і орієнтовних показників коротко- і довгострокового розвитку територій як інформаційно-прогнозного обґрунтування системи стандартів соціальних нормативів надання послуг населенню з теплопостачання;

- стимулювання і координація створення системи інформаційного забезпечення прийняття рішень у сфері регіонального і державного управління територіальним розвитком на основі комплексу інформаційних компонент загальносистемної задачі регулювання територіальної

відсотком державних субсидій. Тарифи й частка державних субсидій визначаються місцевими умовами.

П'ять вихідних Потоків імітують різного роду витрати підприємства, пов'язані з його діяльністю. Інтенсивністю чотирьох вихідних Потоків блоку управляє Вирішальний елемент «Фінансова політика», внутрішня структура, якого показана на рис. 3.8. Раціональний розподіл фінансових потоків є предметом визначення на основі випробування моделі і відповідні регулятори виведені на інтерфейс.

Потік «Витрати на ремонт» імітує витрати підприємства, спрямовані на підтримку працездатності системи тепlopостачання. При цьому формується дві важливі величини, використовувані в інших блоках, описаних вище. Ці величини представлені Конверторами «Витрати на плановий ремонт» і «Витрати на аварійний ремонт». Процентне співвідношення цих величин регулюється через інтерфейс моделі і є предметом пошуку раціонального значення в процесі дослідження.

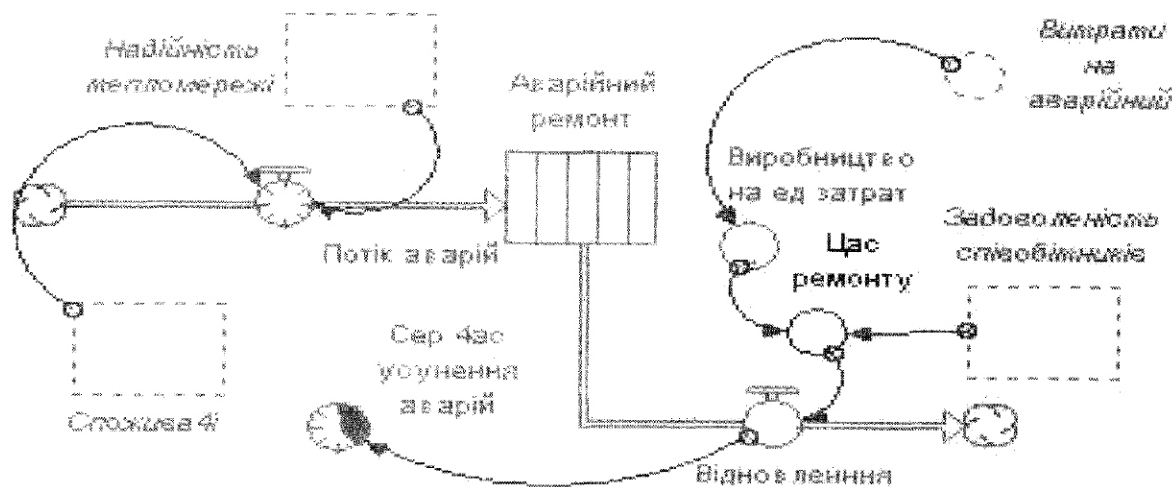

Рис. 3.8. Фрагмент блоку аналізу фінансових потоків з розкритою внутрішньою структурно-логічною діаграмою Вирішального елемента «Політика витрат»

диференціації соціально-економічного розвитку України; механізмів і об'єктів державної регіональної політики за основними напрямками; територіальних аспектів розвитку галузевих комплексів; специфічних умов, механізмів і інструментів територіального регулювання і вирішення специфічних задач розвитку регіонів певного типу з метою інформаційного забезпечення процесу законодавчого встановлення, коригування і зміни кількісних показників соціальних нормативів у сфері теплокористування;

- організація, міжвідомча координація робіт з розробки довгострокових прогнозних схем соціального і економічного розвитку регіонів з метою обґрунтування міжрегіональних відмінностей у рівнях нормативних вимог надання населенню послуг з тепlopостачання на основі ймовірних варіантів регіонального розвитку залежно від тенденцій протікання регіональних ендo- та екзогенних процесів; можливих змін міжбюджетних відносин; варіантів організаційної структури реалізації державної регіональної політики; результатів моніторингу ефективності державної та регіональної систем управління територіальним розвитком;

- розробка концептуальних засад, довгострокових цілей держави у сфері соціальної політики та основних напрямів науково-технічного і соціально-економічного розвитку країни з метою визначення шляхів і ефективних способів поступового зближення рівнів якості життя населення на території усієї держави і гармонізації національних і європейських стандартів соціальних нормативів, у тому числі, рівня надання послуг тепlopостачання;

- організація наукового обґрунтування і формування принципів соціального захисту у сфері теплокористування малозабезпечених верств населення з визначенням розмірів, форм, методів і механізму відшкодування витрат на отримання послуг тепlopостачання;

- законодавче закріплення понять, переліку соціальних нормативів, загальних принципів їх визначення, меж застосування, організаційних основ впровадження, методів, форм і частки бюджетного забезпечення соціальних

потреб у сфері теплопостачання, механізму внесення змін до нормативно-законодавчих актів з приводу теплокористування;

– зміна функцій і задач органів державної і регіональної виконавчої влади з метою ефективної організації, міжвідомчої координації і управління процесом реформування і виведення з кризи теплоенергетичного господарства регіону як складової соціально-економічного розвитку території на засадах поєднання планового керівництва з ринковим регулюванням, виходячи з пріоритетних цілей і напрямів розвитку регіону, пріоритетних задач соціально-економічного розвитку першочергових регіональних потреб і принципу збереження соціально-економічних інтересів підприємств теплоенергетичного господарства;

– ініціація і всебічна підтримка процесу комерціалізації підгалузі, створення умов для розвитку підприємств усіх форм власності у сфері теплопостачання;

– поєднання заходів щодо стимулювання комерційної ініціативи у підгалузі із заходами протекціоніського і захисного характеру, спрямованими на запобігання безконтрольному використанню водних ресурсів регіону, погіршенню якості і немотивованому зростанню цін на послуги теплопостачання, застосуванню застарілих технологій, зниженню ефективності функціонування теплоенергетичного господарства регіону;

– широке застосування значного арсеналу державних методів регулювання управління, економічних, правових, адміністративних, фінансових, інституціональних важелів державного впливу на розвиток процесу реформування і стабілізації стану системи теплопостачання регіону;

створення дійової системи моніторингу стану екологічної рівноваги у регіоні, санітарно-гігієнічного та епідеміологічного стану у населених пунктах, зміни умов формування поверхневого стоку і гідрологічного режиму річок, відновлення водно-ресурсного потенціалу регіону; формування механізму і комплексу заходів щодо запобігання зростанню антропогенного тиску на оточуюче природне середовище, забезпечення

екологічно безпечних умов життєдіяльності населення і господарювання на території; закріплення і поглиблення принципу формування державної політики енерго та водо збереження;

– стимулювання утворення і міжвідомча координація функціонування оптимальної мережі і структури науково-дослідних, технологічних, проектних, конструкторських організацій державного, регіонального і галузевого підпорядкування з метою організації і впровадження у практику ланцюгової форми інноваційного процесу у підгалузі за принципом «наука - техніка - технологія - виробництво – споживання» з метою техніко-технологічного оновлення підгалузі, забезпечення створення, випуску і регламентованого обслуговування продукту; стимулювання і всебічна підтримка створення банку нових технологій теплокористування, новітніх наукових розробок і технологій у сфері економіки і управління підгалуззю, удосконалення методики відбору критично важливих для розвитку підгалузі технологій;

– формування принципів і ефективного механізму узгодження інституціональної структури теплоенергетичного господарства з його регіональними особливостями, станом, цілями, перспективами розвитку на основі прискорення процесу впровадження господарського і комерційного управління, управлінських інформаційних систем;

– проведення політики відкритості і прозорості процесу реформування теплоенергетичного господарства з метою уникнення надмірної політизації проблемних питань; залучення професійних об'єднань, організацій приватного сектору, організацій розвитку, засобів масової інформації до процесу організації підтримки з боку громадськості програми стабілізації економічного стану підгалузі;

– підготовка і затвердження Національної програми надзвичайних заходів, спрямованих на поповнення розриву між потребами та наявними фінансовими ресурсами підгалузі на основі комбінування тарифних надходжень від населення, інших груп споживачів, фінансування з

державного бюджету, позик ЄБРР та Світового банку, різних груп інвесторів.

Подальший логічний розвиток запропонованих нами принципових засад державного регулювання процесу реформування, стабілізації і розвитку теплоенергетичного господарства мають отримати при створенні концепцій регіональних програм розвитку теплоенергетичного господарства. Така концепція має утворювати фундамент для розробки моделей, планів, програм розвитку підгалузі окремого регіону згідно із специфікою територіальних умов. Однак можуть бути сформульовані загальні положення і основні завдання, які повинні знайти своє відображення у певній концепції програми реформування теплоенергетичного господарства конкретного регіону з тим, щоб закласти основи процесу створення стратегії і власне самої програми як планового і прогностичного документу функціонування підгалузі. До таких положень нами віднесено наступні.

Концепція програми реформування і розвитку теплоенергетичного господарства повинна бути спрямована на максимальну реалізацію можливості глибоких якісних змін у технічному та економічному стані підприємств теплоенергетичного господарства регіону на основі застосування сучасних ринкових механізмів і систем, які дозволять забезпечити постійний розвиток підприємств підгалузі.

Концепція має закласти основні принципи обґрунтування, вибору і реалізації стратегії реформування підгалузі з метою визначення головної цілі і основної ідеї стратегії реформування.

Постановка цілей і задач мають бути орієнтовані не на поточний результат, а на виконання довгострокового комплексу заходів, результати діяльності яких нарощуються у процесі розвитку.

Визначення умов і етапів реалізації програми розвитку концептуально мають бути сфокусовані на формулювання умов і загальних принципів досягнення встановлених цілей. Документи, підготовлені на стадії розробки концепції, повинні забезпечити єдність розуміння цілей, задач і обсягів виконуваних реформ з метою узгодження і ефективної координації дій усіх

учасників програми. Регіональна концепція розвитку повинна передбачати схему реалізації програми, засновану на максимальному використанні наявного потенціалу підприємств.

Для фінансового забезпечення підготовки і реалізації програми реформування і розвитку теплоенергетичного господарства регіону концептуально мають бути визначені різні механізми, у тому числі, щодо реалізації внутрішнього потенціалу підприємств і залучення зовнішнього фінансування. Таким чином, концепція програми реформування і розвитку системи тепlopостачання певного регіону представляє собою відправний документ, необхідний для безпосередньої підготовки стратегічних розробок і самої програми та планування її ресурсів. Виходячи з викладеного, сформулюємо загальні положення концепції програми реформування і розвитку теплоенергетичного господарства Одеської області.

Програма реформування і розвитку теплоенергетичного господарства області представляє собою системний комплекс заходів щодо радикального організаційного, технічного і технологічного оновлення галузевих підприємств регіону. Вона спрямована на стабілізацію, а у подальшому - на глибоку якісну зміну і розвиток підприємств на основі реорганізації їх бізнес-процесів і переведу у якісно новий стан з тим, щоб перетворити теплоенергетичне господарство області у комплекс сучасних підприємств, організаційно і технологічно адаптованих до успішної роботи в умовах ринкової економіки і здатних ефективно вирішувати поставлені перед ними завдання.

Виходячи з розроблених концептуальних принципів стратегії реформування і розвитку теплоенергетичної галузі Одеської області, означених основних вимог до процесу розробки комплексної програми, умов її підготовки і здійснення, система формування і реалізації проектів за основними напрямками і складниками програми стратегічно визначена наступним чином (табл.3.1.).

Таблиця 3.1.

Комплекс проектів за стратегічними напрямками реформування
теплоенергетичної галузі регіону

Комплекс проектів	Проекти
1. «Реформування функціональних і організаційних систем»	Реформування організаційної структури
	Підготовка і реалізація інституціональних перетворень: правових і організаційних
	Розробка інвестиційних проектів програми реформування і розвитку системи
	Створення системи енергоменеджменту
	Створення системи бюджетування
	Створення системи економічного аналізу і контролю
	Трансформація системи менеджменту персоналу
	Трансформація системи фінансового менеджменту
	Створення системи бізнес-планування інвестиційних проектів
	Розробка проекту ефективного збуту послуг
	Трансформація системи виробничого менеджменту
	Розробка системи управління якістю
	Організація системи взаємин із споживачами
2. «Створення інформаційної автоматизованої системи управління»	Створення інформаційної автоматизованої системи управління
	Підтримка інформаційних систем підприємства
3. «Організація фінансування інвестиційних проектів»	Організація фінансування проектів реформування і розвитку системи тепlopостачання
	Створення системи менеджменту програми реформування і розвитку
	Підготовка і фінансування інвестиційних проектів технічного і технологічного переозброєння
4. «Консалтингова підтримка підготовки і впровадження проектів»	Підтримка сучасного рівня організаційних систем
	Створення системи супроводження господарських операцій

1. Комплекс проектів «Реформування функціональних і організаційних систем». Задача комплексу - підготовка і створення на підприємствах теплоенергетичної галузі області сучасних організаційних систем (стратегічного, виробничого і фінансового менеджменту, управління персоналом, енергоменеджменту, маркетингу), організаційно і технологічно

адаптованих до успішної роботи в умовах ринку і орієнтованих на розвиток підприємств, впровадження сучасної системи планування і контролю господарської діяльності, яка шляхом визначення економічних цілей і організації ефективного контролю за їх досягненням забезпечить початковий імпульс розвитку усієї системи. Цей імпульс полягає у зміні менталітету менеджменту на підприємствах, зміні підходів до управління, у переході від інтуїтивної до сучасної упорядкованої управлінської технології, орієнтованої на досягнення комплексної системи цілей. Заходи щодо підготовки підприємств до реформування мають включати формування сучасної економічної моделі підприємств, створення систем бюджетування і контролю економіки.

У результаті реалізації цих заходів має бути досягнута головна мета: формування внутрішнього середовища, сприятливого для здійснення заходів щодо подальшого розвитку. Виходячи з цього, комплекс має включати проекти, які дозволять виконати наступні завдання.

1.1. Реформування організаційної структури. Основна задача проекту - підготовка і формування сучасної структури управління, яка відповідає розробленим стратегічним цілям програми.

1.2. Підготовка і реалізація інституціональних перетворень: правових і організаційних. Основна задача проекту - пошук і впровадження механізмів реалізації намічених організаційних і правових проблем функціонування підприємств.

1.3. Розробка інвестиційних проектів програми реформування і розвитку системи. Завдання проекту - розробка переліку інвестиційних проектів, які утворюють цілісну програму технічного і технологічного реформування, розвитку (на рівні інвестиційних пропозицій, без розробки проектної документації) і переозброєння з попередньою оцінкою вартості, доцільності реалізації, показників економічної ефективності.

1.4. Створення системи енергоменеджменту. Завдання проекту - формування сучасної системи, яка управляє процедурами енергозбереження, зниження енерговитратності виробництва.

1.5. Створення системи бюджетування. Основна задача проекту - розробити і впровадити систему бюджетування з метою забезпечення ефективної підготовки, виконання і контролю виконання бюджетів різних рівнів. Проект має ґрунтуватися на розумінні того, що бюджетування відбиває сутність фінансового планування. Бюджет виступає і як сукупність планів, і як спосіб організації контролю їх виконання. У кількісній формі бюджет відбиває очікування менеджменту з приводу майбутніх доходів, фінансового стану підприємства, перспективних грошових потоків. Зведений бюджет (планування прибутку, доходів) представляє собою зведення усіх цілей і задач, які стоять перед підприємством і його структурними підрозділами. Тобто бюджет являє собою одночасно і спосіб закріплення цілей і задач, які охоплюють бажані рівні реалізації послуг, обсягів фінансування і адміністративних витрат. Таким чином, бюджет, з одного боку, виконує координуючу роль, об'єднуючи зусилля усіх підрозділів, з іншого боку - мотиваційну роль, допомагаючи об'єднати планові зусилля менеджерів для досягнення спільних цілей.

1.6. Створення системи економічного аналізу і контролю. Завдання проекту - створення на підприємствах системи діагностики, моніторингу і управлінського контролю (попереднього, поточного і заключного) фінансово-економічного стану підприємства.

1.7. Трансформація системи менеджменту персоналу. Основна задача проекту - формування на підприємстві сучасної системи, яка здійснює стратегічне і тактичне управління кадровими ресурсами, організацію підготовки і перепідготовки кадрів.

1.8. Трансформація системи фінансового менеджменту. Завдання проекту - формування сучасної системи стратегічного і тактичного управління фінансами, організація системи управління фінансами

підприємства таким чином, щоб у результаті роботи формувалися фінансові ресурси, достатні для реформування і розвитку, розроблялися і реалізовувалися варіанти пошуку нових джерел фінансування на грошових фінансових ринках, використовувалися нові фінансові інструменти, які дозволяють вирішувати ключові проблеми фінансів: платоспроможність, ліквідність, доходність, а також досягалося оптимальне співвідношення власних і запозичених джерел фінансування розвитку. Проект має базуватися на розумінні фінансового управління як сукупності концепцій, правил і методів розробки і прийняття фінансових і інвестиційних рішень, основні принципи якого відображаються у організаційних схемах управління фінансами, на основі чого розробляється розподілення посад і обов'язків, розвивається впровадження нових інструментів фінансового управління. Результатом впровадження спроектованої системи має стати механізм, який дозволить оперативно здійснювати пошук і залучення коштів, причому найбільш ефективним для підприємства способом.

1.9. Створення системи бізнес-планування інвестиційних проектів.

Задачі проекту - створення системи, яка формує комплекс бізнес-планів діяльності підприємств, розробка і впровадження системи бізнес-планування, організації системи розробки бізнес-планів і контролю їх виконання.

Методологічним підходом до розуміння процесів розвитку є розуміння потреб клієнтів. Домінуючого характеру має набути формування нових функцій, які відповідають ринковим потребам, відмінним від існуючих.

1.10. Розробка проекту ефективного збуту послуг.

Завдання проекту - дослідження ринку, формування системи управління тарифною політикою і програмою ефективної реалізації послуг, створення ефективної аналітичної служби, спроможної оцінювати попит, ємність ринку, надавати рекомендації щодо формування ціни послуг, виявляти слабкі і сильні сторони діяльності із збуту послуг, формулювати певні вимоги до підвищення.

1.11. Трансформація системи виробничого менеджменту.

Завдання проекту - формування системи оперативного управління виробництвом, яка

дозволяє усувати загрозу небажаних відхилень від очікуваного стану, з розрахунку на який приймаються рішення у теперішньому, розробка і впровадження системи дій, яка дозволяє управляти системою в оперативному режимі, підтримувати розумний баланс ризиків і вигоди від здійснення проектів.

Останнє потребує створення ефективної системи управління ризиками, оскільки підприємства підгалузі взаємодіють з виробниками, споживачами, транспортними організаціями, фінансовими інститутами, торговельними і промисловими структурами, які мають власні економічні задачі, інтереси і стратегії. Відповідно ними створюються і власні моделі тими видами ризиків, які найбільше їх стосуються, при цьому як вибір варіантів управління, так і засоби управління ризиками є досить чисельними. Технологія управління ризиками - основа будь-якої моделі - містить такі елементи:

- встановлення ризиків (виявлення джерел і типів ризиків);
- оцінка (вимірювання) ризиків, аналіз факторів і умов, які впливають на ризики;
- розміри можливих втрат, а також граничні рівні ризиків;
- вибір способів і визначення засобів зменшення ризиків;
- диверсифікація ризиків;
- контроль над ризиками, їх порівняння, дозвіл, корегування;
- покриття втрат і ліквідація інших наслідків; накопичення і обробка інформації про ризики, розробка рекомендацій для врахування отриманого досвіду.

Результатом виконання проекту, таким чином, має стати можливість ефективного управління виробництвом, прогнозування ризиків, успішного їх подолання, що, відповідно, надасть додаткових можливостей для збільшення прибутку підприємств підгалузі.

1.12. Розробка системи управління якістю. Завдання проекту - розробка і впровадження системи управління якістю як однієї з основних складових загальної системи управління, яка повинна забезпечити надання

послуг високої якості як гаранта забезпечення стійкої і ефективної роботи підгалузі. Система якості представляє собою сукупність структур, які виконують функції управління і забезпечення якості послуг встановленими методами. У процесі розробки і впровадження системи управління якістю визначається, які саме структури слід включити до системи управління якістю і які функції вони повинні виконувати, щоб забезпечити належну якість послуг; розробляються і впроваджуються усі необхідні нормативні документи для виконання цих функцій, мережа процесів і взаємозв'язків між ними, а також порядок управління ними, порядок проведення необхідних перевірок системи.

У ході впровадження системи управління якістю виконується навчальна підготовка керівного складу, професійна підготовка осіб, що забезпечують функціонування системи управління якістю. Результатом виконання проекту має стати чітке визначення зв'язків між процесами, обов'язків і повноважень фахівців, пов'язаних з виконанням кожного процесу, розподілення зон відповідальності і закріплення відповідальних осіб за виконанням кожного процесу. При цьому процеси мають бути чітко скоординованими, а зв'язки між ними – однозначно визначеними.

1.13. Організація системи взаємин із споживачами. Завдання проекту - підвищення інформованості населення про діяльність комунальних підприємств, зміна негативного іміджу підприємств теплопостачання, а також системи в цілому у свідомості споживачів. Зміна психології людей та їх ставлення до підгалузі потребують послідовної реалізації комплексу заходів, спільних зусиль усіх зацікавлених сторін. Засоби масової інформації визнаються найпотужнішим ресурсом у проведенні інформаційної кампанії за даних умов. Інформаційна кампанія у обов'язковому порядку має висвітлювати такі основні питання:

- саму програму реформування;
- цілі програми;
- діяльність щодо здійснення програми і досягнуті на певний момент

часу результати;

- вплив на споживачів.

У межах реалізації проекту є необхідним створення спеціальних підрозділів по зв'язку з громадськістю, які будуть розробляти і здійснювати довготермінові і короткострокові інформаційні кампанії щодо висвітлення тих чи інших аспектів реалізації програми. Підставою для включення проекту організації взаємин із споживачами до складу програми є визнання того, що цей аспект у найближчому майбутньому буде виступати ключовим фактором успішної діяльності теплоенергетичної галузі.

Загальним очікуваним результатом від підготовки і реалізації проектів комплексу «Реформування функціональних і організаційних систем» є реформування організаційної структури, створення комплексу сучасних організаційних систем, адаптованих до успішної роботи в умовах ринку і орієнтованих на розвиток.

2. Комплекс проектів «Створення інформаційної автоматизованої системи управління». Основною метою комплексу має стати впровадження нових інформаційних технологій і створення відповідного інформаційного середовища для забезпечення прийняття належних управлінських рішень.

2.1. Створення інформаційної автоматизованої системи управління. Завдання проекту - впровадження сучасних інформаційних технологій і систем, адаптованих до специфіки підприємств теплоенергетичного господарства, проектування, наладка і впровадження інформаційної системи управління підприємством. Під час розробки проекту мають бути вирішені ключові питання щодо отримання, накопичення і використання інформації:

- перелік часткових і загальних процесів управління, які підлягають автоматизації; їх взаємозалежність і взаємозв'язок;
- концептуальні засади створення інформаційної автоматизованої системи управління підприємствами теплоенергетики;
- концептуальні засади управління самою системою;

- критерії оцінювання і нормативні кількісні характеристики ефективного функціонування системи і її використання;
- життєвий цикл системи.

При цьому мають бути враховані вплив системи на організаційну структуру, інтеграцію усієї організації, розвиток підприємства у цілому.

Проект передбачає створення комплексу заходів технічного, програмного, нормативно-методичного і законодавчого забезпечення програмного елементу.

2.2. Підтримка інформаційних систем підприємства. Завдання проекту - оновлення на підприємстві інформаційних систем відповідно до стратегії розвитку і зміни вимог до інформаційних потоків у підгалузі.

Очікуваний результат від впровадження проектів комплексу «Створення інформаційної автоматизованої системи управління» - впровадження нових інформаційних технологій і створення на підприємстві інформаційного середовища, яке забезпечує підготовку інформації для прийняття управлінських рішень, що відповідає темпам прийняття цих рішень.

3. Комплекс проектів «Організація фінансування інвестиційних проектів». Завдання комплексу - організація внутрішнього і зовнішнього стратегічного фінансування інвестиційних проектів реформування і розвитку. На цьому етапі ефект від виконання попередніх напрямів реформування зростає багаторазово.

3.1. Організація фінансування проектів реформування і розвитку системи теплопостачання. Завдання проекту - розробка плану заходів щодо фінансування програми реформування і розвитку теплоенергетики регіону і організація залучення зовнішніх ресурсів для її фінансування; обґрунтування вибору і реалізація найбільш ефективного набору фінансових інструментів для реалізації проектів.

3.2. Створення системи менеджменту програми реформування і розвитку. Завдання проекту - створення системи і механізму управління

реалізацією програми реформування і розвитку теплоенергетики регіону.

3.3. Підготовка і фінансування інвестиційних проектів технічного і технологічного переозброєння. Завдання проекту - організація підготовки, моніторингу і контролю виконання інвестиційних проектів, а також підтримка підприємств у процесі виконання проектів.

Очікуваний результат від підготовки і реалізації проектів комплексу «Організація фінансування інвестиційних проектів» - ініціація і реалізація стратегічного фінансування програми реформування теплоенергетики регіону і завершення підготовки комплексу інвестиційних проектів до практичної реалізації.

4. Комплекс проектів «Консалтингова підтримка підготовки і впровадження проектів». Основною метою комплексу є підтримування внутрішнього середовища реформованої підгалузі на рівні, який відповідає змінам вимог зовнішнього середовища. Проекти цього напрямку реалізуються регулярно і забезпечують постійну готовність системи протистояти поточним змінам зовнішнього середовища. Паралельно здійснюються кроки щодо подальшого удосконалення системи. У межах цього напрямку виконуються проекти щодо створення підсистем політичного, фінансово-економічного, інвестиційного, юридичного, законодавчого супроводження функціонування підгалузі.

4.1. Підтримка сучасного рівня організаційних систем. Завдання проекту - регулярна технічна модернізація і удосконалення організаційних систем підприємств теплоенергетики.

4.2. Створення системи супроводження господарських операцій. Завдання проекту - створення системи фінансово-економічного, юридичного, технологічного супроводження господарських операцій, заснованих на комерційному фінансуванні.

Очікуваний результат від підготовки і впровадження комплексу проектів консалтингової підтримки - спроможність до адекватної реакції на поточні зміни зовнішнього середовища з боку підприємств теплоенергетики

на протязі усього періоду реформування, яка забезпечує підтримування певного рівня життєздатності підприємства.

Виконання комплексу проектів чотирьох напрямів практично забезпечує реформування підприємств теплоенергетичної галузі Одеської області і перетворення на систему, яка організаційно і технологічно адаптована до успішної роботи у ринкових умовах.

Черговість виконання наведених проектів, які складають програму реформування і поліпшення теплопостачання населених пунктів Одеської області на найближчий період з перспективою до 2020 року, може змінюватись залежно від ступеня підготовки підприємств і проектів, ступеня впровадження проектів, наявності ресурсів, впливу зовнішніх факторів тощо.

Запропонована стратегія представляє собою модель інституціонально-організаційних перетворень регіональної системи теплопостачання, адаптовану до умов конкретного регіону - Одеської області. Виходячи з актуальності проблеми стабілізації і розвитку теплоенергетичного господарства регіонів і країни в цілому, соціальних та екологічних наслідків реалізації моделі найбільш доцільним шляхом визначення її адекватності і можливості використання результатів для регіонів з іншими місцевими умовами є проведення локального експерименту у масштабі 1:1 у межах одного регіону.

Виходячи з цього на державному рівні має бути прийнятий нормативно-законодавчий акт, який закріплює проведення експерименту з реформування теплоенергетичного господарства Одеської області, спрямованого на реалізацію державної політики щодо забезпечення якісних послуг з теплопостачання, створення правових і організаційних умов для фінансового оздоровлення галузі, а також належної експлуатації і обслуговування систем теплопостачання, надаючи програмі реформування підгалузі статусу державної програми. Концептуальні засади відповідного акту можуть бути визначені наступним чином.

Організація контролю за виконанням державної програми здійснюється координаційно-наглядовою радою за участю центрального органу виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства. Координаційно-наглядова рада щорічно звітує перед Кабінетом Міністрів України про хід виконання завдань програми. КМУ щорічно інформує Верховну Раду України про результати виконання програми за поданням координаційно-наглядової ради вносить пропозиції щодо коригування її завдань.

Контроль за використанням коштів, спрямованих на забезпечення виконання заходів державної програми, має здійснюватися відповідно до бюджетного законодавства.

Окремим пунктом мають бути викладені очікувані від виконання програми результати:

- підвищення рівня та якості послуг з теплопостачання, що надаються населенню;
- зниження питомих витрат матеріальних та енергетичних ресурсів.
- стабілізація економічного становища підприємств теплоенергетичного господарства;
- підвищення технічної надійності та екологічної безпеки;
- освоєння капіталовкладень, забезпечення підприємств теплоенергетичного господарства нормативною документацією, новітніми досягненнями у сфері технологій теплопостачання.

Стратегічне планування у сфері теплозабезпечення України тісно пов'язане з плануванням регіонального розвитку. В сучасних умовах, коли головною метою і рушійною силою соціально-економічного розвитку стає людина, вирішальну роль у визначенні цілей та прогнозуванні регіонального розвитку відіграють роботи з планування територій, оскільки вони (на відміну від галузевих прогнозів) безпосередньо спрямовані на потреби людини. На основі довгострокових планів регіонального розвитку здійснюється планування використання і забудови територій, що знаходить

відображення в розробці схем територіального планування. Метою такого планування є підтримка і подальше підвищення рівня життя населення на даній території. Схема територіального планування - основний вид містобудівної документації стосовно планування розвитку території. До складу схеми територіального планування муніципального утворення має входити:

- сама схема територіального планування муніципального утворення;
- схеми територіального планування районів, що входять до складу муніципального утворення;
- генеральні плани населених пунктів, що входять до складу муніципального утворення.

Вимоги до розвитку системи комунальної теплоенергетики, її ресурсо- та енергоємності мають стати обов'язковою частиною регіональних та муніципальних планів соціально-економічного розвитку регіону чи муніципального утворення, у тому числі регіональних енергетичних планів.

Відповідно до Закону України від 02.06.2005 № 2633-ІУ «Про теплопостачання» [43], одним з головних принципів державної політики та напрямів розвитку систем теплозабезпечення є планування теплопостачання, розроблення та реалізація схем теплопостачання міст та інших населених пунктів України, строк дії яких має бути не менше 5-7 років на основі оптимального поєднання централізованих та децентралізованих систем теплопостачання.

Згідно діючого законодавства, з урахуванням схем теплопостачання мають розроблятися проекти регіональних програм модернізації систем теплопостачання на період не менше 5 років. Порядок їх розроблення затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 02.04.2009 №401 [120]. Головними цілями розроблення та реалізації регіональних програм модернізації систем теплопостачання є:

1) Суттєве зменшення обсягів споживання природного газу та заміщення його альтернативними видами палива, зниження енергоемності виробництва, впровадження енергоефективних технологій та обладнання.

2) Запровадження використання місцевих видів палива (торфу, деревини, відходів рослинного походження тощо, нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини, відновлюваних джерел енергії (енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів) і вторинних енергетичних ресурсів (доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів), введення нових виробничих потужностей.

3) Підвищення ефективності і надійності функціонування комунальної енергетики шляхом модернізації існуючого теплогенеруючого обладнання.

4) Впровадження сучасних енергозберігаючих технологій, приладів обліку теплової енергії, індивідуальних теплових пунктів.

5) Зменшення обсягу шкідливих викидів і парникових газів у атмосферу та зниження екологічного навантаження на навколишнє природне середовище.

Регіональна програма включає план заходів щодо її виконання та супроводжується техніко-економічним обґрунтуванням щодо кожного заходу. Строк дії регіональної програми, як правило, не повинен перевищувати п'ять років.

Виходячи з вищезазначеного, завданням удосконалення системи стратегічного планування в рамках реалізації Національної стратегії є:

- Створення системи стратегічного планування у сфері теплозабезпечення як складової цілісної системи територіального та енергетичного планування.

- Впровадження системи енергетичного планування на національному, регіональному та місцевому рівнях, що включають моніторинг, економічно

обґрунтовані інвестиційні плани щодо підвищення енергоефективності та зменшення споживання палива та зниження викидів.

- Формування щорічних і довгострокових паливно-енергетичних балансів з включенням до них місцевих видів палива, вторинних енергетичних ресурсів, відновлювальних джерел енергії.

- Використання енергетичних балансів для підвищенню ефективності аналізу стану комунальної інфраструктури та планування розвитку системи теплозабезпечення на національному, регіональному та місцевому рівнях.

- Забезпечення єдиного підходу до розроблення схем теплопостачання, розроблення регіональних програм модернізації комунальної енергетики, що дозволять значно поліпшити керованість процесів територіального розвитку.

- Розроблення перспективних схем теплопостачання населених пунктів на основі регіональних схем територіального планування та генеральних планів населених пунктів.

- Створенням електронної карти топології теплових мереж та основі проведення паспортизації мереж та обладнання.

- Впровадження вимог щодо енергетичної паспортизації житлових, офісних та громадських будівель.

Основою забезпечення ефективності державного регулювання у сфері теплозабезпечення є створення єдиної системи регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на ринку теплопостачання та забезпечення реальної незалежності (організаційної, професійної, фінансової) такого національного регулятора.

Згідно Концепції розвитку системи державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на ринку комунальних послуг, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.07.2008 № 932-р [147], до основних проблем в регулюванні діяльності суб'єктів природних монополій слід віднести те, що на сьогодні існує конфлікт інтересів в сфері повноважень місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладено як функції з управління майном у житлово-комунальному

господарстві, так і функції з регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. Посадження таких функцій не дає змоги збалансувати інтереси споживачів та суб'єктів природних монополій.

Розвиток системи державного регулювання на ринку комунальних послуг в цілому та діяльність органу регулювання у цій сфері повинні відповідати таким міжнародно-визнаним принципам:

- цілісність - із створенням єдиної системи органів, на які покладаються повноваження з регулювання діяльності суб'єктів господарювання природних монополій, функції яких чітко координуються;

- ефективність - з досягненням максимально можливих позитивних результатів як для держави, так і споживачів послуг мінімальним витрачанням ресурсів;

- адекватність - із забезпеченням відповідності форм та методів державного регулювання господарських відносин ринковим вимогам та потребі у розв'язанні проблем сфери комунальних послуг;

- незалежність - із створенням умов для фінансової та економічної незалежності регуляторного органу в процесі прийняття рішень;

- відповідальність - з визначенням процедури звітування та оскарження рішень регуляторного органу, межі відповідальності за прийняті рішення;

- прозорість - з одержанням відповідної інформації про перелік, вартість, норми споживання, порядок надання комунальних послуг споживачами (їх об'єднаннями або уповноваженими особами) та доведення прийнятих рішень до відома всіх заінтересованих осіб;

- урахування громадської думки - з проведенням у формі відкритих слухань засідань регуляторного органу з питань прийняття рішень щодо встановлення тарифів, у яких можуть брати участь представники суб'єктів природних монополій, а також суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на суміжних ринках, об'єднань споживачів і громадськості, обов'язковим розглядом ініціатив, зауважень і пропозицій, внесених в

установленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями;

- передбачуваність - із забезпеченням послідовності дій регуляторного органу, відповідністю їх цілям державної політики, що дає змогу суб'єктам господарювання планувати свою діяльність.

З метою реалізації зазначеної вище Концепції розвитку системи державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на ринку комунальних послуг розроблено Закон України «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України».

Основними завданнями Національної комісії регулювання ринку комунальних послуг є:

- збалансування інтересів суб'єктів господарювання, споживачів їх товарів і послуг та держави;

- забезпечення прозорості та відкритості на ринках природних монополій та суміжних ринках;

- захист прав споживачів товарів і послуг щодо отримання цих товарів та послуг належної якості та в достатньому обсязі за економічно обґрунтованими цінами, а також стимулювання підвищення їх якості і задоволення попиту на них;

- формування і забезпечення прогнозованої цінової і тарифної політики на ринках, які перебувають у стані природної монополії та суміжних до них ринків, сприяння впровадженню стимулюючих методів регулювання цін;

- забезпечення самоокупності діяльності суб'єктів природних монополій та суміжних до них ринків;

- забезпечення рівних можливостей для доступу до товарів і послуг на ринках, які перебувають у стані природних монополій;

- обмеження впливу суб'єктів природних монополій на державну політику та сприяння конкуренції на ринках, суміжних до ринків, які перебувають у стані природних монополій з метою забезпечення ефективного функціонування відповідних галузей.

Створення національного регулятора дозволить відокремити функції регулювання, які мають здійснюватися органом державного регулювання, від функцій управління, за які має відповідати центральний орган виконавчої влади у сфері житлово-комунального господарства.

Основними завданнями вдосконалення державного регулювання у сфері теплопостачання є:

- створення умов, які сприятимуть розвитку ринкових відносин у конкурентних секторах житлово-комунального господарства;
- створення ефективної цілісної системи державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері житлово-комунального господарства, запровадження єдиного підходу до здійснення регулювання у цій сфері;
- створення системи органів, на які покладаються повноваження з регулювання діяльності суб'єктів господарювання, чітке розмежування їх функцій;
- створення умов для фінансової та економічної незалежності органу регулювання в процесі прийняття рішень, визначення меж відповідальності за прийнятті рішення;
- вдосконалення форм та методів державного регулювання діяльності у сфері теплопостачання
- розроблення системи регулювання тарифів, яка стимулюватиме суб'єктів природних монополій до зниження витрат на послуги теплопостачання та здійснення необхідних обсягів інвестицій за рахунок власних та залучених коштів, а також підвищення ефективності господарювання;
- визначення критеріїв, за якими можна було б здійснювати оцінку економічної обґрунтованості тарифів на послуги теплопостачання на етапі їх встановлення та застосування;
- поетапна ліквідація перехресного субсидіювання шляхом створення системи економічних (цінових) стимулів для ефективного енергоспоживання;

- запровадження окремого обліку доходів, витрат і фінансових результатів за кожним видом діяльності, що підлягає ліцензуванню;

Удосконалення *тарифної політики* має здійснюватися на таких засадах:

- прогнозованість та передбачуваність тарифів на послуги теплопостачання;
- поступовий перехід до економічно обґрунтованих тарифів з урахуванням в них інвестиційної складової, визначення чітких часових рамок такого переходу;
- забезпечення контролю за формуванням витратної частини тарифу;
- розвиток системи соціального захисту вразливих верств населення в умовах підвищення цін і тарифів.

Запропонована модель управління, адекватна умовам, що змінилися, враховує вплив на економічні процеси фактору нового економічного мислення, механізми використання нового інструментарію в проблемних ситуаціях.

Використання зазначених механізмів державного управління теплоенергетикою регіону дасть змогу:

- підвищити економічну та енергетичну ефективність і надійність функціонування комунальної теплоенергетики;
- зменшити ступінь ризику виникнення аварійних ситуацій у системах теплопостачання та на інженерних спорудах;
- забезпечити оптимальне співвідношення систем централізованого теплопостачання та автономного опалення з урахуванням перспектив соціально-економічного розвитку регіонів;
- створити умови для розвитку конкуренції в галузі комунальної теплоенергетики;
- підвищити якість надання послуг з централізованого опалення і постачання гарячої води;

- створити умови для функціонування підприємств комунальної теплоенергетики, які діють на принципах самоокупності;
- оснастити житловий фонд засобами обліку і регулювання споживання теплової енергії та поступово перейти на проведення розрахунків за спожиту теплову енергію на підставі фактичного обсягу її споживання;
- забезпечити ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів;
- знизити енергоємність виробництва теплової енергії, зменшити обсяг втрат енергоресурсів під час її транспортування та постачання;
- зменшити техногенний вплив систем теплопостачання на навколишнє природне середовище і підвищити рівень екологічної безпеки;
- сформувати енергетичний баланс;
- створити сприятливі умови для залучення інвестицій в галузь комунальної теплоенергетики.

Висновки до третього розділу

1. Доведено, що реформування теплоенергетичної галузі має виходити з особливого значення нарощування та закріплення нововведень у сфері ЖКГ, що, у свою чергу передбачає:

- два етапи нарощування реформаторських зусиль в галузі, змістовно пов'язаних з переходами від існуючої системи до нової, з визначальною роллю держави в якості посередника ринку комунальних послуг та поступового усунення її від цієї ролі з переданням регулюючих функцій на рівень попиту та пропозиції по послугах ЖКГ;
- організаційне закріплення регулюючої функції держави у першому випадку має ґрунтуватися на праві органів державного управління здійснювати контроль за тарифами встановленими органами місцевого самоврядування. При цьому, основний обсяг повноважень тут має бути зосереджений у органах державного фінансового контролю. Така діяльність в

цілому має бути спрямованою на формування середовища, сприятливого для розвитку ринкових відносин в секторі комунальних послуг. Перехід же до самих ринкових відносин у сфері ЖКГ становить другий та основний етап реформ, що закріплюється формуванням інститутів ринку, здатних здійснювати пропозицію та пред'являти попит на відповідні послуги.

2. Для забезпечення стабілізації діяльності теплоенергетичної галузі регіону обґрунтовано заходи правового, економічного та організаційного характеру. Їх загальне спрямування на створення ринкового середовища має сконцентрувати зусилля держави за наступними напрямками:

1) створення відповідної нормативно-правової бази, здатної забезпечувати право користувачів отримувати послуги необхідної якості;

2) створення загальних умов для беззбиткової діяльності підприємств ЖКГ, що, у свою чергу, передбачає запровадження з боку держави заходів з наведення порядку в методиці розрахунків вартості послуг ЖКГ та захисту прав підприємств галузі на отримання зароблених коштів;

3) реорганізація міністерства та усієї вертикалі влади в сфері ЖКГ в органи нагляду та контролю за станом забезпечення життєдіяльності регіону.

3. Доведено, що удосконалення державного управління сферою теплопостачання передбачає, в першу чергу, створення системи консалтингу, моніторингу, енергоаудиту та інспекції в сфері теплозабезпечення.

Система організації теплопостачання населення на рівні регіону володіє рядом особливостей, що ускладнює її дослідження емпіричним шляхом. Це приводить до необхідності використовувати, як основний метод дослідження, метод імітаційного моделювання.

4. Розроблено інформаційно-аналітичну модель теплопостачання в регіоні, яка дозволяє змоделювати за допомогою шести змінних регуляторів оптимальну діяльність теплоенергетичної галузі, і експлуатацію тепломереж. Система розглядається по Блоках, які охоплюють всю сферу діяльності галузі.

Використання запропонованої моделі як основи прийняття рішень щодо розвитку теплоенергетичної галузі регіонів передбачає низку заходів, а саме:

- розроблення нормативно-правової бази створення регуляторного органу з теплозабезпечення та виконання ним функцій регулювання тарифів, ліцензування та контролю діяльності підприємств теплопостачання, моніторингу використання енергоресурсів підприємствами галузі;

- формування законодавчої бази реалізації нової ефективної тарифної політики із забезпеченням прозорого, передбачуваного і економічно обґрунтованого режиму цінового регулювання;

- удосконалення законодавства, що забезпечує захист прав споживачів на послуги теплозабезпечення належної якості за економічно обґрунтованими тарифами та надає рівні можливості доступу до послуг, що надаються суб'єктами природних монополій.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило покладену в його основу гіпотезу, що запровадження в практику державного управління науково обґрунтованих концептуальних засад державного управління розвитком теплоенергетичної галузі забезпечить конкурентоспроможність цього багатofункціонального сектору економіки на регіональному рівні та забезпечить захист прав споживачів, розвиток конкурентних відносин на ринку теплової енергії.

Реалізовані мета і завдання дослідження та головні його результати дали змогу сформулювати висновки та рекомендації, які мають теоретичне та практичне значення.

1. На основі аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових розробок доведено, що система життєзабезпечення регіону як об'єкт державного управління і регулювання має свої специфічні особливості: виступає як багатогалузевий комплекс, що включає підгалузі, які є природними монополіями, та конкурентні підгалузі; продуктом його життєдіяльності є передусім послуги, які надаються у виробничій і невиробничій сферах; об'єкти управління зосереджені головним чином у містах, але наявні і в сільській місцевості. Ці характеристики зумовлюють особливий характер управління комплексом, який поєднує механізми державного управління і контролю, що переважають у монополізованих підгалузях, і ринкові форми саморегулювання й самоорганізації, що набувають особливої ваги у підгалузях, які функціонують передусім на конкурентних засадах.

2. Серйозні проблеми функціонування природних монополій у сфері теплозабезпечення пов'язані з відсутністю чіткого розмежування компетенції центральних органів виконавчої влади, місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування. З одного боку, комунальні підприємства у сфері теплопостачання та органи місцевого самоврядування позбавлені можливості

оперативно здійснювати коригування тарифів на послуги внаслідок зміни цін на енергоносії за спрощеною процедурою. З іншого боку, на ефективності регулювання ринків природних монополій в ЖКГ негативно позначається поєднання органами місцевого самоврядування функцій володіння і управління підприємствами комунальної теплоенергетики з функцією встановлення тарифів на послуги з теплопостачання.

3. Доведено, що відомча роз'єднаність теплопостачальних підприємств, відсутність централізованих фондів для виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, невирішеність питань законодавчо-правового поля і тарифної політики, недостатній професійний рівень обслуговуючого персоналу, відсутність мотивації до економного використання паливно-енергетичних ресурсів спричиняють кризові явища в комунальній теплоенергетиці України. Ця сфера потребує вдосконаленої єдиної науково-технічної, інвестиційно-економічної та організаційно-правової політики.

4. Аналіз сучасного стану системи теплозабезпечення Одеської області дозволив визначити такі її особливості: технічна відсталість системи, що характеризується високим рівнем фізичного та морального зносу; низька ефективність системи, значний рівень втрат теплової енергії; висока енергоємність системи, значний рівень перевитрат палива; неефективна структура споживання енергоресурсів, орієнтована на надмірне споживання газу; низький рівень забезпечення приладами обліку та регулювання теплової енергії; незадовільна система державного регулювання, недосконалість тарифної політики; неефективна система державної підтримки; незадовільний фінансовий стан підприємств комунальної теплоенергетики; відсутність системи стратегічного планування та прогнозування у сфері теплозабезпечення.

5. Виявлено особливості застосування методів програмно-цільового управління як методологічної основи стратегічного планування розвитку комунальної теплоенергетики регіону для розробки регіональної цільової

програми. Запропоновано принципову схему включення програми реформування і розвитку теплоенергетичної галузі регіону у внутрішні зв'язки регіональної програми соціально-економічного розвитку та алгоритм побудови дерева цілей програми реформування теплоенергетичної галузі регіону із зазначенням основних програмних інструментів.

6. Здійснено комплексний аналіз діючих механізмів реформування і реалізації антикризової стратегії розвитку теплоенергетичної галузі регіону, що дозволило обґрунтувати схему розробки та прийняття управлінських рішень у кризовій ситуації. Даний підхід покладено в основу авторської розробки стратегічного плану дій одного з типових підприємств теплоенергетичної галузі в Одеському регіоні – Комунального підприємства «Б. Дністровськтеплоенерго».

7. Обґрунтовано концептуальні засади розвитку організаційно-правового та економічного механізмів державного управління теплоенергетичною галуззю регіону в умовах ринкових відносин. Відповідно до цього, авторська позиція щодо реформування теплоенергетичної підгалузі ЖКГ виходить з наступного:

– певні суспільні очікування щодо якості послуг, які надаються підприємствами теплоенергетики – особливе значення має те, що населення сприймає галузь в якості виключно інфраструктурної сфери, необхідної для надання послуг з забезпечення життєдіяльності. Тому й організація цієї галузі має будуватися на принципах мінімізації витрат часу споживачів послуг з життєзабезпечення під час отримання відповідних послуг. Зазначені витрати можуть бути розподілені по двох основних групах: витрати часу, пов'язані з очікуваннями черги розв'язання проблем, що виникли під час експлуатації об'єкту ЖКГ та незадовільної якості отриманих послуг від його діяльності; витрати часу, пов'язані з пошуком тих суб'єктів ринку, які надають послуги своєчасно;

– необхідність реформування існуючого механізму надання відповідних послуг – йдеться про формування механізму надання послуг, де

визначальною є сфера попиту. На відміну від проблеми якості, тут має місце організаційний аспект перетворення галузі. Причому, такі перетворення виходять з однозначного пріоритету поширення ринкових відносин та формування ринку послуг з ЖКГ. З огляду на інфраструктурну природу галузі та існуюче уявлення про структуру ринкової економіки, ЖКГ має сприйматися як галузевий ринок, з відповідними об'єктивними обмеженнями щодо обсягів попиту. Ці обмеження і мають стати об'єктом макроекономічного регулювання з боку держави, що на практиці повинно приймати форму постійного моніторингу цін на ринках ЖКГ;

– кризовий стан основних фондів галузі, високий рівень їх фізичного та морального зносу – це обумовлює відповідний рівень потреб у коштах на оновлення матеріальної бази надання комунальних послуг. У зв'язку з цим принципового значення набуває вирішення проблеми галузевих інвестицій, що, у свою чергу, визначає доцільність дворівневого підходу до розв'язання зазначеної проблеми: розмежування монопольного становища підприємств галузі та участі держави у відтворенні такого їх монопольного положення (таке розмежування доцільно здійснювати не через соціально-економічну складову, а організаційно-економічний рівень підсистеми виробничих відносин); спрямування організації ринку з боку держави (через прийняття необхідних рішень та, навпаки, скасування деяких регулюючих актів) в напрямку створення умов для розповсюдження технологій, альтернативних тим, що забезпечують централізоване споживання чи надання послуг.

8. Автором запропоновано інформаційно-аналітичну модель автоматизованої системи управління процесом теплопостачання на регіональному рівні, яка дозволяє змоделювати за допомогою шести змінних регуляторів оптимальну діяльність теплоенергетичної галузі, і експлуатацію тепломереж. Система розглядається по Блоках, які охоплюють всю сферу діяльності галузі. Запропонована модель дозволить в кожному окремому регіоні глибше, точніше і швидше з'ясувати місцеві особливості господарювання в теплоенергетичній сфері і знайти оптимальні напрямки

вирішення і технології реалізації більш ефективної роботи теплоенергетичної галузі і систем тепlopостачання.

9. Розроблено проект програми стабілізації діяльності теплоенергетичного господарства регіону та практичні рекомендації щодо його реалізації органами публічної влади. Програма містить комплекс проектів за стратегічними напрямками реформування теплоенергетичної галузі регіону: реформування функціональних і організаційних систем; створення інформаційної автоматизованої системи управління; організація фінансування інвестиційних проектів; консалтингова підтримка підготовки і впровадження проектів. Запропонована програма спрямована на стабілізацію, а у подальшому – на глибоку якісну зміну і розвиток підприємств на основі реорганізації їх бізнес-процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України : [підруч. для юрид. вузів і фак. / за ред. Ю. П. Битяка]. – Х. : Право, 2000. – С.277-279.
2. Атаманчук Г. В. Управление в жизнедеятельности людей (очерки проблем) / Атаманчук Г. В. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – 400 с.
3. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления / Г. Атаманчук. – М. : Юридическая литература, 1997. – 287 с.
4. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти : [монографія] / В. Бабаєв. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2004. – 204 с.
5. Бабин Б.В. Государственные целевые программы: организационно-правовые основы программ в Украине / Б.В. Бабин, В.О. Кроленко // Экономические науки. – 2008. – Вип. 164. – С. 123 –127.
6. Бакуменко В.Д. Державно-управлінські рішення : [навчальний посібник] / В. Д. Бакуменко // – К. : ВПЦ АМУ, 2011. – 444 с.
7. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави : теорія, методологія, практика / Бандур С. І., Заяць Т. А., Терон І. В. – К. : РВПС України НАН України – ТОВ «ПРИНТ-ЕКСПРЕС», 2002. – 250 с.
8. Беззубко Л. В. Анализ, проблемы и перспективы развития современного города / Л. В. Беззубко, Д. В. Кольцова. – Донецк : «Норд компьютер», 2005. – 123 с.
9. Бойко-Бойчук О. Типологізація механізмів державного регулювання розвитку міст / О. Бойко-Бойчук // Вісник НАДУ. – 2008. – №2. – С. 124–132.
10. Брюховецька Н.Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика / Н. Ю. Брюховецька. – Донецьк : ІЕП

- НАН України, 1999. – С. 25 – 28.
11. Бубенко П.Т. Інноваційний розвиток регіонів : [монографія] / П.Т.Бубенко, О.Б.Снісаренко. – Х. : ФОРТ, 2009. – 160 с.
 12. Бутыркин А.Я. Теория и практика антимонопольного регулирования в ведущих странах запада и России / А. Бутыркин. - М. : Новый век, 2004. - С. 78.
 13. Вдосконалення управління житлово-комунальним комплексом України в сучасних умовах розвитку національної економіки : [монографія] / Ю.Г. Лега, Т.М. Качала, Н.Ф. Чечетова. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – 219 с.
 14. Великий тлумачний словник сучасної української мови ; [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
 15. Власов В. Правовідносини в сфері житлово-комунального господарства України : [монографія] / Власов В. – Х. : Основа, 1999. – 235 с.
 16. Волинський Г. Аналіз стану житлово-комунального господарства і можливості інвестування галузі / Г. Волинський //Схід. – 2006. – №1. – С. 40 –43.
 17. Вплив приватизації та регуляторного режиму на ефективність діяльності природних монополій : [Посібник з економічного регулювання природних монополій] / Цаплін В., Зеленюк В., Шепетко Т. – К. : міжнародний центр перспективних досліджень, 2005. – 67 с.
 18. Гавриличенко Є.В. Сучасна парадигма економічного механізму функціонування житлово-комунального господарства / Гавриличенко Є. В. // Научно-технический сборник. – 2007. – № 78.– С. 192 – 197.
 19. Голікова Т.В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : [монографія] / Т. Голікова. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 296 с.
 20. Господарський кодекс України : за станом на 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 18, N 19 –20, № 21 – 22, ст.144
 21. Губерная Г. К. Социально-экономические ассиметрии как проблема

- совершенствования государственной региональной политики / Г. К. Губерная, В. Д. Котельников // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 1. – С. 30 – 36.
22. Давтян С. Г. Організаційно-правовий механізм державного управління на місцевому рівні : [навчальний посібник] / С. Давтян, А. Пойченко, С. Саханенко. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – С. 231–247 с.
 23. Данилишин Б. Формування цілісної національної господарської системи: соціолого-економічні аспекти / Б. Данилишин, В. Пилипів // Вісник НАН України. – 2008. – № 7. – С. 3–11.
 24. Данилюк Г. Решать проблемы ЖКХ нужно сообща / Данилюк Г. // Строительная газета. – 2004. – 26 ноября. – С. 3.
 25. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
 26. Державна цільова программа (проект) модернізації комунальної теплоенергетики на 2010-2014 роки / А.Долінський, Б.Басок, Є.Базєєв : [електронний ресурс] – режим доступу – <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2009-10/a1.pdf>
 27. Державне управління : [навч. посіб.] / за ред. А. Ф. Мельник, – К. : Знання – Прес, 2003, – 343с.
 28. Державне управління : словник-довідник / [уклад. : В.Д. Бакуменко ; за заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка]. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
 29. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади : [навч. посіб.] / За заг ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка; Кол. авт. : В.Т. Білоус, С.Д. Дубенко, М.Я. Задорожна та ін. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2002. – 352 с.
 30. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади : [навч. посіб.] / [за ред. Н. Р. Нижник]. – К. : Вид –во УАДУ, 2002. – 164 с.

31. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / відп. ред. Н.Р. Нижник ; Кол. авт. : В.Б.Авер'янов, І.А.Грицяк, С.Д.Дубенко та ін. – К. : Вид –во УАДУ, 1997. – 448 с.
32. Державне управління та державна служба : словник-довідник / [уклад. О.Ю. Оболенський]. – К. : КНЕУ, 2005. – 480 с.
33. Державне управління: основи теорії, історія і практика : навчальний посібник / [В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній, М.М. Іжа, Г.І. Арабаджи] / за заг. ред. Надолішнього П.І., Бакуменка В.Д. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – 394 с.
34. Державне управління: теорія і практика : [навч. посіб.] / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 434 с.
35. Димченко О.В. Роль єдиного розрахункового центру у реформуванні житлово-комунальної галузі як приклад застосування інформаційних технологій / О. Димченко // Монографія «Математичні моделі та інформаційні технології в сучасній економіці» – Х. : УАБС НБУ, 2007. - 246 с.
36. Дорофієнко В. В. Создание и организация деятельности объединений совладельцев многоквартирных домов (ОСМД) – основа реформирования управления жилищным хозяйством / Дорофієнко В. В., Логвиненко В. И., Осипенко И. Н. – Донецк : ВИК, 2007. – 240 с.
37. Дорофієнко В. В. Формування державних механізмів управління житлово-комунальним господарством в сучасних умовах господарювання / Дорофієнко В. В., Корнейчук С. В. // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. праць ДонДАУ. – Донецьк : ДонДАУ, 2002. – Т.3. – Вип. 18. – С. 3 – 9.
38. ДП «Агентство розвитку ЖКГ» залучає комерційні структури до реформування житлово-комунального господарства України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.arjkg.gov.ua/2011/02/blog-post.html>
39. Європейські принципи державного управління ; [пер. з англ. О.Ю.

Куленкової]. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 52 с.

40. Єрмоєнко А. Енергетична політика Німеччини: ставка на ефективність і збільшення використання відновлювальних джерел енергії / А. Єрмоєнко // Дзеркало тижня. – № 16 (645). – 28 квітня – 11 травня 2007. – С.2.
41. Жемеренко Є. Актуальні проблеми становлення та розвитку комунальних відносин в Україні / Є. Жемеренко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 9. – С. 3 –10.
42. Закон України від 09.07.2010 р. № 2479-VI «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2479-17>
43. Закон України від 02.06.2005 р. № 2633-IV «Про теплопостачання» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>
44. Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=586 –14
45. Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III «Про захист економічної конкуренції» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2210-14>
46. Закон України від 15.05.2003 № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=755-15
47. Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III «Про природні монополії» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1682-14>
48. Закон України від 21.05.1997 р. № 280-97 «Про місцеве самоврядування в Україні» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0

49. Закон України від 21.10.2010 р. № 2624-VI «Про особливості передачі в оренду та концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2624-17>
50. Закон України від 24 червня 2004 р. № 1869-ІУ «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1682-14>
51. Закон України від 24.06.04 р. №1869-ІУ Інформаційно-аналітичні матеріали про стан реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки; станом на 01.10.2009 : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.1562.kharkov.ua/ru/article>
52. Закон України від 24.06.2004 р. № 1875-IV «Про житлово-комунальні послуги» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>
53. Закон України від 24.07.2004 р. № 1869-IV «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» // Голос України. – 30.07.2004. – № 140. – С. 18 – 34.
54. Закон, Програма, Заходи від 11.06.2009 № 1511-VI «Про внесення змін до Закону України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» : [електронний ресурс] – режим доступу – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1511> –17
55. Запатрина І.В. Жилищно-коммунальная инфраструктура: реформы и система их финансового обеспечения / И. Запатрина. – К. : Ин-т экон. И прогнозирования НАН Украины, 2010. – 336 с.
56. Звіт про стан реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004 –2010 роки,

затвердженої Законом України від 24.06.04 №1869–IV, протягом I півріччя 2009 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: // www.minjkg.gov.ua.

57. Зеркин Д. П. Основы теории государственного управления / Д. Зеркин, В. Игнатов. – М. : Юристъ, 2000. – 375 с.
58. Інформаційно-аналітичні матеріали «Про підсумки роботи підприємств житлово-комунального господарства у 2009 році та пріоритетні завдання на 2010 рік державних органів місцевого самоврядування щодо реалізації політики реформування галузі» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.minregionbud.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=latest&layout=latest&Itemid=6&lang=uk
59. Каменєв С.В. Вдосконалення механізму державного управління ЖКГ регіону / С.В. Каменєв // Актуальні питання реформування ЖКГ в Україні: I наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 14-15 трав. 2008 р. ; тези доп. – Макіївка-Слов'янськ : ДНАБА, 2008. Ч.1. – С. 109–111.
60. Каменєв С.В. Вдосконалення механізму державного управління засобами життєзабезпечення регіону / С.В. Каменєв // Державне управління та місцеве самоврядування : науковий вісник Академії муніципального управління : Серія «Управління» / [за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2008. – Вип. 4 (6). – С. 180–188.
61. Каменєв С.В. Державне управління засобами забезпечення життєдіяльності регіону в кризовий період / С.В. Каменєв // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 3 (39). – С. 49–52.
62. Каменєв С.В. Державне управління засобами забезпечення життєдіяльності регіону в умовах екологічної кризи / С.В. Каменєв // Економічні та фінансові процеси в регіоні в умовах прогнозової невизначеності : наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 29 трав. 2009 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – С. 50–52.

63. Каменев С.В. Державне управління реформуванням ЖКГ / С.В. Каменев // Економічні та фінансові процеси в умовах прогнозової невизначеності: регіональний аспект : ювілейна щорічна наук.-практ. конф., 28 травня 2010 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2010. – С. 33–34.
64. Каменев С.В. Досвід Польщі ціноутворення на послуги комунальних підприємств / С.В. Каменев // Формування та реалізація стратегії сталого економічного розвитку регіону : наук.-практ. конф., 26 трав. 2006 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – С. 124–126.
65. Каменев С.В. Імітаційна модель управління системою теплозабезпечення населення [Електронний ресурс] / А.Г. Ахламов, Л.В. Беляєв, С.В. Каменев // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – №12. – Режим доступу до журналу: <http://www.dy.nauka.com.ua>.
66. Каменев С.В. Підвищення ефективності механізмів державного управління сферою ЖКГ / С.В. Каменев // Ефективність державного управління : зб. наук. праць ЛРІДУ: / [за заг. ред. С. В. Загорського, А. В. Ліпенцева]. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 16 (17). – С. 333–343.
67. Каменев С.В. Проблеми і напрямки формування інвестиційної політики України у сфері ЖКГ / С.В. Каменев // Державне управління та місцеве самоврядування : IX міжн. наук. конгрес, 26-27 берез. 2009 р. : тези доп. – Х. : ХРІДУ НАДУ „Магістр”, 2009. – С. 273–276.
68. Каменев С.В. Технологія підготовки концепції розвитку регіону / С.В. Каменев // Державна стратегія управління місцевим та регіональним розвитком: форми, методи та актуальні проблеми реалізації : наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 24 квіт. 2004 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2004. Ч.1. – С. 207–209.
69. Каменев С.В. Удосконалення механізму державного управління сферою ЖКГ, суб'єктами господарювання галузі як складової стратегії розвитку регіону / С.В. Каменев // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 3 (35). – С. 99–106.

70. Каменєв С.В. Удосконалення механізму державного управління сферою ЖКГ як складової стратегії розвитку регіону / С.В. Каменєв // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації : наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жовт. 2008 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – С. 272–273.
71. Каменєв С.В. Управління ризиком стабільної позиції підприємства на ринку / С.В. Каменєв // Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи : наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жовт. 2006 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – С. 272–273.
72. Каменєв С.В. Цінові та фінансові аспекти реформування ЖКГ в Україні / С.В. Каменєв // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації : наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 31 жовт. 2007 р. ; тези доп. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. – Ч.2. – С. 162–164.
73. Карпенко С. А. Структурно-функціональна модель регіональної системи управління / С. Карпенко // Культура народів Причорномор'я, 2002. – №26. – С.
74. Катренко А.В. Теорія прийняття рішень : [підручник] / Катренко А.В., Пасічник Ю. - К. : Либідь, 2009. - 143 с.
75. Качала Т.М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу : [Монографія] / Т. Качала. - К. : Наукова думка, 2008. – 415 с.
76. Качала Т.М. Регіональний розвиток житлово-комунального господарства України : [монографія] / Т.Качала. – Черкаси : ЧІТІ, 2001. – 326 с.
77. Качала Т.М. Територіальна організація житлово-комунального господарства України: методологія, практика та механізм регулювання: автореферат дис. на здоб.наук.ступ. докт.ekon.наук за спец. 08.10.01 – «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Т. Качала ; Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – Київ. – 41 с.

78. Качала Т.М. Фінансово-бюджетні інструменти розвитку житлово-комунального господарства регіонів України // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2001. – № 2 (11). – С. 71-76.
79. Ключевые моменты формирования региональных инновационных систем в Украине / Бубенко П., Гусев В // Экономика Украины.- 2007. - №8.- С.33-39.
80. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : [підручник] / А. Колодій, А. Олійник. – К. : Хрінком Інтер, 2007. – 504 с.
81. Колтун В. С. Сучасні тенденції удосконалення державної служби. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми : [монографія] / Колтун В. С. – К. : Вид-во НАДУ ; Міленіум, 2003. – 320 с.
82. Конєва Г.М. Характеристика механізмів державного управління на регіональному та місцевому рівнях у сфері ЖКГ / Г.М. Конєва // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. праць ДонДУУ : серія «Державне управління». – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – Вип. 187. – С. 158 – 166.
83. Конституція України : за станом на 7 грудня 2004 р. / Верховна Рада України. – Офіційне вид. – К. : Парлам. вид-во, 2005. – 68 с. – (Бібліотека офіційних видань).
84. Концепція (проект) державної науково-технічної Програми «Комплексна модернізація комунальної теплоенергетики України» / Долінський А, Басок Б, Чайка О., Базєєв Є. // Вісник НАН України, 2007. – № 7. – С. 22 –27.
85. Корнейчук С. В. Удосконалення системи взаємодій місцевих органів влади та підприємств житлово-комунального господарства / Корнейчук С. В. / Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами

- : зб. наук. праць ДонДАУ / сер. «Державне управління». – Донецьк : ДонДАУ, 2003. – Вип. 24. – С. 102 – 116.
86. Косянчук І. Пакет реформ ЖКГ потребує коштів І. Косянчук // Урядовий кур'єр. – 2008. – 20 вересня. – С. 4.
87. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией : [монографія] / М. И. Круглов. – М. : Русская деловая литература, 1998. – 284 с.
88. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський : [вид. 2 –ге]. – К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. – 538 с.
89. Малиновський В.Я. Територіальна організація влади України: концептуальні засади трансформації : [монографія] / В. Я. Малиновський. -- Луцьк : СПД Галяк Ж. В., 2010. – 451 с.
90. Малярчук И.А. Проблемы формирования и реализации государственных целевых программ / И. Малярчук : [електронний ресурс] – режим доступу – www.mfsp.gov.ua
91. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком : [монографія] / В. Мамонова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. – 196 с.
92. Мандибуря В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання : [підручник] / В. О. Мандибуря. – К. : Парламентське видавництво, 1998. – 256 с.
93. Механізми державного управління : сутність і зміст / [Рудніцька Р.М., Сидорчук О.Г., Стельмах О.М. ; за загред. М.Д. Лесечка, А.О. Чемериса] – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.
94. Механізми підвищення ефективності діяльності органів державного управління на регіональному рівні : [монографія] / Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов, А.О. Дегтяр та ін. ; за заг. ред. Г.І. Мостового. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2004. – 208 с.
95. Михасюк І. Р. Державне регулювання економіки : [Підручник] / Михасюк І. Р., Швайка Л. А. – Львів : «Магнолія плюс». – 2006. – 226 с.

96. Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі : [монографія] / Корнієнко В. О., Денисюк С. Г., Шиян А. А. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2009. – 207 с.
97. Надолішній П. І. Теорія та історія державного управління (Опорний конспект лекцій до навчальної дисципліни) : [навчальний посібник] / П. Надолішній. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – 126 с.
98. Нижник Н.Р. Системний підхід в організації державного управління : [навч. посібник] / Н.Р. Нижник, О.А. Машков. – К. : УАДУ, 1998. – 160.
99. Нова державна регіональна політика в Україні : збірник / під загальною редакцією доктора наук з питань державного управління, професора В.С. Куйбіди. – К. : Видавництво «Крамар», 2009. – 232 с.
100. О'Салливан А. Економіка города : [пер. с англ.]. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 796 с. – (Серия «Университетский учебник»).
101. Одінцова Г. С. Теорія та історія державного управління [Текст] : навч. посіб. / Г. С. Одінцова, В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтюхова та ін. – К. : Професіонал, 2008. – 288 с.
102. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : [монографія / кол. авт.; за ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник]. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 608 с.
103. Осипенко И. И. Менеджмент в жилищно-коммунальном хозяйстве : [монографія] / Осипенко И. И., Дорофиев В. В. – Х. : Основа, 1999. – 325 с.
104. Основні засади національної стратегії теплозабезпечення України / Міністерство з питань житлово-комунального господарства України : [електронний ресурс] – режим доступу – www.minjkg.gov.ua
105. Основні положення концепції Національної стратегії теплозабезпечення населених пунктів України / Долінський А., Басок Б., Базєєв Є., Кучин Г. // Промислова теплотехніка. – 2009. – Т. 31. – №4. – С. 8–77.

106. Павлюк К.В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. [Електронний ресурс] / К.В. Павлюк, С.М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки – 2010. – № 17. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
107. Панухник О. В. Організаційно-економічний механізм розвитку малих міст: сутність, зарубіжний і вітчизняний досвід малого міста / Панухник О. В // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 3 (46) – 25. С. 130 – 134.
108. Пила В. І. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія та практика : [навч. посібник для студ. екон. спец. вузів / В. І. Пила, О. С. Чмир]. – К. : [б.в.], 1998. – 328 с.
109. Пила В.И. Программно-целевое планирование межотраслевого промышленного комплекса / В. Пила. – К. : Наукова думка, 1990. – 276 с.
110. Пирков В. Термомодернізація як неминучість № 33 (813) 11 – 17 вересня 2010. : [електронний ресурс] – режим доступу – <http://www.dt.ua/2000/2229/70354/>
111. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства : [Практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу] / С. Грищенко – К. : ФОП Москаленко О.М., 2011. – 140 с.
112. Поважный С. Ф. Управление комплексным развитием региона : [учеб. пособие] / Поважный С. Ф., Смолько А. Д., Марьяненко Г. И. – Донецк : ДонГАУ, 2003. – 250 с.
113. Политико-административное управление : [учеб. / под общ. ред. В. С. Комаровского, Л. В. Сморгунова]. – М. : Изд-во РАГС, 2004. – 496 с.
114. Полтерович В.М. Элементы теории реформ Полтерович. – М. : Экономика, 2007. – 447 с.
115. Полуянов В. П. Организационно-экономический механизм эффективного функционирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства : [монографія] / Полуянов В. П. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2004. – 220 с.

- 116.Полуянов В. П. Теория и практика реформирования предприятий в коммунальном хозяйстве, (методологический аспект) : [монографія] / Полуянов В. П. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2001. – 244 с.
- 117.Полякова О.М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 87. – К. : Техніка, 2009. – С. 317 –322.
- 118.Постанова Верховної Ради України від 27.02.1995 р. №150 «Про Концепцію розвитку житлово-комунального господарства в Україні» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.uazakon.com/document/tpart00/isx00109.htm
- 119.Постанова Верховної Ради України від 30.06.1995 р. №254/95 «Про Концепцію державної житлової політики» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F95
- 120.Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2009 №40 «Про затвердження Порядку розроблення проектів регіональних програм модернізації систем теплопостачання на період не менше 5 років» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/666-2010-%D0%BF>
- 121.Постанова Кабінету Міністрів України від 04.11.2009 №1216 «Про затвердження Державної цільової економічна програма модернізації комунальної теплоенергетики на 2010-2014 роки» : [електронний ресурс] – режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1216-2009-%D0%BF>
- 122.Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2011 р. № 384 «Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства» : Режим доступу - <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/384-2011-%D0%BF,nreg>
- 123.Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 717 «Про затвердження Положення про Міністерство з питань житлово-

- комунального господарства України» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=717-2007-%EF
124. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.02 р. № 139 «Про схвалення Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки і на період до 2010 року» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=139-2002-%EF
125. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.1994 р., № 93 «Про перехід на нову систему оплати за житло і комунальні послуги і до адресних субсидій цих затрат окремими категоріями громадян» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93-94-%EF
126. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2005 р., № 631 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=631-2005-%EF
127. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.06 № 1001 «Про затвердження Державної стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg
128. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии XX века : [монографія] / Почепцов Г. Г. – М. : Реф-бук, 2001. – 352 с.
129. Правовое регулирование реформирования жилищно-коммунального хозяйства // Теория и практика управления. – 2004. – № 2.
130. Практичні інструменти регіонального та місцевого розвитку : [навч. посіб.] / [В. А. Рач, А. Гоне, М. А. Черенкова, О. А. Зеленко, О. М. Рач, О. В. Росошанська, П. Свяневич, О. М. Куцел, Д. Літч, О. М. Медведєва, Г. С. Черєпаха] ; за заг. ред. Валентина Анатолійовича Рача. – Луганськ : Віртуальна реальність, 2007. – 156 с.

131. Праховник А. В. Шляхи подолання перешкод і створення ефективної енергетики України / А. В. Праховник // Энергетика и электрификация. – 2003. – № 1. – С. 7–13.
132. Праховник А.В. Керування режимами електроспоживання в умовах запровадження в Україні ринку двусторонніх договорів та балансуючого ринку / А. В. Праховник, О. В. Коцар // Энергетика та електрифікація. - 2010. – № 2. – С. 42–52.
133. Праховник А. В. Формування інформаційного забезпечення розрахунків за електричну енергію в умовах запровадження перспективних моделей енергоринку України / А. В. Праховник, О. В. Коцар // Энергетика та електрифікація. – 2009. – № 3. – С. 40–51.
134. Програма «Очищення через кризу»: ВГО «Успішна Україна» від 23.01.2009 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : [//www.apitu.org.ua](http://www.apitu.org.ua)
135. Програма науково-технічного і соціально-економічного розвитку Одеської області на період до 2015 року : [Електронный ресурс]. – Режим доступу : http://oda.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=168&Itemid=55&lang=uk
136. Програма технічної модернізації комунальної теплоенергетики України / Долінський А., Басок Б., Кучин Г., Базєєв Є. та ін. // Промислова теплотехніка. – 2009. – Т. 31. – №1. – С. 5–14.
137. Проект Житлового кодексу України від 17.03.2009 № 2307 : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=23&ArtID=1099>
138. Публічна влада та управління: принципи і механізми реалізації : [монографія / за заг. ред. Нижник Н.Р.]. – Чернівці : Технодрук, 2008. – 432 с.
139. Рабенхорст К.С. Организация деятельности и управление собственностью товарищества домовладельцев (кондоминиума) / Рабенхорст К. С. – М. : Программа Агентства международного развития США по сотрудничеству в жилищном секторе, 1994. – 138 с.

140. Райзберг Б.А., Лобко А.Г. Программно-целевое планирование и управление. – М.: ИНФРА –М, 2002. – 428 с.
141. Рева А. Реформа ЖКХ и частный капитал / Рева А. // Коммунальная практика. – 2008. – № 2. – С. 6 – 8.
142. Реформа ЖКХ: реалии и перспективы // ЖКХ. – 2004. – №2 [Электрон. ресурс]. – Режим доступа : www.centrexpert.ru
143. Реформирование жилищно-коммунального хозяйства: опыт и перспективы деятельности / [Беззубко Л. В., Шамонова А. Н., Ефимочкина С. А., Беззубко Б. И.] – Донецк : Норд – компьютер, 2008. – 200 с.
144. Решетніченко А. В. Теорія управління соціальним розвитком: Глосарій : [монографія] / Решетніченко А. В, Серьогін С. М. – Дніпропетровськ : ДРІДУ УАДУ, 2002. – 63 с.
145. Рішення Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 23.07.2002 р. № 1 «Про Стратегію і основні завдання підвищення ефективності роботи житлово-комунального господарства України» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : uazakon.com/documents/date_7m/pg_iuwaxl.htm
146. Розанова Н.М. Конкурентный процесс в современной рыночной экономике / Н. Розанова. - М. : Макс Пресс, 2001. - С. 165.
147. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.07.2008 № 932-р «Про затвердження Концепції розвитку системи державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на ринку комунальних послуг» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=932-2008-%F0>
148. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 р. №363-рп «Про першочергові заходи щодо реформування житлово-комунального господарства» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : uazakon.com/document/fpart16/idx16977.htm

149. Розпорядження КМУ від 16.09.2009 р. № 1184-р «Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1184-2009-%F0>
150. Розпорядження Президента України від 18.08.1997 р. №298/97-рп “Про невідкладні заходи з прискорення реформ і виведені економіки України з кризи» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=298%2F97-%F0%EF>
151. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 року № 440-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми модернізації комунальної теплоенергетики, схвалена» : [електронний ресурс] – режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/440-2009-%D1%80>
152. Рудніцька Р. М. Перспективи використання управління за результатами для підвищення ефективності державного управління / Руслана Михайлівна Рудніцька // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. ; за заг. ред. А. О. Чемериса. – Вип. 8. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – С. 307 –315.
153. Савельєв Л.А. Корпоративна форма управління як елемент антикризової стратегії житлово-комунального господарства / Савельєв Л.А., Світлична Ю.В. // Економіка будівництва і міського господарства. – 2005. – №1. – С. 41 –48.
154. Самборская Е. Я. О проектах программ реформирования и развития жилищно-коммунального хозяйства / Е. Самборская // Теория и практика управления. – 2004. – №7. – С. 53 – 58.
155. Семенов В. В. Моніторинг як ефективний механізм управління реалізацією програм у сфері житлово-комунального господарства / Семенов В. В., Гончарова З. В. // Научно-технический сборник. – 2008. – № 82. – С. 14 – 83
156. Серант А. Й. Застосування новітніх комп’ютерних технологій та АСУ в

- державному управлінні та у зв'язках з громадськістю / Серант А. Й., Огірко О. І. // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць ЛФ УАДУ / За заг. ред. А. О.Чемериса. – Львів : ЛФ УАДУ Кальварія, 2000. – Вип. №4. – С. 32 – 38.
157. Скорин М.Г. Преимущества программно-целевого метода организации бюджетного процесса и пути совершенствования условий реализации государственных целевых
 158. Современные проблемы реформирования и развития жилищно-коммунального хозяйства : Монография // Беззубко Л.В., Логвиненко В.И., Ильяшевич С.А., Беззубко Б.И., Комленок К.С. / Под ред. Дорофиев В.В. – Донецк : Норд-компьютер, 2009. – 237 с.
 159. Соломянюк Н.М. Алгоритм прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/5.NTSB2007/Economics/20394.doc.htm>
 160. Социально-экономические проблемы информатизации общества / Под ред. Мельника Л.Г. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. – 430 с.
 161. Стан та перспективи реформування системи теплозабезпечення в Україні: аналітична доповідь / Шевцов А.І., Бараннік В.О., Земляний М.Г., Рязова Т.В ; Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень. – Дніпропетровськ, 2010. – 66 с.
 162. Стеченко Д.М. Програмно-цільова орієнтація в управлінні соціально – економічним розвитком регіону // Університетські наукові записки, 2007, № 3 (23), с. 167 –171.
 163. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України. Конкурентоспроможність української економіки / за ред. Гееця В.М. – К. : Фенікс, 2007. – Т.3. – 554 с.
 164. Строкань Т. Соціально-економічна оцінка територіальної організації житлово-комунального господарства / Т. Строкань // Економіст.-2002.- №3.- С. 70-73

165. Сундаков А. Реформи системи державного управління в Україні : на шляху трансформації / [укр. перекладач Т. Діхтяр]. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 56 с.
166. Сухонос В. В. Динаміка сучасного державно-політичного режиму в Україні: антиномія демократизму і авторитаризму : [монографія] / В. Сухонос. – Суми : ВДТ «Університетська книга», 2003. – 336 с.
167. Сушинський О. І. Місцеві державні адміністрації: статус у контексті публічної влади / О. Сушинський. – Львів : ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 61 с.
168. Територіальні громади Одещини: підсумки наукових досліджень : [монографія] / За заг.ред. А.Г. Ахламова, Ю.Б. Молодожен. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – 134 с.
169. Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса / Ю.А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 1998. – 798 с.
170. Тубольцев А. Перспективы обслуживания индивидуального жилого фонда в современных условиях / А. Тубольцев // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. праць ДонДАУ. / Сер. Державне управління. – Донецьк : ДонДАУ, 2003. – Вип. – 23. – С. 117 – 123.
171. Тубольцев А. Управление жилищным хозяйством в условиях рыночных отношений / А. Тубольцев // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. праць ДонДАУ / Сер. Державне управління. – Донецьк : ДонДАУ, 2002. – Вип. – 18. – С. 320 – 324.
172. Указ Президента України від 19.08.2002 р., № 723/2002 «Про Положення про державний комітет України з питань житлово-комунального господарства» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=723%2F2002
173. Указ Президента України від 19.10.1999 р. № 1351/99 «Про прискорення реформування житлово-комунального господарства» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1351%2F99

174. Указ Президента України від 21 квітня 1998 року № 335/98 «Про затвердження Положення про Національну комісію регулювання електроенергетики України : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.nau.ua/doc/?code=335/98
175. Указ Президента України від 30.09.1999 р. № 1239/99 «Про соціальний захист малозабезпечених громадян в умовах переходу на повну оплату вартості житлово-комунальних послуг» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1239%2F99
176. Уколов В.Ф. Теория управления : [учебник] / В.Ф. Уколов, А.М. Масс, И.К. Быстряков – М. : Экономика, 2004. – 656 с.
177. Управление коммунальной собственностью города: проблемы и пути совершенствования : зб. наук. праць ДонДАУ «Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами» сер. «Державне управління». – Донецьк : ДонДАУ, 2003. – Вип. 26. – С. 109 – 119.
178. Управління проектами в публічній сфері: [навч. посіб.] / Безверхнюк Т.М., Котова Н.О., Попов С.А. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2011. – 344 с.
179. Ушвицкий Л.И. Экспертный анализ проблемной ситуации в организации / Ушвицкий Л.И., Алексеева А.И. // Вестник Северо-Кавказского государственного университета. – 2009. – №3(20). – С. 31–37.
180. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління / О. Федорчак // Науковий вісник. – 2008. – Вип. 1. «Демократичне врядування» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf
181. Филипенко А. С. Экономическое развитие: цивилизационный подход / А. Филипенко. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 260 с.
182. Филиппов Ю. В. Основы развития местного хозяйства : [учебник] / Ю. Филиппов, Т. Авдеева. – М. : Дело, 2000. – С. 112–115.
183. Филюк Г.М. Сучасні тенденції та проблеми регулювання природних монополій в Україні / Г. Филюк // Економіка України. – 2004. – № 7. – С. 17–27.

184. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Ф. Фукуяма ; [пер. с англ.]. – М. : ООО «Изд-во АСТ», 2003. – 474 с.
185. Хайло Е.Г. Организационные формы и направления жилищно-коммунального обслуживания населения / Е.Г. Хайло // Интеграция экономики в систему межхозяйственных связей : 11 региональная научно-техническая конференция ; тезисы докл. – СПб. : СПбГИЭА, 1995. – С. 386 – 389.
186. Хвесик М.А. Економіко-правове регулювання природокористування : [монографія] / М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, Ю.П. Кулаковський. – К. : Кондор, 2004. – 524 с.
187. Хіврич Ю.Є. Державне управління засобами забезпечення життєдіяльності регіону (на прикладі водопровідно-каналізаційного господарства). дис. за спеціальністю 25.00.02 – Механізми державного управління. – Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2005.
188. Цветков В. В. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства : [монографія] / Цветков В. В., Горбатенко В. П. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 248 с.
189. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності: політико-правовий аспект / Цветков В. В. – Х. : Вид-во «Право», 1996. – 164 с.
190. Цветков В. В. Суспільна трансформація і державне управління в Україні. Політико-правові детермінанти : [монографія] / Цветков В. В., Кресіна І. О., Коваленко А. А. – К. : «Ін Юре», 2003. – 496 с.
191. Чижова Т. В. Інноваційна стратегія реформування житлово-комунального господарства: дис. на здоб. наук. ступ. кандидата економічних наук за спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / Чижова Т. В. – К., 2006. – 259 с.

192. Шалабай Л.П. Стратегічні засади розвитку регіональної теплоенергетики : дис.. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук за спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Л. Шалабай ; НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2004. – 247 с.
193. Шамонова А.Н. Роль органов местного самоуправления в реформировании жилищно-коммунального хозяйства / А.Н. Шамонова // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. праць ДонДУУ : серія «Державне управління». – Донецьк: ДонДУУ, 2008. – Т. ІХ. – Вип. 95. С. 191. – 203.
194. Шопенко Д.В. Зарубежный опыт привлечения инвестиций в развитие социально значимых отраслей сферы услуг крупных городов / Шопенко Д.В., Москаленко Е.Г., Родионов Д.Г. // В сб. тезисов – докладов научно-практической конференции ППС СПб (экономический факультет), 9- 11 апреля 1996 г. ; тезисы докл. – СПб. : СПбГУ, 1996. – С. 308 – 312.
195. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – С. 121–127.
196. Hoyt H. The structure and the Growth of Residential Neighbourhoods in American Cities / Hoyt H. – Washington : Federal housing Association, 1939. – 312 p.
197. Hunter K. Electronic journal publishing: observations from inside / Hunter K. // D – Lib Magazine [online]. 1998. – July/August [cit. 1998 – 08 – 25].
198. Mackie-Mason J. K. Economics and electronic access to scholarly information / Mackie-Mason J. K., Riveros J.F. // 19 May 1997 [cit. 1998 – 08 – 25].
199. Malpas P. Re-Conceptualising Voluntary Housing: The Implications of Local Authority Housing Stock Transfer / Malpas P., Mullins D. – Cardiff : University of Cardiff, 2001. – 274 p.
200. Whisler S. The library and the university press: two views of the costs and problems of the current system of scholarly publishing / Whisler S., Rosenblatt S.F. Washington : Association of Research Libraries, 1997. – [cit. 1998 – 08 – 25].

ДОДАТКИ

Додаток А

УКРАЇНА

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА РАДА

вул. Г. Овсениця, 2, м. Одеса, 65000

Тел.: 718 94-89, факс: 718 94-59

25.02.09 № Р 28-428

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів наукового дослідження
здійнятого кафедрою економічної та фінансової політики
ОІДУ НАДУ при Президентові України
Кіриченко Сергія Володимировича

Дослідження проведено в рамках наукової теми "Підвищення ефективності управління у сфері місцевого та регіонального самоуправління в контексті запровадження адміністративно-територіальної реформи" (номер державної реєстрації 0107-001924), що виконується Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України на замовлення Одеської обласної Ради.

Досліджено стан об'єктів соціальної інфраструктури сільських територіальних громад області, зокрема, стан житлових будинків, рівень їх забезпечення комунальними послугами, наявність доріг з твердим покриттям тощо. Також було проаналізовано задачі місцевих органів виконавчої влади на утримання об'єктів соціальної інфраструктури. Запитання напрямок були використані під час розробки програмного продукту «Інформаційно-аналітична база «Громада» при підготовці публікації «Територіальні громади Одещини: планування, інфраструктура, фінанси» та колективної монографії «Територіальні громади Одещини: виклики наукових досліджень». Розроблений програмний продукт «Інформаційно-аналітична база «Громада» встановлений в управлінні департаменту обласної ради з питань соціально-економічного розвитку та бюджетної політики. Додатково до монографії розповсюджено серед структурних підрозділів обласної ради.

Заступник голови
Обласної ради

М.А. Тіндюк

Додаток Б

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів III-IV етапів науково-дослідної роботи з теми "Підвищення ефективності управління у сфері місцевого та регіонального самоврядування в контексті запровадження адміністративно-територіальної реформи" в діяльності Одеської обласної ради

від 14 жовтня 2008 р.

м. Одеса

Ми, нижепідписані нижче, склали цей акт про те, що результати III-IV етапів науково-дослідної роботи, яка виконувалася Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України на замовлення Одеської обласної ради (договір від 30.11.2006 р. № 86, додаткова угода від 27.11.2007 р. № 86/1), були впроваджені в структурних підрозділах обласної ради. Зокрема:

- теоретико-методологічні та прикладні напрацювання щодо реформування адміністративно-територіального устрою Одеської області; аналітичні матеріали про стан сільських громад області, вивчення фінансової спроможності сільських територіальних громад були використані фахівцями створеної робочої групи (реферативна Одеської обласної адміністрації від 03.12.2008 р. №1026-А) для підготовки матеріалів Міністерству регіональної політики та будівництва України при розробці проєкту реформування адміністративно-територіального устрою регіону;

- аналітичні матеріали про стан територіальних громад області, отримані під час науково-дослідних робіт, знайшли відображення у двохтомному друкованому виданні "Територіальні громади Одещини: територія, населення, інфраструктура, фінанси" та в окремій монографії "Територіальні громади Одещини: підсумки наукових досліджень". Зазначені друковані видання були розповсюджені серед керівників районних рад, районних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування всіх обласного значення.

- з метою комплексної оцінки стану територіальних громад регіону було розроблено програмний продукт "Інформаційно-аналітична база "Громада" (завдання Державного департаменту інтелектуальної власності про реєстрацію авторського права №281009) який переданий обласному комунальному підприємству "Обласний інформаційно-аналітичний центр" для аналітики та розміщення на сайті обласної ради; встановлений в управлінні апарату обласної ради з питань соціально-економічного розвитку та бюджетної політики області для обробки та аналізу інформації про стан громад області;

- запропоновані моделі реформування адміністративно-територіального устрою сілських районів, висвітлених під час дослідження (Арпизького, Любашівського) були обговорені на засіданні робочих груп, створених при відповідних районних адміністраціях (протокол від № 24 12.2008 р.).

Вирішення завдань, поставлених у ході виконання науково-дослідної роботи дозволило:

- на підставі аналізу наукових праць з історії становлення Одеської області було визначено, як суттєву роль при формуванні її адміністративно-територіального устрою зіграв перебування території регіону під владою різних держав. В періоди входження території сучасної Одеської області до політико-адміністративних систем різних держав процес адміністративно-територіального впорядкування йшов переважно "зверху", з боку держави, але доповнювався процесами самоврядування та самоорганізації населення.

- вивчаючи, що системи розселення населення, сформовані під впливом приморсько-фасадної структури господарства значно впливає на соціально-економічний розвиток і адміністративний поліс регіону. В межах Одеської області спостерігається споконвічно найбільша концентрація населення і господарств, що обумовлює високі рівні їх соціально-економічного розвитку. Населення всіх типів районів області характеризується дрібним сільським розселенням і доповнюється розпороженою мережею міських поселень як можливих опорних центрів розселення.

- провести ґрунтовний аналіз об'єктів соціальної інфраструктури територіальних громад Одеської області;
- встановити, що якість організаційного фактору є досить вагомим чинником Одеського регіону і повинен бути врахованим при реформуванні адміністративно-територіального устрою на локальному і субрегіональному рівнях;
- проаналізувати результати соціологічного опитування керівників органів місцевого самоврядування різних рівнів, встановити перевагу негативної думки щодо здійснення адміністративно-територіальної реформи, що обумовлено, зокрема, недостатністю на державному рівні її правового, фінансового, матеріального та організаційного забезпечення;
- під час реформування адміністративно-територіального устрою області запропонувати використання диференційованого підходу, а саме для кожного рівня територіальної організації знати застосовувати визначені критерії і фактори. Основним критерієм для визначення базового рівня утворення є соціально-економічна самодостатність; для середнього рівня АТУ визначальним критерієм є відповідність злам обслуговування населених пунктів.

Висновки та пропозиції щодо подальшого використання результатів досліджень

1. Результати III-IV етапу науково-дослідної роботи продемонстрували доцільність проведення подібних досліджень прикладного характеру для вираховування різних механізмів майбутніх реформ в сфері територіального управління.
2. Використання отриманих результатів наукових досліджень може бути використано у разі затвердження та запровадження Концепції адміністративно-територіального устрою України, запропонованої Міністерством регіональної політики та будівництва України.
3. Врахування економічних, географічних, історичних, етніконаціональних особливостей адміністративно-територіальних одиниць області та вимог чинного процесу реформування адміністративно-територіального устрою розглянути результати моделювання адміністративно-територіального устрою під час

районів (Армянського та Любимівського) серед органів влади районного рівня.

Дослідження, опрацювання, результатів і висновків здійснювалися в період з січня 2008 по січень 2009 року.

від Одеської обласної Ради:

Заступник голови
Одеської обласної ради

М.А. Тітюк

Начальник управління апарату обласної ради
з питань соціально-економічного розвитку та
бюджетної політики області

І.В. Нестеренко

Радник голови
Одеської обласної ради

О.М. Гордієнко

Заступник директора КН "Обласний
інформаційно-аналітичний центр"

В.В. Коліваков

Від Одеського державного інституту ЦАДУ при Президенті України

Науковий керівник НДР,
завідувач кафедри економічної та фінансової
політики, д.е.н

А.Г. Ахлямов

Виконавчий
доцент кафедри державного управління і
місцевого самоврядування, к.т.н.

Ю.Б. Молоджен

доцент кафедри економічної та фінансової
політики, к.е.р.ж.д.н.

С.В. Осатчук

аспірант кафедри економічної та фінансової
політики

В.В. Боровський

аспірант кафедри економічної та фінансової
політики

С.В. Каменєв

старший викладач кафедри економічної та
фінансової політики

В.В. Беляєв

доцент кафедри економічної та фінансової
політики, к.е.н.

П.І. Бухик

аспірант кафедри державного управління і
місцевого самоврядування

К.С. Доскаленко

Додакок Д

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Державної інспекції з
контролю за цінами
к.е.н.

 Немодрук
«30» 12 2009

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідної роботи з теми «Науковий
аналіз поточної цінової ситуації на товарних ринках» в
діяльності Державної інспекції з контролю за цінами

від «29» 12 2009 року

м.Київ

Ми, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що результати науково-дослідної роботи, яка виконувалася Одеським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президенті України на замовлення Державної інспекції з контролю за цінами (договір від 12.11.08 №15-11/08) з теми «Науковий аналіз поточної цінової ситуації на товарних ринках» (далі НДР) були впроваджені в діяльності Державної інспекції з контролю за цінами та її територіальних органів. Зокрема:

- Теоретико-методологічні та прикладні напрацювання щодо статистики цін використані при дослідженні кон'юнктури ринку, при визначенні тенденцій та складання прогнозу попиту та пропозицій, при виборі оптимальних рішень на макро- і мікро- рівнях економіки в Україні.

- Аналітичні матеріали про стан статистики цінового ринку та динаміку споживчих цін використовувалися для удосконалення механізму контролю за рівнем цін та тарифів для того, щоб зупинити і попередити збільшення домогосподарств, особливо тієї їх частини, яка знаходиться за межею бідності, у яких рівень доходів нижчий затвердженого прожиткового мінімуму.
- З метою комплексного міждержавного та міжрегіонального порівняння цін і тарифів використані розробки щодо формування територіальних індексів цін та тарифів, які призначені для порівняння рівня цін і тарифів у просторі в конкретні моменти або періоди часу. Такі порівняння дають змогу кількісно оцінити співвідношення цін на окремі товари, їх групи та в цілому по всіх товарах та послугах, що має практичну цінність для організації процесів виробництва та обігу. Міждержавні порівняння цін забезпечують ефективне взаємовигідне торговельне партнерство між країнами.
- Моделі удосконалення системи аналізу цін і тарифів та організації спостереження за цінами та тарифами, наведені у НЦР використані при проведенні цінових спостережень на споживчому та товарних ринках.
- Запропоновані засоби статистико-економічного аналізу цін і тарифів використовувалися для моніторингу цін і тарифів на товари і послуги споживчого ринку, узагальнення його результатів, підготовки пропозицій щодо вжиття заходів до стабілізації цінової ситуації.
- Сучасні методи дослідження цін і тарифів використані в процесі надання органам виконавчої влади, суб'єктам господарювання методичної допомоги і рекомендацій з питань додержання порядку формування, встановлення і застосування цін.

- Інформація про економічні механізми формування цін і тарифів, наведена в НДР, широко використовується в маркетинговій діяльності, коли досліджується загальний стан товарного та фінансового ринків і окремих їх сегментів, вивчаються інвестиційна та страхова діяльність, виробниче, невиробниче та особисте споживання населення, подається загальна оцінка рівня життя, а також під час розгляду інших, не менш суттєвих питань економічної практики.

Впровадження отриманих результатів науково-дослідної роботи дозволяє:

- Розглянути ціну як форму виразу споживчої вартості одиниці товару або послуги. Відповідно, у конкретних умовах сучасної ринкової ситуації в Україні ціна може мати певні відхилення від реальної споживчої вартості, зумовлені впливом ринкових причин та обставин або дією системних чинників. Наведені показники коливання цін під дією ринкових факторів, дають характеристику рівня останніх, їх структури та динаміки. Факторний аналіз дає змогу вести спостереження та досліджувати роздрібні ціни, тарифи на послуги, оптові ціни підприємств, контористі ціни на будівельні об'єкти, ціни зовнішньої торгівлі та інші ціни й тарифи у відносному виразі, на противагу абсолютній динаміці, яка не завжди відображає реальну ситуацію на товарних ринках та ринках послуг.
- Використати для підприємств, що здійснюють кілька видів діяльності, складні загальні індекси цін, які враховують цю специфіку. Наприклад, підприємства громадського харчування поєднують суто торговельну діяльність з реалізацією готової продукції харчової промисловості з реалізацією продукції

власного виробництва. У цьому разі узагальнюючий індекс цін поєднуватиме торговельну націнку за реалізацію готової продукції іншої галузі та вартість продукції власного виробництва.

- Використати науковий обрахунок територіальних індексів для порівняння рівня цін і тарифів у середовищі економічно диференційованого за територіями ринку, який діє сьогодні в Україні. Міждержавні порівняння цін забезпечують ефективне взаємовигідне торговельне партнерство між Україною та світом.
- Згідно з чинною в Україні версією Системи Національних Рахунків (СНР) потоки продукції та надання послуг оцінюються за цінами, що фактично застосовуються в операціях. На ринкові товари та послуги основними цінами є ті, що склалися на ринку в період виробництва. Перинкові товари та послуги оцінюються за собівартістю. Для ефективного виконання зазначених завдань, дослідження, запропоновані у НДР дозволяють запровадити практику переоцінювання рівня галузевих показників обсягу виробництва у СНР. Такі переоцінювання можуть виконуватися за порівнянними цінами, з використанням трьох методів: метод безпосереднього переоцінювання (здебільшого для сільськогосподарської галузі), метод дефляції (для перерахунків фактичної вартості виробленої продукції звітного періоду) та метод індексів фізичного обсягу (передбачає переоцінювання з використанням індивідуальних індексів кількості вироблених продуктів та послуг)

Висновки та пропозиції про подальше використання результатів досліджень.

1. Результати науково-дослідної роботи продемонстрували доцільність проведення подібних досліджень прикладного

характеру для відпрацювання дієвих механізмів аналізу цінової ситуації на товарних ринках.

2. Отримані результати можуть бути використані для розробки єдиного формату аналітичних матеріалів за даними оперативного моніторингу цін на товарних ринках (продукти харчування, лікарські засоби, нафтопродукти), ринках послуг (житлово-комунальні, адміністративні послуги); тарифів, як форми визначення цін на послуги виробничого та особистого споживання.
3. Враховуючи економічні, соціальні, географічні, демографічні, конкурентні особливості українських територій, доцільно ввести в практику аналізу територіальні та міжрегіональні індекси порівняння цін і тарифів.
4. З метою об'єктивного та коректного порівняння національних цін із так званими світовими цінами, особливу увагу слід приділити використанню міжнародних індексів порівняння цін та тарифів, три різновиди яких запропоновані та досліджені у НДР. Застосування таких індексів зумовлене багатоваріантністю світових цін, що суттєво відрізняються за рівнем для кожної зовнішньоторговельної операції. Використання запропонованої в НДР системи зважування рівнів цін, перерахованих у відьноконвертовану валюту за структурою товарної маси країни, з якою виконують порівняння дасть змогу врахувати суттєві особливості структури виробництва за складом та обсягом, що притаманні практично кожній державі світу.

Дослідження, опрацювання результатів і впровадження здійснювались в період з грудня 2008 року по лютий 2009 року.

Від Державної інспекції по контролю за цінами:

Заступник начальника
Державної інспекції з
контролю за цінами

Л.П. Єфімова

Заступник начальника управління
Організаційно-методичної роботи

І.С. Саболдашева

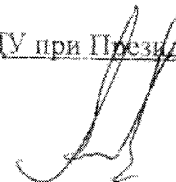
Заступник начальника відділу Контролю та
моніторингу цін на ринку продовольства

Т.А. Мороз

Від Одеського регіонального інституту НАДУ при Президентові України

Науковий керівник НДР
д.е.н., професор

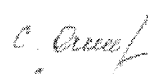
А.Г. Ахламов

Відповідальний виконавець НДР
Виконавець,
к.держ.упр., доцент

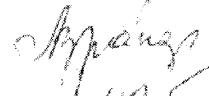
О.В. Голинська

Виконавець,
к.е.н., доцент

Т.С.В. Осадчук

Виконавець,
к.е.н., доцент

Л.О. Куранда

Виконавець

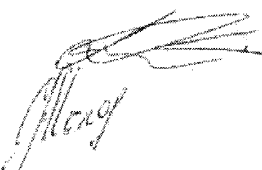
Л.М. Карпенко

Виконавець

В.В. Боровський

Виконавець

С.В. Каменев

Виконавець

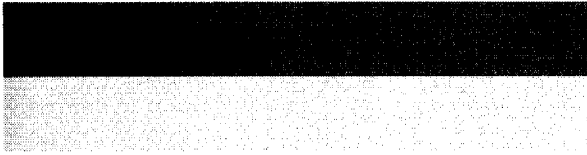
О. Молодцова

Виконавець

Л. Беляєв

Е. Абдурашигова

Додаток Е

**Державний комітет статистики України
Головне управління статистики в Одеській області**

**Основні показники роботи опалювальних котелень і теплових мереж
області
у 2010 році
(Статистичний бюлетень)**

м.Одеса

Державний комітет статистики України
Головне управління статистики в Одеській області

Основні показники роботи опалювальних котелень і теплових мереж області
у 2010 році

(Статистичний бюлетень)

м.Одеса

Державний комітет статистики України
Головне управління статистики в Одеській області

вул. Польська 20а, м. Одеса, 65026
тел.(048) 722-20-00, тел./факс (048) 725-92-24
E-mail: gus@od.ukrstat.gov.ua, <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

Відповідальний за випуск **Н.І. Махрова**

Статистичний бюлетень містить інформацію про основні показники джерел теплопостачання, структуру опалювальних котелень, виробництво та відпуск теплової енергії Одеської області у 2010р. Наводяться дані про стан сплати населення за теплопостачання. Інформація представлена в цілому по області в розрізі міст обласного значення та районів.

СКОРОЧЕННЯ

% – відсоток
Гкал – гігакалорія
Гкал/год – гігакалорій на годину
км – кілометр
м³ – кубічний метр
млн. – мільйон
р. – рік
тис. – тисяча

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Тире (–)

– явищ не було

Нуль (0; 0,0)

– явище відбулося, але у вимірах,
менше за ті, що можуть бути
виражені використаними у
таблицях розрядами

© Головне управління статистики в Одеській області, 2011

Некомерційне тиражування і поширення дозволяється із посиланням на джерело.

Передмова

Статистичний бюлетень містить інформацію про основні показники джерел тепlopостачання, структуру опалювальних котелень, виробництво та відпуск теплової енергії Одеської області за 2010р. Наводяться дані про стан сплати населення за тепlopостачання. Інформація представлена в цілому по області в розрізі міст обласного значення та районів.

Дані сформовано на підставі річної звітності.

Джерелом статистичної інформації є дані річних спостережень про відпуск теплоенергії за ф. № 1-ТЕП “Звіт про постачання теплоенергії”, та рівень оплати населенням теплoзабезпечення за ф. № 1–заборгованість (ЖКГ) “Звіт про оплату житлово-комунальних послуг та електроенергії”.

Бюлетень пропонується для широкого використання органами державного управління, науковцями та іншими користувачами із посиланням на Головне управління статистики в Одеській області. З питань придбання бюлетеня звертатися за тел. : **722-03-66**.

Надання статистичних даних Головним управлінням статистики в Одеській області здійснюється на підставі укладеного договору по наданню послуг, а також замовлення на статистичні видання.

З “Каталогом видань” Головного управління статистики в Одеській області можна ознайомитись за адресою: м.Одеса, вул. Польська, 20а, к.104. або <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

Телефони для довідок:

722-62-61 – про видання статистичних матеріалів

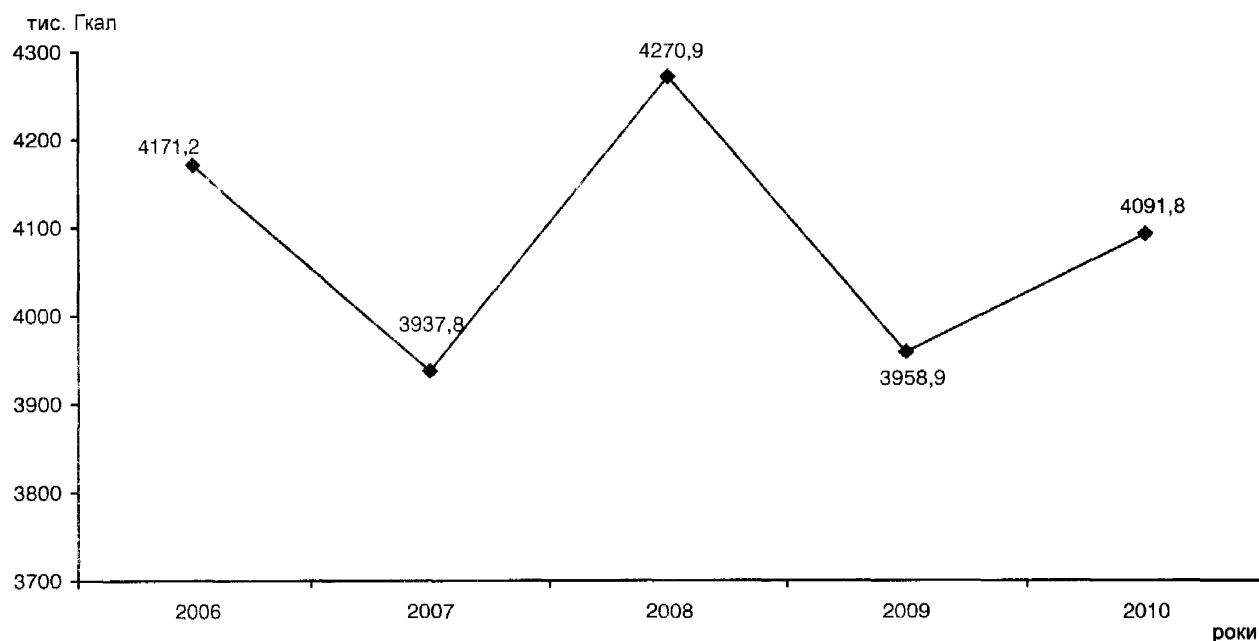
725-14-37 – про порядок укладення договорів.

**Основні показники джерел теплопостачання
та їх теплова потужність**

	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість котелень, (одиниць)	1459	1674	1677	1806	1739
з них потужністю, Гкал/год					
до 3	1197	1427	1403	1553	1498
від 3 до 20	218	208	225	201	191
від 20 до 100	32	27	37	41	39
від 100 і більше	12	12	12	11	11
у тому числі працюють на твердому паливі	770	854	847	878	848
рідкому паливі	60	53	49	57	50
газоподібному паливі	629	767	781	871	841
Сумарна потужність котелень на кінець року, Гкал/год	6018,9	5938,2	6215,2	6581,2	6543,8
з них потужністю					
до 3	866,9	1000,0	1013,7	1178,7	1136,6
від 3 до 20	1280,2	1258,9	1327,7	1383,6	1312,2
від 20 до 100	1297,8	1105,3	1295,2	1545,9	1622,0
від 100 і більше	2574,0	2574,0	2578,6	2473,0	2473,0
Кількість установлених котлів (енерго-установок), одиниць	2979	3406	3411	3841	3516

з них з терміном експлуатації більше 20 років	575	554	554	649	528
Питомі витрати умовного палива на виробництво 1 Гкал тепло- енергії, кг/Гкал	166,3	161,7	161,9	161,6	161,6
Виробництво теплової енергії					(Гкал)
	2006	2007	2008	2009	2010
Вироблено теплоенергії за рік	4171207,0	3937777,0	4270867,0	3958916,0	4091823,3
з них котельними потужністю, Гкал/год					
до 3	469670,0	487431,0	452763,0	446396,0	443775,1
від 3 до 20	369411,0	410535,0	391816,0	411397,0	386435,9
від 20 до 100	724651,0	715880,0	1024186,0	884891,0	791460,1
від 100 і більше	2607475,0	2323931,0	2402102,0	2216232,0	2396168,2
Одержано теплової енергії зі сторони	48286,0	220925,0	502329,0	452967,0	535820,5
Витрачено теплової енергії на					
власні потреби	64637,0	55714,0	71586,0	63893,0	68737,0

Динаміка виробництва теплової енергії

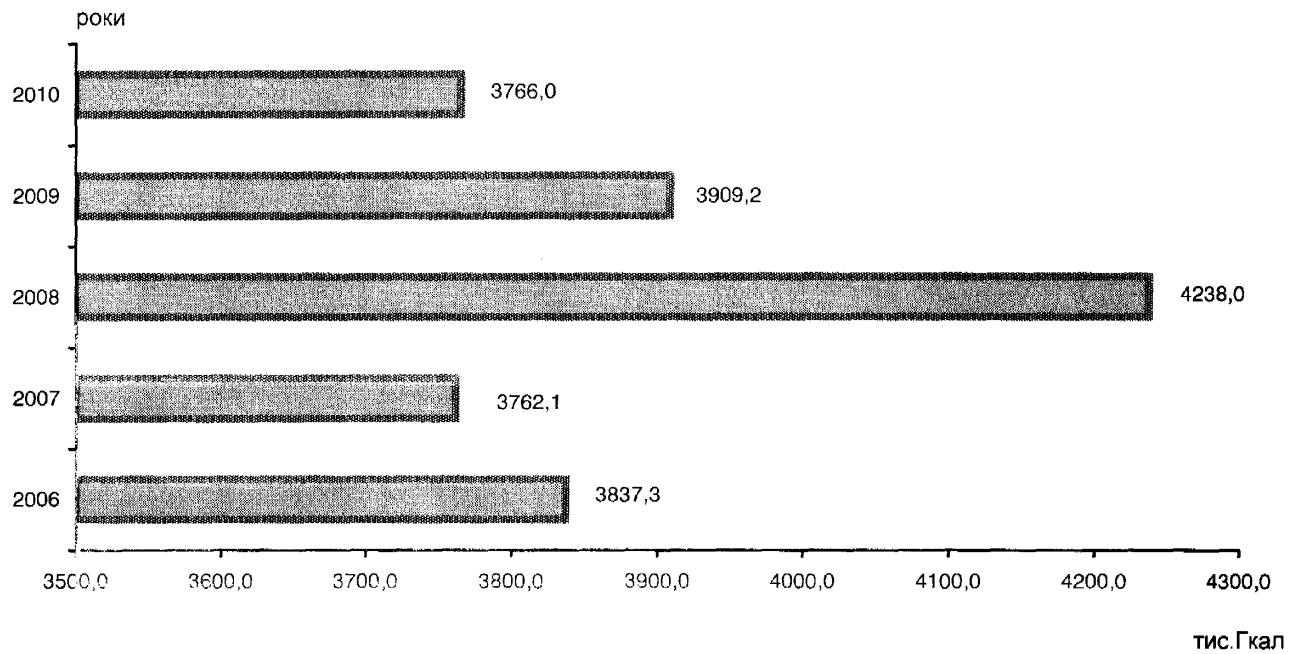

Відпуск теплової енергії

(Гкал)

	2006	2007	2008	2009	2010
Відпущено теплової енергії – всього	3837277,0	3762099,0	4237994,0	3909233,0	3766038,3
Відпущено теплової енергії своїм споживачам	3796976,0	3541316,0	3754613,0	3397122,0	3177258,3
у тому числі населенню	2163533,0	2023589,0	2081520,0	1908020,0	2026483,4
на комунально-побутові потреби	903643,0	821933,0	913450,0	754243,0	764230,5
на виробничі потреби	729800,0	695794,0	759643,0	734859,0	386544,4
Відпущено іншому підприємству (перепродавцю)	40301,0	220783,0	483381,0	512111,0	588780,0
Втрати теплової енергії – всього	317579,0	340889,0	463616,0	438757,0	792868,5

Динаміка відпуску теплової енергії

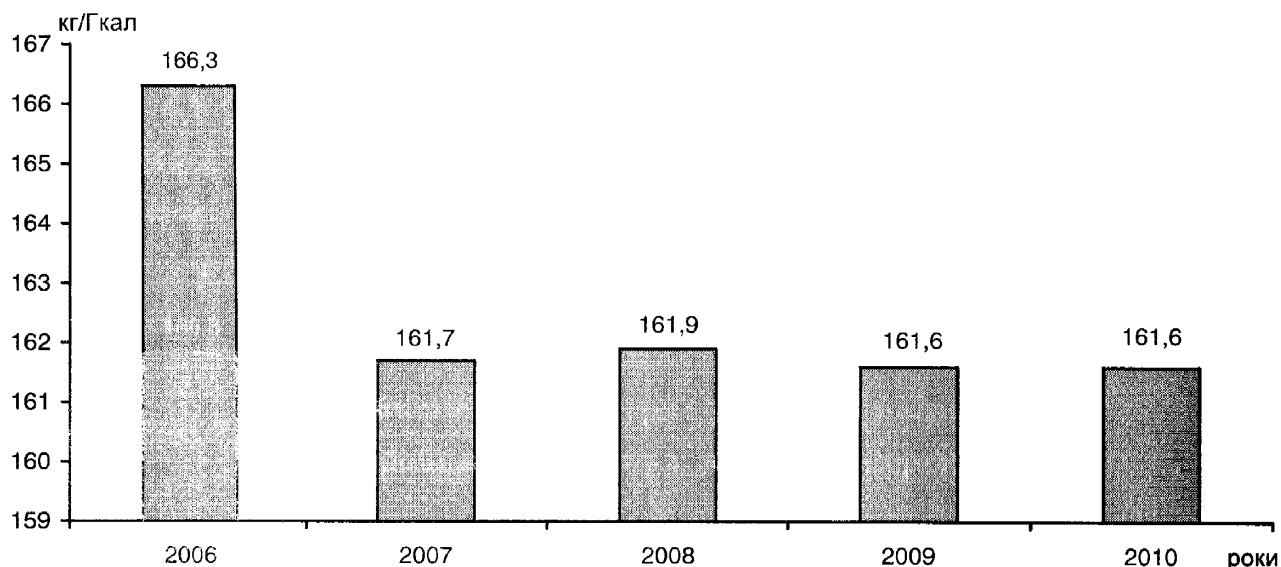

Протяжність теплових мереж

(на кінець року, км)

	2006	2007	2008	2009	2010
Протяжність					
теплових та					
парових мереж у					
двотрубному					
обчисленні –					
всього	2013,5	1572,3	1485,1	1520,6	1483,0
у тому числі					
міські поселення	1909,6	1498,6	1408,4	1427,8	1341,7
сільська					
місцевість	103,9	73,7	76,7	92,8	141,3
з них ветхих і					
аварійних	798,3	577,6	566,6	587,7	554,3
у тому числі					
міські					
поселення	776,9	557,6	553,7	573,9	545,4
сільська					
місцевість	21,4	20,0	12,9	13,8	8,9

**Динаміка питомих витрат умовного палива
на виробництво 1 Гкал теплової енергії**

Виробництво теплової енергії по містах та районах

	Вироб- лено теплого ї енергії, Гкал	Питома вага в загальному виробництві теплоенергії котельними потужністю, у %			
		до 3 Гкал/го д	від 3 до 20 Гкал/го д	від 20 до 100 Гкал/го д	100 і більше Гкал/го д
Одеська область	4091823,3	10,8	9,4	19,3	58,6
м.Одеса	2785904,0	4,1	6,2	14,9	74,8
м.Білгород- Дністровський	93580,7	20,4	7,5	72,1	—
м.Ізмаїл	100404,0	33,9	66,1	—	—
м.Іллічівськ	322603,2	3,6	6,2	22,9	67,4
м.Котовськ	79054,3	8,2	56,8	35,0	—
м.Теплодар	43921,0	—	—	100,0	—
м.Южне	286683,2	2,5	0,9	37,5	33,3
райони					
Ананьївський	11762,9	96,9	3,1	—	—
Арцизький	15748,2	49,1	23,2	27,7	—

Балтський	67209,6	19,3	10,6	70,1	—
Білгород- Дністровський	1580,0	100,0	—	—	—
Біляївський	42711,0	75,6	24,4	—	—
Березівський	13603,0	52,4	30,0	17,6	—
Болградський	8406,0	80,7	19,3	—	—
Великомихайлівськи й	11286,7	48,1	51,9	—	—
Іванівський	5831,0	100,0	—	—	—
Ізмаїльський	6108,0	85,1	14,9	—	—
Кілійський	12603,6	100,0	—	—	—
Кодимський	17252,4	100,0	—	—	—
Комінтернівський	30523,5	41,6	58,4	—	—
Котовський	8732,5	82,9	17,1	—	—
Красноокнянський	12301,8	80,9	19,1	—	—
Любашівський	11067,0	99,3	0,7	—	—
Миколаївський	4694,4	100,0	—	—	—
Овідіопольський	13733,7	71,8	15,7	12,5	—
Роздільнянський	25639,4	63,6	36,4	—	—
Ренійський	6920,0	100,0	—	—	—
Савранський	9605,9	100,0	—	—	—
Саратський	14604,5	86,2	13,8	—	—
Тарутинський	1306,4	78,8	3,6	17,6	—
Татарбунарський	10874,4	97,5	2,5	—	—
Фрунзівський	4556,0	100,0	—	—	—
Ширяївський	11011,0	77,3	22,7	—	—

Відпуск теплової енергії по містах та районах області

	Відпущено теплової енергії всього, Гкал	Питома вага в загальному відпуску теплоенергії своїм споживачам, у %		
		населенню	на комунально-побутові потреби	на виробничі потреби
Одеська область	3766038,3	63,8	24,0	12,2
м.Одеса	2542387,0	78,3	16,4	5,3
м.Білгород-Дністровський	80762,2	74,8	18,7	6,5
м.Ізмаїл	99659,0	48,9	48,4	2,7
м.Іллічівськ	294727,7	56,7	12,2	31,1
м.Котовськ	73579,7	60,3	33,8	5,9
м.Теплодар	34301,0	90,2	9,8	—
м.Южне	265710,5	30,1	17,7	52,2
райони				
Ананьївський	11762,9	—	100,0	—
Арцизький	15748,2	—	100,0	—
Балтський	67209,6	5,2	26,3	68,5
Білгород-Дністровський	1240,0	—	100,0	—
Біляївський	42711,0	42,8	56,8	0,4
Березівський	13603,0	—	100,0	—
Болградський	8406,0	—	100,0	—
Великомихайлівський	11286,7	0,3	99,7	—
Іванівський	5831,0	—	100,0	—
Ізмаїльський	6108,0	—	100,0	—
Кілійський	12603,6	—	100,0	—
Кодимський	17252,4	—	100,0	—
Комінтернівський	27687,2	39,8	53,1	7,1
Котовський	8732,5	16,0	72,6	11,4
Красноокнянський	12301,8	4,4	95,6	—

Любашівський	11067,0	—	100,0	—
Миколаївський	4694,4	—	100,0	—
Овідіопольський	13683,7	—	88,3	11,7
Роздільнянський	24408,4	49,7	50,3	—
Ренійський	6920,0	—	100,0	—
Савранський	9605,9	—	100,0	—
Саратський	14604,5	—	71,0	29,0
Тарутинський	1306,4	—	100,0	—
Татарбунарський	10570,0	2,5	97,5	—
Фрунзівський	4556,0	—	100,0	—
Ширяївський	11011,0	—	88,3	11,7

Оплата населенням централізованого опалення та гарячого
водопостачання по містах та районах області

	Нараховано населенню до сплати з початку року, тис.грн.	Оплачено населенням за рік, тис.грн.	Рівень оплати населенням, %
Одеська область	538623,1	473359,0	87,9
м.Одеса	455625,9	398528,0	87,5
м.Білгород- Дністровський	10277,7	6889,0	67,0
м.Ізмаїл	14098,4	12539,1	88,9
м.Іллічівськ	26854,9	25103,1	93,5
м.Котовськ	6667,6	6754,0	101,3
м.Теплодар	4680,9	4229,0	90,3
м.Южне	14094,6	13361,0	94,8
райони			
Ананьївський	—	—	—
Арцизький	—	—	—
Балтський	—	42,6	—
Білгород-Дністровський	—	—	—
Біляївський	3228,2	3088,5	95,7
Березівський	—	—	—
Болградський	—	—	—
Великомихайлівський	—	—	—
Іванівський	—	—	—

Ізмаїльський	—	—	—
Кілійський	—	—	—
Кодимський	—	—	—
Комінтернівський	608,0	591,9	97,4
Котовський	—	—	—
Красноокнянський	—	—	—
Любашівський	0,1	0,1	100,0
Миколаївський	—	—	—
Овідіопольський	7,1	30,8	432,3
Роздільнянський	2455,3	2176,2	88,6
Ренійський	24,4	25,7	105,2
Савранський	—	—	—
Саратський	—	—	—
Тарутинський	—	—	—
Татарбунарський	—	—	—
Фрунзівський	—	—	—
Ширяївський	—	—	—

Зміст

Скорочення.....	2
Умовні позначення.....	2
Передмова.....	3
Основні показники джерел теплопостачання та їх теплова потужність.....	4
Виробництво теплової енергії.....	5
Динаміка виробництва теплової енергії.....	5
Відпуск теплової енергії.....	6
Динаміка відпуску теплової енергії.....	6
Протяжність теплових мереж.....	7
Динаміка питомих витрат умовного палива на 1 Гкал тепло енергії...	7
Виробництво теплової енергії по містах та районах області.....	8
Відпуск теплової енергії по містах та районах області.....	9
Оплата населенням централізованого опалення та гарячого водопостачання по містах та районах області.....	10

Вих. № 02-12/153

від 28.03.2011р.

Каталог видань призначених для випуску в 2011 році

Статистичний довідник

Промислових підприємств Одеської області

Харчових підприємств Одеської області

Статистичний збірник

Харчова промисловість Одеської області

Статистичні бюлетені

- Виробництво найважливіших видів промислової продукції по місяцях 2009, 2010, 2011 років (щоквартально)
- Про основні показники роботи промисловості Одеської області (щомісячно)
- Основні показники роботи водопровідної мережі Одеської області у 2010 році
- Основні показники роботи опалювальних котелень і теплових мереж в Одеській області у 2010 році
- Газифікація населених пунктів Одеської області у 2010 році

Доповіді:

- Виробництво будівельних матеріалів в Одеській області (червень)
- Переробка продукції тваринництва промисловими підприємствами Одеської області (жовтень)

**Державний комітет статистики України
Головне управління статистики в Одеській області**

**Основні показники роботи опалювальних котелень
і теплових мереж в області у 2010 році
(Статистичний бюлетень)**

Літературний редактор Н.І. Махрова
Комп'ютерний дизайн та верстка А.В. Левченко

Підписано до друку 28. 03. 2011р.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Замов. № Тираж 5 прим.

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ СТАТИСТИКИ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ
вул. Польська. 20а, м. Одеса, 65026
тел.(048) 722-20-00, тел./факс (048) 725-92-24
E-mail: gus@od.ukrstat.gov.ua, <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

Додаток Ж

Денежные потоки

$S4et_предприятия(t) = S4et_предприятия(t - dt) + (Доходы -$

$Расходы_на_ремонт - Расходы_на_кап_строительство -$

$Расходы_на_эксплуатац - Расходы_на_социальные_нужды - Налоги) * dt$

$INIT S4et_предприятия = 10000000$

INFLOWS:

Доходы = Потребители*Тариф_на_тыс_клиентов+Гос_субсидии

OUTFLOWS:

Расходы_на_ремонт = Сумма_на_ремонт

Расходы_на_кап_строительство = Сумма_на_строительство

Расходы_на_эксплуатац = Сумма_на_эксплуатац

Расходы_на_социальные_нужды = Сумма_на_соц_нужды

Налоги = IF(Прибыль>0)THEN(Прибыль*Ставка_налогов)ELSE(0)

Плановый_ремонт =

$Затраты_на_плановый_ремонт/Потребители*Темпы_восстанов_не_ед_затрат$

INFLOW TO: Надежность_теплосети (IN SECTOR: Надежность)

Доля_%_гос_субсидий = 10

Доля_в_%_на_планов_ремонт = 10

Гос_субсидии = $S4et_предприятия*(Доля_%_гос_субсидий/100)$

Затраты_на_аварийный_ремонт = $Расходы_на_ремонт*(1 -$

$Доля_в_%_на_планов_ремонт/100)$

Затраты_на_плановый_ремонт =

$Расходы_на_ремонт*Доля_в_%_на_планов_ремонт/100$

Затраты_на_строительство = $Расходы_на_кап_строительство$

Ставка_налогов = 0.20

Тариф_на_тыс_клиентов = 1000

Политика расходов

Доля_%_на_развитие = 10

Доля_%_на_ремонт = 10

Доля_%_на_эксплуатац = 30

Нали4н_средства = $S4et_предприятия$

Норма_%_на_соц_нужд = 10

Сумма_на_соц_нужды = $Нали4н_средства*Норма_%_на_соц_нужд/100$

Сумма_на_строительство = $Нали4н_средства*Доля_%_на_развитие/100$

Сумма_на_ремонт = $Нали4н_средства*Доля_%_на_ремонт/100$

Сумма_на_эксплуатац = $Нали4н_средства*Доля_%_на_эксплуатац/100$

Удовлетворенность_сотрудников(t) = $Удовлетворенность_сотрудников(t - dt) +$

$(Прирост - Рассеивание) * dt$

INIT Удовлетворенность_сотрудников = 50

INFLOWS:

Прирост =

$(Расходы_на_социальные_нужды+Расходы_на_эксплуатац*0.5)*Прирост_на$

$_ед_расхода/100$

OUTFLOWS:

Рассеивание = $0.12 * \text{Удовлетворенность_сотрудников}$

Прирост_на_ед_расхода = GRAPH(Удовлетворенность_сотрудников)
 (0.00, 0.0885), (10.0, 0.0835), (20.0, 0.072), (30.0, 0.0495), (40.0, 0.0345), (50.0, 0.0225), (60.0, 0.015), (70.0, 0.0105), (80.0, 0.006), (90.0, 0.003), (100, 0.00)

Удовлетворенность_потребителей(t) = Удовлетворенность_потребителей(t - dt) + (Повышение - Снижение) * dt
 INIT Удовлетворенность_потребителей = 50

INFLOWS:

Повышение = Прирост_удовлетворенности * 10

OUTFLOWS:

Снижение =

Удовлетворенность_потребителей * Темпы_снижения_удовлетворения

Прирост_удовлетворенности =

GRAPH(Удовлетворенность_потребителей * Ср_время_устранения_аварий / 2)
 (0.00, 1.99), (10.0, 1.99), (20.0, 1.88), (30.0, 1.64), (40.0, 1.34), (50.0, 0.92), (60.0, 0.58), (70.0, 0.28), (80.0, 0.11), (90.0, 0.04), (100, 0.00)

Темпы_снижения_удовлетворения = GRAPH(Ср_время_устранения_аварий)
 (0.5, 0.019), (0.65, 0.019), (0.8, 0.022), (0.95, 0.028), (1.10, 0.034), (1.25, 0.04), (1.40, 0.052), (1.55, 0.067), (1.70, 0.086), (1.85, 0.111), (2.00, 0.138)

Надежность_теплосети(t) = Надежность_теплосети(t - dt) + (Плановый_ремонт - Старение) * dt
 INIT Надежность_теплосети = 50

INFLOWS:

Плановый_ремонт (IN SECTOR: Денежные потоки)

OUTFLOWS:

Старение = Надежность_теплосети * Темпы_износа

Темпы_износа = 0.10

Темпы_восстанов_не_ед_затрат = GRAPH(Надежность_теплосети)
 (0.00, 0.5), (10.0, 0.495), (20.0, 0.49), (30.0, 0.473), (40.0, 0.455), (50.0, 0.425), (60.0, 0.39), (70.0, 0.352), (80.0, 0.297), (90.0, 0.2), (100, 0.003)

Сумма(t) = Сумма(t - dt) + (Прибыль_в_год - Слив) * dt
 INIT Сумма = 0

INFLOWS:

Прибыль_в_год = PULSE(Текущая_прибыль / 4, 13, 12)

OUTFLOWS:

Слив = PULSE(Сумма, 15, 12)

Текущая_прибыль(t) = Текущая_прибыль(t - dt) + (Доход_2 - Расход_2 - Прибыль_в_год) * dt
 INIT Текущая_прибыль = 0

INFLOWS:

Доход_2 = Доходы

OUTFLOWS:

Расход_2 = Налоги + Расходы

Прибыль_в_год = PULSE(Текущая_прибыль / 4, 13, 12)

Текущая_прибыль_до_налогообложения(t) =
 Текущая_прибыль_до_налогообложения(t - dt) + (Доход - Прибыль - Расход)
 * dtINIT Текущая_прибыль_до_налогообложения = 0

INFLOWS:

Доход = Доходы

OUTFLOWS:

Прибыль = PULSE(Текущая_прибыль_до_налогообложения/4, 4, 3)

Расход = Расходы

Расходы = Расходы_на_ремонт + Расходы_на_социальные_нужды +

Расходы_на_кап_строительство + Расходы_на_эксплуатац

Год_2009(t) = Год_2009(t - dt) + (Noname_1) * dtINIT Год_2009 = 0

INFLOWS:

Noname_1 = PULSE(Сумма, 14, 300)

Год_2010(t) = Год_2010(t - dt) + (Noname_4) * dtINIT Год_2010 = 0

INFLOWS:

Noname_4 = PULSE(Сумма, 26, 300)

Год_2011(t) = Год_2011(t - dt) + (Noname_5) * dtINIT Год_2011 = 0

INFLOWS:

Noname_5 = PULSE(Сумма, 38, 300)

Год_2012(t) = Год_2012(t - dt) + (Noname_8) * dtINIT Год_2012 = 0

INFLOWS:

Noname_8 = PULSE(Сумма, 50, 300)

Год_2013(t) = Год_2013(t - dt) + (Noname_9) * dtINIT Год_2013 = 0

INFLOWS:

Noname_9 = PULSE(Сумма, 62, 300)

Потребители(t) = Потребители(t - dt) + (Время_ввода__в_эксплуатац__ -
 Уход_потр) * dtINIT Потребители = 7000

INFLOWS:

Время_ввода__в_эксплуатац__ = CONVEYOR OUTFLOW

TRANSIT TIME = Производит_на_ед_затрат_в_строит

OUTFLOWS:

Уход_потр = Потребители*Темпы_ухода

Стройка(t) = Стройка(t - dt) + (Капитальное_строительство -

Время_ввода__в_эксплуатац__) * dtINIT Стройка = 0

TRANSIT TIME = varies

INFLOW LIMIT = INF

CAPACITY = INF

INFLOWS:

Капитальное_строительство =

Затраты_на_строительство*Прирост_потр_на_ед_затрат/10

OUTFLOWS:

Время_ввода__в_эксплуатац__ = CONVEYOR OUTFLOW

TRANSIT TIME = Производит_на_ед_затрат_в_строит
 Прирост_потр_на_ед_затрат = GRAPH(Потребители)
 (0.00, 0.0098), (1000, 0.0096), (2000, 0.00875), (3000, 0.0067), (4000, 0.00445),
 (5000, 0.0027), (6000, 0.00165), (7000, 0.00095), (8000, 0.00045), (9000,
 0.00015), (10000, 0.00)
 Производит_на_ед_затрат_в_строит = GRAPH(Затраты_на_строительство)
 (0.00, 1.00), (10000, 0.99), (20000, 0.96), (30000, 0.9), (40000, 0.805), (50000,
 0.7), (60000, 0.51), (70000, 0.31), (80000, 0.2), (90000, 0.12), (100000, 0.1)
 Темпы_ухода = GRAPH(Удовлетворенность_потребителей)
 (0.00, 0.03), (10.0, 0.0265), (20.0, 0.0235), (30.0, 0.0205), (40.0, 0.0175), (50.0,
 0.014), (60.0, 0.011), (70.0, 0.0075), (80.0, 0.0045), (90.0, 0.0025), (100, 0.0015)

Аварийный_ремонт(t) = Аварийный_ремонт(t - dt) + (Поток_аварий -
 Восстановление) * dt
 INIT Аварийный_ремонт = 0

TRANSIT TIME = varies

INFLOW LIMIT = INF

CAPACITY = INF

INFLOWS:

Поток_аварий = POISSON(0.01*Потребители*100/Надежность_теплосети)
 \tTIMESTAMPED

OUTFLOWS:

Восстановление = CONVEYOR OUTFLOW

TRANSIT TIME = Время_ремонта

Время_ремонта = ABS(NORMAL(Производит_на_ед_затрат,
 100/Удовлетворенность_сотрудников))

Ср_время_устранения_аварий = CTMEAN(Восстановление)

Производит_на_ед_затрат = GRAPH(Затраты_на_аварийный_ремонт)
 (0.00, 1.90), (3e+006, 1.50), (6e+006, 1.15), (9e+006, 0.93), (1.2e+007, 0.7),
 (1.5e+007, 0.55), (1.8e+007, 0.45), (2.1e+007, 0.34), (2.4e+007, 0.27), (2.7e+007,
 0.23), (3e+007, 0.19)

Not in a sector